

Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene

– herunder gennemgang af reglerne
om underretning og tavshedspligt

Februar 2004

Titel: Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene
–herunder gennemgang af reglerne om underretning og tavshedspligt

Udgiver: Socialministeriet 2004
Kontoret for børn, unge og familie
Tlf.: 33 92 93 00
Fax: 33 93 25 18
E-post: sm@sm.dk

Udgivelsesår: 2004

Udgave, oplag: 1. udgave, 1. oplag, 10.000 eks.
ISBN 87-7546-257-5

PrePress: Sat med Meta Plus og Plantin hos Pamperin · Grafisk, København
Modelfotografierne har ingen relation til teksten

Tryk og bogbind: Nørhaven Book, Viborg

Pris: 150 kr. (inkl. 25% moms) i boghandelen eller ved henvendelse til:
www.danmark.dk's netboghandel
Tlf.: 1881

Forord

Så er den her – den reviderede udgave af vejledningen fra 1995, om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene – også kaldt dialogvejledningen.

Dialogvejledningen har vist sig at være et rigtigt godt redskab for de personer, der i deres daglige arbejde har kontakt med børn og unge, som har brug for hjælp. Og der har allerede været stor efterspørgsel efter denne nye udgave.

Det er vores opfattelse, at reglerne om underretningspligt, tavshedspligt og videregivelse af oplysninger er gode. De er tilpas velafbalancerede i forhold til de mange og modsatrettede hensyn, de skal rumme.

Det er ofte det manglende kendskab til reglerne, der bliver en barriere for brugen af dem. Når man som fagperson er i tvivl om, hvorvidt man nu kan eller skal videregive en oplysning om et barns eller en families forhold til andre personer, bliver konsekvensen for ofte, at man lader være – i frygt for at overtræde reglerne om tavshedspligt eller i misforstået hensyn til familien. Resultatet bliver, at et barn eller en familie ikke får den nødvendige hjælp i tide.

Derfor er det særlig vigtigt, at man som sundhedsplejerske, jordemoder, praktiserende læge, kommunallæge, dagplejer, pædagog, pædagogmedhjælper, lærer, klubmedarbejder eller sagsbehandler i den kommunale forvaltning ved, hvordan man skal reagere og gribe ind – så det altid sker så tidligt som muligt, og inden problemerne vokser og bliver så store, at de bliver vanskelige at løse.

En af nøglesætningerne i vejledningen er: få fat i forældrene. Kun gennem dialog og samarbejde med dem lykkes indsatsen.

Det er og bliver utroligt vigtigt i hjælpen til børn og unge med særlige behov, at både de og forældrene bliver inddraget – at de bliver respekteret, talt med og lyttet til.

Vi håber derfor, at denne nye udgave af dialogvejledningen vil blive læst og brugt af rigtig mange, og at budskaberne vil nå ud til alle grene af forvaltningen.

Februar 2004

HENRIETTE KJÆR   ULLA TØRNÆS   LARS LØKKE RASMUSSEN

Indhold

Kapitel 1. Indledning	8
Kapitel 2. Sundhedspersonalet	11
2.1. Opgaver og formål	11
2.1.1. Gravide	11
2.1.2. Børn	14
2.2. Signaler om at noget kan være galt og dialogen om problemerne	17
2.2.1. Det ufødte barn	17
2.2.2. Børn og unge med særlige behov	20
2.2.3. Dialogen med forældrene	22
2.2.4. De større børn og unge	25
Kapitel 3. Det pædagogiske personale i dagtilbud	31
3.1. Opgaver og formål	31
3.1.1. Signaler om at noget kan være galt	35
3.1.2. Dialog med forældrene	37
Kapitel 4. Skoleområdet	43
4.1. Folkeskolen	43
4.2. Signaler om at noget kan være galt	45
4.3. Dialog med forældrene	46
4.4. Særligt om skolefritidsordninger	50
4.5. Andre skoleformer	51
4.5.1. Friskoler og private grundskoler	51
4.5.2. Skolefritidsordninger i tilknytning til frie grundskoler	52
4.5.3. Efterskoler, husholdnings- og håndarbejdsskoler	52
4.5.4. Ungdomsskoler og ungdomskostskoler	53
4.6. Efter undervisningspligtens ophør	53
Kapitel 5. Klubområdet	57
5.1. Opgaver og formål	57
5.2. Signaler om at noget kan være galt	58
5.3. Dialog med de større børn og de unge	61
5.4. Forældresamarbejde	65

Kapitel 6. Kommunale sagsbehandlere	67
6.1. Opgaver og formål	67
6.2. Sagsbehandlerens opgaver	68
6.2.1. Underretning – eller anmodning om råd og vejledning?	69
6.2.2. Forholdet til børn og unge-udvalget	71
6.3. Samarbejde med andre myndigheder	71
6.3.1. Forholdet til statsamtet	71
6.3.2. Forholdet til udlændingemyndighederne	73
6.3.3. Forholdet til politiet	74
6.3.4. Inddragelse af andre end offentlige myndigheder – private	75
Kapitel 7. Tværfagligt samarbejde og tværfaglige grupper	81
7.1. Indledning	81
7.2. Tværfaglige grupper og andre former for samarbejde i forvaltningen og mellem myndigheder	81
7.2.1. Tværfaglige grupper	81
7.2.2. Nærmere om udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper ...	83
7.3. En praktisk indfaldsvinkel til det tværfaglige samarbejde	84
7.4. Afslutning	92
Kapitel 8. Eksempel på guide ved mistanke om omsorgssvigt	95
Kapitel 9. Forebyggelse og handlemuligheder ved mistanke om seksuelt misbrug af børn og unge	99
9.1. Indledning	99
9.2. Forebyggelse af seksuelt misbrug	100
9.2.1. Særligt i forhold til ansættelsesforhold	100
Indhentning af straffeattester	101
Indhentning af referencer	102
9.3. En mistanke opstår	102
9.4. Eks. på udarbejdelse af retningslinier	103
9.4.1. Retningslinier når en mistanke om overgreb opstår	103
9.4.2. Mistanke mod en person i barnets privatsfære	105
9.4.3. Mistanke mod en ansat i kommunen	105
9.4.4. Mistanke mod et andet barn eller en ung	107
9.4.5. Når forvaltningen får kendskab	107
9.6. Afslutning	108
Kapitel 10. Henvisning til relevante retsregler	111

Vejledning om tavshedspligtsregler, der har betydning for kommunernes indsats med at hjælpe børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene

Bilagsfortegnelse:

Bilag 1: Uddrag af forvaltningslov (kapitel 8)

Bilag 2: Uddrag af lov om behandling af personoplysninger (kapitel 1, 2 og 4)

Bilag 3: Uddrag af lov om patienters retsstilling (kapitel 5)

Bilag 4: Uddrag af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (§§ 10-12)

Bilag 5: Bekendtgørelse om underretningspligt overfor kommunen efter lov om social service

Bilag 6: Uddrag af lov om rettens pleje (§115b)

Kapitel 1. Indledning

Hvem henvender håndbogen og vejledningen sig til?

Vi har alle et ansvar over for de børn, som vi møder på vor vej.

Som sundhedsplejerske, læge, jordemoder, medarbejder i daginstitution og dagpleje, lærer, klubmedarbejder eller sagsbehandler i den kommunale forvaltning har man imidlertid et særligt ansvar over for de børn og unge, man møder i sit daglige virke. Et ansvar der betyder, at man specielt skal have opmærksomheden rettet mod de børn, der – på mange forskellige måder – udsender signaler om, at de har problemer, som de behøver hjælp til at få løst. Hjælp, som først og fremmest skal ydes gennem dialog og samarbejde med forældrene.

Derfor henvender håndbogen og vejledningen sig til disse fagpersoner, der har den brede og især tidlige kontakt med stort set alle børn og unge i hverdagen, og som derfor på et tidligt tidspunkt har mulighed for at opfange signaler fra børnene og de unge om, at de har problemer.

Ved at udsende en samlet håndbog og vejledning til alle disse faggrupper er der en enestående lejlighed til også at få et lille indblik i de andre faggruppers verden som en vigtig forudsætning for at kunne indgå i et tværfagligt samarbejde.

Hvordan er håndbogen og vejledningen bygget op?

Håndbogen er bygget således op, at kapitel 2 – 6 beskriver opgaver og problemstillinger, der karakteriserer de enkelte faggrupper inden for børne- og ungeområdet set i lyset af de forventninger, muligheder og begrænsninger, som reglerne giver de enkelte faggrupper. I kapitel 7 beskrives de problemstillinger, der særlig gør sig gældende i forbindelse med det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde. I tilknytning hertil beskrives den tværkommunale underretningspligt. Kapitel 8-9 er udformet som eksempler på guides til behandling af konkrete problemstillinger. Endelig indeholder kapitel 10 en henvisning til relevante retsregler.

Vejledningen indeholder en generel redegørelse for de gældende regler om tavshedspligt og videregivelse af oplysninger, herunder en gennemgang af persondatalovens regler om behandling af personoplysninger. Vejledningen indeholder også en gennemgang af reglerne om underretningspligt.

Hvad er nyt?

De ændrede regler i servicelovens regler om særlig støtte til børn og unge, som følger af lov nr. 466 af 31. maj 2000 er blevet beskrevet – bl.a. kravet om tværfaglige grupper og underretningspligt om gravide misbrugere.

Reglerne i lov nr. 429 af 31. maj 2000 om behandling af personoplysninger, der trådte i kraft den 1. juli 2000, er endvidere indført i vejledningen. Loven gælder for behandling af personoplysninger, som foretages af offentlige myndigheder og af private virksomheder, foreninger og lignende.

Endvidere er indhold og lovhenvvisninger aktualiseret, og det er forsøgt at rette fokus mod særlige indsatsområder – der er bl.a. udarbejdet en guide om retningslinier ved seksuelt misbrug af børn og unge. Endvidere er samspillet med andre myndigheder og faggrupper, som også kan være relevante i forbindelse med støtte til børn og unge beskrevet, fx samspillet med statsamtspersonale, politiet m.fl.

Hvad er ikke med?

Håndbogen og vejledningen behandler ikke spørgsmål om tavshedspligt m.m. i forbindelse med børn, indlagt på sygehus.

Retningslinierne til lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge er ikke nærmere beskrevet i vejledningen.

De særlige regler om samarbejdet mellem skole, socialforvaltning og politiet (SSP-samarbejdet) er ikke medtaget i vejledningen – de er beskrevet i Justitsministeriets vejledning om udveksling af oplysninger mellem politiet og kommunerne om det kriminalitetsforebyggende arbejde. Vejledningen kan findes på www.retsinfo.dk.

Kapitel 2. Sundhedspersonalet

Dette afsnit henvender sig til jordemødre, alment praktiserende læger, personale på fødesteder, sundhedsplejersker, kommunallæger og deltagere i tværfaglige grupper.

2.1. Opgaver og formål

Rammerne for den forebyggende indsats på sundhedsområdet for gravide og børn/børnefamilier findes i *lov om svangerskabshygiejne og fødselshjælp* og *lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge*.

2.1.1. Gravide

Lov og retningslinier

Efter *lov om svangerskabshygiejne og fødselshjælp* har gravide kvinder ret til gratis forebyggende helbredsundersøgelser hos en læge, forebyggende helbredsundersøgelser hos en jordemoder og fødselsbetjening. Amtskommunen har ansvaret for de forebyggende helbredsundersøgelser og for fødselshjælpen.

Sundhedsstyrelsens retningslinier *Svangreomsorg. Retningslinier og redegørelse*, som angiver sundhedsvæsenets indsats i forbindelse med graviditet, fødsel og barselperiode anbefaler, at der gives et differentieret tilbud med særlig opmærksomhed overfor kvinder/familier, hvis livsvilkår og livsstil medfører risici for mor og/eller barn, og overfor kvinder hos hvem graviditeten eller fødslen kan forventes at blive kompliceret.

Gravide med særlige behov

Der kommer stadig mere dokumentation for, at moderens levevis før og under graviditeten har betydning for fosterets og dermed det fødte barns sundhedstilstand.

De grundlæggende betingelser for sundhed etableres allerede i foster- og småbarnsperioden.

Ikke alle gravide eller spædbarnsmødre har optimale vilkår til at sikre

deres børn den bedste opvækst. Det er heller ikke dem alle, der i dag gør brug af social- og sundhedsvæsenets tilbud. En aktiv opsøgende indsats fra sundhedspersonalets side baseret på et tværfagligt samarbejde om børnene og deres mødre/familier er derfor nødvendig, hvis hjælpen skal nå de svagest stillede.

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at der etableres lokale teams omkring det enkelte fødested til formidling af kontakten mellem fødestedet, den kommunale sundhedstjeneste (sundhedsplejersken), almen praksis, børneafdelingen og de sociale myndigheder.

Sundhedspersonalet spiller en helt central rolle, når det gælder beskyttelsen af *det ufødte barn*. Sundhedspersonalet skal bl.a. viderebringe viden om risikofaktorer. Rygning og indtagelse af rusmidler udgør en særlig risiko. Indtagelse af alkohol under graviditeten kan give alvorlige skader hos fosteret som misdannelser, væksthæmning og hjerneskader. Alkoholindtagelse øger også risikoen for komplikationer under graviditeten, fødslen og kort efter fødslen. Børn med medfødte alkoholskader, fx føtalt alkoholsyndrom, udvikler sig dårligere end andre børn, både vedrørende vækst, færdigheder og intellekt. Alkohol er den hyppigste årsag til mental retardering hos børn. Selv et ret lavt forbrug af alkohol kan medføre skader. Den nedre grænse for skadevirkning kendes ikke. Det er kendt, at flertallet af gravide drikker alkohol, og at nogle få procent har et stort forbrug. Det betyder, at godt et par tusinde børn om året fødes af mødre med et stort forbrug og dermed har risiko for at fødes med skader.

Gravide stofmisbrugere tilhører en højrisikogruppe, både når det gælder fødselskomplikationer og lidelser hos barnet. Mødrene er oftest præget af lang tids misbrug. De kan være svage med få personlige ressourcer og sparsomt socialt netværk. De kan ofte være involveret i kriminalitet eller prostitution. Kun få kommer varigt ud af misbruget i forbindelse med en graviditet. Gravide stofmisbrugere har øget risiko for at være smittet med bl.a. HIV og hepatitis B og C, og deres børn er ofte væksthæmmede eller fødes for tidligt. I forbindelse med fødslen er der øget risiko for iltmangel og andre komplikationer. Efter fødslen trues barnet af abstinenskrampe, fejludvikling og omsorgssvigt, hvis der ikke sættes ind med den rette behandling samt relevante sociale foranstaltninger.

Sundhedsvæsenets indsats

Sundhedsvæsenet skal i.h.t. lov og retningslinier give et forebyggende og sundhedsfremmende tilbud til alle gravide og yde en særlig indsats overfor gravide med specielle behov, hvad enten disse er medicinske, obstetriske eller sociale. De væsentligste fagpersoner for den gravide er den praktiserende læge og jordmoderen. De har den første kontakt med hende og mulighed for at opdage problemer, som hun behøver hjælp til. De har desuden ansvaret for viderevisitation ved behov, fx til fødestedets læger.

Den praktiserende læge har som regel kendt kvinden og hendes familie allerede før graviditeten og har ved første svangrekonsultation til opgave at tale med hende om hendes helbred og forløbet af tidligere graviditeter samt om hendes kost, forbrug af tobak og alkohol og evt. andre rusmidler, seksuel risikoadfærd, sociale forhold, boligforhold og forhold på arbejdspladsen. Lægen vurderer herefter, om der er behov for særlige undersøgelser eller særlig indsats, fx formidling af kontakt til socialforvaltningen eller inddragelse af den kommunale sundhedstjeneste med henblik på graviditetsbesøg ved sundhedsplejerske eller evt. visitation til familieambulatorium/amtsligt misbrugsteam.

Jordmoderen er den sundhedsperson, kvinden hyppigst har kontakt med under graviditeten, og hun er den centrale fagperson under fødslen. Med henblik på at skabe størst mulig tryghed og tillid hos kvinden og skabe optimale rammer for jordmoderen for at tale med kvinden om hendes ressourcer/belastninger, kan den første konsultation med fordel placeres i kvindens eget hjem, såfremt kvinden selv ønsker det.

Det er jordmoderens opgave at danne sig et indtryk af den gravides sociale og materielle ressourcer, belastninger og behov, herunder hendes forventninger med hensyn til graviditeten og fødsels forløb og den første tid med barnet. Ved gruppe konsultationer eller kurserne i fødsels- og forældreforberedelse, som bør være en integreret del af det forebyggende tilbud, formidles viden om bl.a. sund levevis, arbejdsmiljø, sociale rettigheder og pligter samt det spæde barns signaler og behov. Diskussionerne tager udgangspunkt i de gravides egne erfaringer og behov.

Nedenfor er det nærmere beskrevet, hvad en jordmoder eller andet sundhedspersonale skal gøre hvis de støder på en gravid med overforbrug af alkohol eller rusmidler

2.1.2. Børn

Lov og retningslinier

Efter *lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge* og Sundhedsstyrelsens retningslinier *Forebyggende sundhedsordninger for børn og unge, Retningslinier*. 1995 består den kommunale sundhedstjeneste af sundhedsplejersker og læger og har som formål i et tværfagligt samarbejde at medvirke til at fremme sundhed og trivsel for alle børn og unge og yde en ekstra indsats overfor børn med særlige behov. Alle børn skal indtil undervisningspligtens ophør tilbydes sundhedsvejledning, bistand og funktionsundersøgelser ved en sundhedsplejerske, 7 undersøgelser (ved alment praktiserende læge) i førskolealderen samt to lægeundersøgelser ved hhv. begyndelsen og slutningen af skolealderen. Endvidere skal der tilbydes undersøgelser ved behov. Den praktiserende læge foretager vaccinationerne.

Den kommunale sundhedstjeneste bistår skoler og daginstitutioner for børn og unge samt den kommunale dagpleje med vejledning om alment sundhedsfremmende og sygdomsforebyggende foranstaltninger. Desuden rådgiver den kommunale sundhedstjeneste institutionspersonalet om de børn, som personalet mener har særlige behov.

For at tilgodese børn og unge med særlige behov skal alle kommuner efter *lov om forebyggende sundhedsordninger* og efter *serviceloven* oprette en tværfaglig gruppe, der skal sikre, at der tages hånd om det enkelte barns udvikling, sundhed og trivsel. Gruppens opgave er at sikre, at der i tilstrækkeligt omfang formidles kontakt til lægelig, social, pædagogisk, psykologisk og anden sagkundskab, og at støtten ydes tidligt og sammenhængende. Et af gruppens medlemmer udpeges som ansvarlig for at koordinere handling og opfølgning.

Det tværfaglige samarbejde er beskrevet nærmere i kapitel 7.

Børn med særlige behov

I forhold til *børn med særlige behov* har sundhedspersonalet en vigtig funktion, fordi en del af indsatsen er opsøgende. Sundhedsplejersken tilbyder besøg til spædbarnet i hjemmet og skolebarnet tilbydes undersøgelse på skolen. Behovsbørn kan være børn med fysiske eller psykiske problemer, men børnenes problemer kan også skyldes forældrenes misbrugsproblemer,

kronisk sygdom eller udviklingshæmning. Det skønnes, at mindst 70.000 børn i Danmark har en alkoholmisbrugende forælder. Det er veldokumenteret, at børn i misbrugsfamilier er i alvorlig risiko for fejludvikling, omsorgssvigt og mishandling. Men overgreb på børn kan også ske i andre familier.

Mange skolebørn har helbreds- og trivselsproblemer, som det er vigtigt hurtigt at gribe fat i, fx psykosomatiske symptomer, mobning og overvægt.

Sundhedsvæsenets indsats

Målet med indsatsen på sundhedsområdet overfor børn og unge med behov for særlig støtte er, at de skal kunne opnå samme muligheder for personlig udvikling, udfoldelse og sundhed som andre børn og unge.

Sundhedsplejersken er den helt centrale fagperson, når det gælder rådgivning om små børns helbred og trivsel. Sundhedsplejersken besøger børnefamilier i hjemmet i barnets første år, og det anbefales, at det første besøg aflægges senest en uge efter at barnet/moderen er kommet hjem fra fødeafdelingen. Sundhedsplejersken tager sit udgangspunkt i familiens/barnets ressourcer, understøtter dem og medvirker til at udvikle familiens evne til selv at klare udfordringer og vanskeligheder forbundet med det at have børn. Indsatsen drejer sig især om barnets behov for omsorg og tilknytning, dets pleje og pasning og sociale tilpasning samt almindelig sygelighed og eventuelle handicap.

Ved hjemmebesøget vurderer sundhedsplejersken barnets trivsel og udvikling og indgår i en dialog med forældrene for at øge deres viden om barnets fysiske og psykiske udvikling og almen sundhedsfremme og sygdomsforebyggelse, fx vedr. motorik, sprog og ulykkesforebyggelse.

Sundhedsplejersken er en ressourceperson, som familien kan bruge til støtte til at arbejde med problemer som dårlig tilknytning mellem forældre og barn, søskendejalousi, samlivsproblemer, stort rusmiddelforbrug, svagt netværk, sygdom og handicap hos barnet m.v. Såvel barnets sundhedstilstand og udvikling som familiens ressourcer mht. omsorg for barnet og familiens støtte fra nærmiljøet må tages i betragtning ved vurdering af, hvor mange besøg der er behov for.

I det omfang det skønnes nødvendigt må sundhedsplejersken opretholde

kontakten med barnet og familien også udover det første år. Det kan da ske i et samarbejde med den alment praktiserende læge, som står for de forebyggende undersøgelser i førskolealderen. Sundhedsplejersken kan henvise til den tværfaglige gruppe, hvis hun skønner, at hendes egen indsats ikke alene kan understøtte forældrene tilstrækkeligt.

Familier hvor der er børn eller forældre, der har særlige problemer, skal tilbydes flere besøg og mere opmærksomhed end de ressourcestærke familier.

Såfremt forældrene ikke ønsker besøg af sundhedsplejersken, skal det i det konkrete tilfælde vurderes, om der er behov for at underrette de sociale myndigheder.

For børn i skolealderen vil undersøgelser og samtaler med læge og sundhedsplejerske kunne opfange sundhedsmæssige problemer og medvirke til at vurdere barnets forudsætninger for at mestre kravene i skolen samt give mulighed for sundhedsfremmende rådgivning vedrørende helbred i bred forstand. Børnenes trivsel i skolen og derhjemme, deres vaner vedr. kost, motion, hygiejne, fritidsbeskæftigelse m.v er emner, der tages op, ligesom elevernes indbyrdes samspil og forebyggelse af mobning. For de større børn er rygning, rusmidler, pubertet, kønsroller, prævention og fritidsarbejde relevante emner. Kontakterne giver god mulighed for at vurdere børnenes trivsel, og børnene kan bede om hjælp til løsning af problemer, de oplever. Hvis det er tilfældet, kontaktes forældrene efter aftale med barnet. Ved komplicerede problemer henvises til den tværfaglige gruppe.

2.2. Signaler om at noget kan være galt og dialogen om problemerne

2.2.1. Det ufødte barn

Signalerne

Det er vigtigt, at sundhedspersonalet er opmærksomme på gravide misbrugere og gravide med sociale eller andre særlige problemer.

Der kan være tale om, at man har særlig viden om den gravides tidligere

liv, eller den gravide kan have symptomer, der bør skærpe opmærksomheden på evt. misbrug. Nedenfor findes en liste over forhold, der ofte ses hos misbrugende gravide. Det skal understreges, at den gravide ikke behøver at være aktuel misbruger, selvom nogle af de nævnte risikofaktorer er til stede:

- Belastet opvækst, lav selvtillid, kontaktsvaghed, mistillid, kort skolegang, ingen uddannelse, arbejdsløshed, psykopatologi
- Dårlig bolig, dårlig økonomi, hjemløshed, prostitution, kriminalitet, vold, fængselsophold, misbrug hos ægtefælle, tidligere fået fjernet børn
- Tidligere været på nedtrapning eller antabus, tidligere født et barn med abstinenser eller føtalt alkoholsyndrom
- Underernæring/fejlernæring, infektioner, kendt brug af alkohol, kokain, narkotika, amfetamin, piller, hash, storforbrug af nervemedicin, kaffe og cigaretter
- Sent opdaget graviditet, sen henvendelse, udeblivelse fra undersøgelser, negligeret af helbredet og graviditeten
- Påvirket af stoffer eller alkohol ved tidligere kontakter

Eksempel

Lonnie er 22 år. Hun og hendes samlever er bistandsklienter. De har begge et jævnlige forbrug af hash og alkohol. Sundhedsplejersken kommer på besøg for at se til deres 11 måneder gamle datter, som er i dårlig trivsel, og som tidligere har været indlagt for underernæring.

Sundhedsplejersken kan se, at Lonnie er gravid. Hun spørger, om Lonnie har været til læge og jordemoder. Det har hun ikke. Samleveren siger, at de ikke gider høre på al det pis om, at de ikke må ryge. Sundhedsplejersken spørger, om de ikke sammen skal ringe til lægen og bestille tid til graviditetsundersøgelse, så kan sundhedsplejersken samtidig tale med lægen og sige, at der ikke skal snakkes rygning, men at Lonnie skal undersøges – der vil dog nok blive talt om den risiko, Lonnies forbrug af hash og øl udgør for fosteret. Dette accepterer parret.

Dialogen med den gravide

Hjælp til en gravid kvinde skal ske efter den gravides ønsker og behov og med respekt for hendes selvbestemmelse. Af hensyn til fosterets sundhed og udvikling skal gravides muligheder for sund levevis understøttes. Det anbefales, at der altid gives alkoholrådgivning til gravide, og at sundhedspersonalet er opmærksomme på misbrugsproblemer og andre psykosociale problemer, som medfører risiko for fosterskader og omsorgssvigt.

Gravide med misbrugsproblemer udebliver ofte helt eller kommer sent og ustabil til de forebyggende helbredsundersøgelser i graviditeten. Denne gruppe er samtidig karakteriseret ved en høj hyppighed af komplikationer i graviditeten og i forbindelse med fødslen og høj hyppighed af fødsel af syge børn. Det kræver en særlig indsats at nå denne gruppe, men det er erfaringen, at gruppen både kan nås og fastholdes med en særlig tværsektoriel indsats. Ved at spørge gravide direkte og konkret om alkoholindtagelse og indtagelse af andre rusmidler kan man dels nedsætte forbruget og dels finde dem, som har særlig brug for støtte og behandling.

Graviditet og ikke misbrug er en vigtig tilgang, når kontakten skal skabes. Den gravide skal oplyses om risikoen for fosteret og motiveres for behandlingstilbud til hende selv og familien efter fødslen ("Familieambulatoriemodellen").

Ved tæt kontrol af den gravide og kontrol af misbruget eksempelvis med metadon, kan man sikre en normalt forløbende graviditet og en acceptabel helbredstilstand hos barnet ved fødslen.

I eksemplet med **Lonnie** er der ikke etableret et team for gravide misbrugere i amtet, hvor hun bor. Sundhedsplejersken søger derfor at skabe kontakten til den praktiserende læge. Hvis sundhedsplejersken ved et senere besøg hos Lonnie erfarer, at hun er udeblevet fra lægeundersøgelsen, kan sundhedsplejersken med Lonnies samtykke prøve at få en jordemoder til at aflægge hjemmebesøg. Som regel er der dog ikke sat tid af til denne type opsøgende arbejde i almindelige jordemoderkonsultationer – også derfor er et særligt team en stor fordel.

Først når sundhedspersonalets indsats i forbindelse med svangreomsorgen ikke har kunnet få den misbrugende gravide ind i et samarbejde, vil underretning af de sociale myndigheder ifølge loven være aktuel.

Tidligere kunne underretning til de sociale myndigheder imod fx en misbrugende kvindes ønske kun ske for at sikre hendes barn den nødvendige støtte. Det vil sige, at barnet skulle være født, før der var grundlag for at underrette kommunen.

Efter ændringerne i serviceloven skal underretning nu ske allerede i graviditeten, hvis den gravides misbrug truer fosterets helbred. De sociale myndigheder får hermed mulighed for at have en plan klar for barnet, så snart det er født og færdigbehandlet for abstinenser.

Alvorligt misbrug hos en gravid, som medfører risiko for fosterets liv og udvikling, og som den gravide ikke kan motiveres til at ændre på, skal derfor oplyses til kommunen, også selvom den gravides samtykke ikke kan opnås.

2.2.2. Børn og unge med særlige behov

Signalerne

Sundhedspersonalets gode kontakt til børnefamilierne vil ofte betyde, at problemer med forældrenes omsorgskapacitet kan opdages tidligt og give anledning til støtte til familierne, så omsorgssvigt undgås. Det er dog ikke altid tilfældet, og det er vigtigt, at sundhedspersonalet altid er opmærksom på samspillet mellem forældre og barn og på signaler hos forældre eller barn, der giver mistanke om, at barnet er udsat for omsorgssvigt.

I familier hvor et barn udsættes for omsorgssvigt, vil der ofte være symptomer på, at noget er galt både hos forældrene og hos barnet. Barnets adfærd observeres ofte bedst af pædagoger og andre som passer barnet i det daglige (se kapitel 3), men sundhedspersonalet, fx den alment praktiserende læge og sundhedsplejersken, vil også kunne bemærke påfaldende adfærd bl.a. ved de forebyggende undersøgelser og har herudover særlige muligheder for at konstatere fysiske tegn på omsorgssvigt/mishandling.

Risikofaktorer hos forældrene:

- Forældrene kommer med vage, utroværdige eller indbyrdes forskellige forklaringer på skader hos barnet
- Tidligere vold i familien

- Misbrug i familien
- Forældrene undervurderer et barns sygdom eller skade og søger behandling sent
- Forældrene er impulsive, uråsonable og kølige overfor barnet
- Forældrene er præget af svag begavelse, psykisk sygdom eller viser tegn på manglende forståelse for, hvad man kan forvente af et barn i den pågældende alder
- Kontakten til barnet er præget af manglende indføling, vrede, bebrejdelser, udkæld, trusler, afvisning, ligegyldighed

Risikofaktorer hos barnet:

- Lav fødselsvægt, abstinenser ved fødslen, tegn på alkoholskader
- Spædbarnet er irritabelt, uroligt og skrigende eller passivt og uinteresseret i kontakt
- Småbarnet er oplejet, trives ikke og er pirreligt
- Barnet har uforklarlig manglende vægtøgning og vækst
- Manglende renlighed, uhensigtsmæssig påklædning
- Blå mærker, brandsår (cigaretmærker), brud
- Flere tilfælde af uforklarlige ulykker/uheld med legemsbeskadigelse
- Barnet får ikke den ordinerede medicin mod infektioner, astma m.v.
- Barnet er ugladt, uligevægtigt, angst, trykket, kuert

Eksempel

Linda ventede **Mikael**, da hun mødte sin kæreste Kurt. Hun søgte om sen abort, da hun ikke kendte faderen og nu hellere ville have et barn med Kurt, men abortsamrådet fandt ikke, at der var social indikation for sen abort. Den praktiserende læge oplyste parret om, at de kunne bortadoptere barnet straks efter fødslen, men de sagde, at de var meget glade for børn, og at kommunen nu havde skaffet dem en god lejlighed med børneværelse og det hele. Fødslen forløb uden problemer, men Linda kom ikke i gang med at amme Mikael. Han fik flaske allerede ved hjemkomsten fra fødeafdelingen.

Ved 5 ugers undersøgelsen observerer lægen, at forældrene tilsyneladende ikke er særligt interesserede i Mikael. De sidder og diskuterer noget andet, mens lægen undersøger barnet. Kort efter henvender Lindas mor sig til

lægen, fordi hun er urolig for barnebarnet. Han græder hele tiden, når hun er på besøg, og hun har indtryk af, at Linda lader ham ligge og skrike, fordi Kurt bliver sur, hvis hun bruger for meget tid på ham. 4 dage senere henvender parret sig med Mikael, som kaster op og ikke vil spise. Ved undersøgelsen findes han feberfri men sløv, bleg og med dårlig øjenkontakt. Der er ikke sikre tegn på ydre vold. Forældrene oplyser, at tilstanden har varet et døgn. Direkte forespurgt benægter forældrene at have slået eller rusket Mikael eller udsat ham for anden hårdhændet behandling. Lægen indlægger Mikael akut på børneafdelingen.

Eksempel

Bjarne bliver undersøgt af kommunallægen ved skolestarten. Han kommer sammen med sin mor. Hun og faderen er pensionister pga. svært synshandicap. Bjarne er passet hjemme indtil skolestarten. Han er sky og genert, han er 7 år gammel, men hans sprog og motorik svarer til et langt yngre barn. Han har hørenedsættelse, og hans synsstyrke er nedsat på begge øjne. Han er forkølet men ellers rask. Vægten er lige under normalområdet. Bjarne har aldrig været til øjenlæge eller ørelæge, det ønsker forældrene ikke. Moderen siger, at ”han ser det, han skal se.” Det interesserer hende ikke, hvordan han har det i skolen. ”Vi kræver ikke så meget”, siger hun. ”Han behøver ikke at ligne andre børn.” Børnehaveklasselæreren oplyser ved fælleskonferencen efter børneundersøgelserne, at Bjarne ikke kan deltage i aktiviteterne sammen med de andre børn. ”Han forstår ikke en besked og kan ikke indgå i leg”, siger hun.

2.2.3. Dialogen med forældrene

Inddragelse af forældrene er uhyre centralt, når et barn har problemer. Dialogen med forældrene er udgangspunktet.

Sundhedspersonalets dialog med forældrene er desuden væsentlig, fordi den sammen med sundhedspersonalets egne observationer er med til at give et indtryk af barnets sundhedstilstand og hele situation. Dette danner baggrund for planlægning af sundhedsplejens tilbud.

At afgøre om et barn er i en risikosituation kræver oplysning om barnets

livshistorie, undersøgelse af barnet for sygdom/handicap, vurdering af forældrenes omsorgsevne/interesse og livsvilkår fx vedrørende bolig, arbejde, uddannelse, samlivsforhold helbred, misbrug. Det vigtigste er imidlertid barnets symptomer.

I alle situationer, hvor et barn har behov for hjælp, er det vigtigt at skelne mellem tilfælde, hvor barnet er truet af pågående vanrøgt, vold eller seksuelle overgreb, således at der må handles straks, og tilfælde, hvor man kan give sig lidt bedre tid.

Sundhedspersonalets rolle er at fortælle forældrene om de bekymrende symptomer, som de har observeret hos barnet eller i samspillet mellem forældrene og deres barn med det formål at få et samarbejde i gang. Hvis der ikke kan skabes en dialog med forældrene om et truet barn, skal sundhedspersonalet underrette kommunen om barnets helbredsproblemer og de forhold, der skader barnets sundhed og trivsel. Selve foranstaltningerne er de sociale myndigheders ansvar.

I eksemplet med **Mikael** er der flere forhold, som bør skærpe opmærksomheden. Moderen har haft et ambivalent forhold til graviditeten, amningen går ikke godt, hvilket nogle gange kan skyldes et dårligt mor-barn forhold. Stedfaderen har kun været inde i billedet i kort tid. Der mangler fællesskab og glæde omkring barnet ved 5 ugers undersøgelsen.

Det er vigtigt, at sundhedspersonalet oplyser forældrene, hvad der er observeret og hører, hvad forældrene mener om det. Det er også vigtigt at en sundhedsperson fastholder sine observationer og inddrager andre, hvis der er brug for det. Hvis der er tegn på dårlig tilknytning mellem barn og forældre, er det ekstra vigtigt at tale med forældrene om den belastning et skrigende spædbarn og manglende nattesøvn kan være. En sådan drøftelse kan evt. medføre tilbud om familieværksted eller om midlertidig aflastning i form af pasning af barnet et andet sted, hvis forældrene giver udtryk for, at de ikke kan klare mere.

Lægen indlægger barnet på børneafdelingen, fordi der kan være tale om en akut behandlingskrævende infektion i centralnervesystemet, men også fordi man ikke kan udelukke, at barnet er blevet rusket til tavshed og derved har pådraget sig en hjerneskade. Undersøgelserne vil oftest afklare, om der har været tale om mishandling, og barnet er i sikkerhed, når det er indlagt.

Sundhedspersonalet på sygehuset informerer forældrene om de undersøgelser der er behov for, for at afklare tilstanden. Hvis der er tale om følger efter mishandling af barnet underretter sygehusets læger kommunen.

I eksemplet med *Bjarne* formår lægen ikke at overtale moderen til yderligere undersøgelser eller afhjælpning af drengens problemer. Lægen fortæller derfor moderen, at han anser det for nødvendigt at underrette kommunen om, at Bjarnes udvikling er truet. Lægen bør i den forbindelse oplyse moderen om, hvad en underretning vil betyde for familien.

Indsatsen for et truet barn skal ske med barnet som centrum. Sundhedspersonalet skal først prøve at få et samarbejde i gang med forældrene om en bedring af situationen for barnet. I situationer, hvor der er interessekonflikt mellem forældre og barn, skal hensynet til barnet gå forud for hensynet til forældrene, fordi barnet har første prioritet og krav på omsorg, sammenhæng og kontinuitet i tilværelsen. Der skal sættes ind med støtte til forældre, der ikke magter forælderrollen og ikke er i stand til at give deres barn den nødvendige omsorg. Støtteforløbet skal bygges op om en tværfaglig indsats, hvor sundhedsplejen, dagtilbud og sagsbehandlere danner rammen.

Sundhedspersonalet har pligt til at underrette kommunen, hvis et barn er truet. Oftest vil henvendelsen til kommunen kunne ske med forældrenes samtykke, men forhold der truer børns eller unges sundhed og udvikling, skal uanset forældrenes modstand medføre underretning af de sociale myndigheder.

Hvis et barns udvikling er truet, tilsidesætter underretningspligten tavshedspligten.

Efterfølgende bør man være opmærksom på, om barnet får det bedre. Hvis det ikke er tilfældet, må man henvende sig til de sociale myndigheder igen. Sundhedspersonalet får oplyst, om en henvendelse af forvaltningen betragtes som en underretning, men de har ikke krav på at kende sagens videre forløb.

2.2.4. De større børn og unge

Når det gælder større børn og unge i skolealderen, er det vigtigt at høre på og tage hensyn til barnets egne synspunkter. Dialogen med børn stiller store

krav til sundhedspersonalets vurderingsevne. Sundhedsplejersker og kommunallæger oplever ikke sjældent, at børn betror dem ting, som børnene ikke ønsker skal videre.

Sundhedspersonalet kommer herved let i et dilemma. Er de oplyste problemer så alvorlige, at der er underretningspligt, eller er fortrolig samtale og rådgivning til barnet det rigtige? Børn bør have samme ret til fortrolighed som voksne. På den anden side vil hjælpen til et barn altid skulle involvere forældrene.

Børns fortrolighed brydes ofte af de professionelle herunder sundhedspersonalet, når det offentlige bliver nødt til at gribe ind og hjælpe børnene med problemer i hjem eller skole. Det er vigtigt at prøve at beskytte børnene mod at blive brugt som ”stikkere”. Det kan være svært for et barn at betro sig til en voksen om noget, som hun ikke længere kan bære alene, og så opleve, at det bliver givet videre til de forældre, som hun ikke tør tale med. I hvor høj grad barnet oplever det som et svigt vil afhænge af, om barnet/den unge har accepteret, at det er nødvendigt at inddrage forældrene for at få ændret situationen. Det er også nødvendigt, at sundhedsplejersken tager den fælles samtale med barn og forældre og ikke blot ”sladrer” om, hvad hun har fået betroet. En samtale med forældre og barn kan medføre, at de voksnes øjne åbnes for familiens problemer, og at tingene bedres, men det kan også medføre at forældrene bliver vrede, og at situationen bliver endnu værre for barnet, som nu er informant om sin egen familie.

Det er derfor vigtigt på et tidligt tidspunkt at gøre sig klart, om det, man har fået betroet, er omfattet af underretningspligten, og skal meddeles forældrene, eller man kan bevare fortroligheden til barnet/den unge. Hvis underretning skønnes nødvendig skal barnet/den unge oplyses om, hvorfor det er nødvendigt at forældrene involveres. Involvering af forældrene betyder ikke, at de nødvendigvis oplyses om alt, hvad den unge har sagt, men at de gøres opmærksom på problemet og inddrages i dets løsning.

Det er også vigtigt realistisk at vurdere, om de foranstaltninger man har mulighed for at iværksætte, gør situationen bedre eller værre for barnet/den unge.

Signaler hos større børn

Børn, der udsættes for overgreb og belastninger, kan vise det i deres adfærd, men større børns holder ofte forældrenes problemer fx alkoholmisbrug skjult. De behøver ikke at vise symptomer på den belastning de er udsat for. Nogle gange beder børnene andre voksne om hjælp, eller de betror sig til kammerater.

I familier med alkoholmisbrug er barnets hverdag typisk præget af konflikter, uforudsigelighed og manglende stabilitet og evt. husspektakler og vold, også selvom det kun er den ene af forældrene, der drikker. Der kan være tale om rolleombytning, hvor det bliver barnet, der må tage sig af den voksne, ikke mindst i eneforsørgerfamilier.

Andre typer af overgreb er fx følelseskulde og neglegt, fysisk mishandling, seksuelle overgreb og mobning fra kammerater.

Tegn på mistrivsel:

- Barnet ændrer sig markant fra tidligere, bliver indesluttet og trækker sig tilbage fra kammeraterne
- Tegn på depression, søvnproblemer, diffuse smerteklager, spiseproblemer
- Adfærdsproblemer i skolen, forsømmelser
- Ulykker, fysiske skader, forgiftninger
- Lukket isoleret familie. Barnet deltager ikke i fester, udflugter m.v., har ikke kammerater med hjemme
- Mange flytninger, barnet har gået på mange skoler (nomadefamilie)
- Kan/vil kun i ringe grad fortælle om tidligere liv og oplevelser

Eksempel

Else er 14 år. Hun lider af hovedpine og henvender sig ofte til sundhedsplejersken. En dag siger hun, at hun ikke længere vil bo derhjemme. Faderen er fuld næsten hver dag og hidser sig op over småting og råber og truer hende og moderen. Han har også slået dem. Ellers ligger han kun på sofaen og sover. De er altid bange for at vække ham og få ballade. Else kan aldrig have nogen med hjemme. Moderen prøver at holde det skjult og vil ikke tale om det. Else vil bo et andet sted, men hun har dårlig samvittighed overfor moderen.

Eksempel

Jane er 11 år. Hun klarer sig godt fagligt i skolen, men hun har aldrig været med i klassens førende pigegruppe. Da Tanja kommer som ny pige i klassen, bliver hun hurtigt Janes veninde. Læreren bemærker, at Jane er mere glad og åben i klassen, end hun plejer at være. Men pludselig en dag er hun helt forandret, ulykkelig med røde øjne. Dagen efter vil hun ikke ud i frikvartererne. Læreren sender Jane hen til sundhedsplejersken, og til hende fortæller Jane, at pigerne i kliquen har sat et rygte i gang om, at hun er nærgående overfor andre piger. Pigerne ønsker, at Tanja skal droppe Jane og blive medlem af deres klike. Nu hvisker alle på skolen om Jane, og hun tør ikke vise sig nogen steder.

I eksemplet med **Else** vil en samtale med hende og hendes forældre ikke nødvendigvis medføre at hun får det nemmere, tværtimod kan forældrene reagere med vrede, fordi hun har brudt tavsheden og ”udleveret” familiens hemmelighed.

Elses situation kan fx bedres, ved at hun kommer på efterskole, og det vil være velbegrunderet at drøfte denne mulighed med Else og hendes forældre. Men ofte vil en familie med alkoholmisbrug og sociale problemer ikke kunne – eller ikke være motiveret for at – betale et efterskoleophold. Elses situation vil med fordel kunne drøftes anonymiseret i den tværfaglige gruppe, således at kommunens vurdering er belyst inden forældrene evt. inddrages. Hvis kommunen ikke finder Elses situation så alvorlig, at fx betaling af et efterskoleophold kan komme på tale, vil hun måske have mest glæde af at bruge sundhedsplejersken som støtteperson uden at modsætningsforholdet til forældrene skærpes.

I **Janes** tilfælde er problemet andre børn i klassen. Mobning er et stort problem i mange danske skoler. I eksemplet kan **Janes** klasselærer og sundhedsplejersken indkalde børnene i klassen og deres forældre til et møde, hvor også PPR, kommunallægen og skolens leder deltager.

Det kan være svært at få fastslået, hvem der står bag smædekampanjer, mobning eller endog voldelige overgreb, og forældre er sjældent parate til at tro, at deres barn kan være involveret.

Man kan dog nå langt ved at gøre børn og forældre klart, at de har et

ansvar for det psykiske arbejdsmiljø i klassen og evt. knytte en psykolog til klassen i en periode.

Konklusion:

I arbejdet med vanskeligt stillede og omsorgssvigtede børn og unge og deres forældre er det vigtigt at huske, at man altid først skal henvende sig til forældrene for at få et samarbejde i gang med dem om en bedring af børnenes forhold. I tilfælde, hvor forældrene ikke ønsker at samarbejde, eller hvor der er direkte tegn på mishandling af et barn, skal man oplyse forældrene om, at man underretter kommunen og gør det umiddelbart uanset samtykke.

Samarbejdet de forskellige faggrupper imellem om vanskeligt stillede børn og unge foregår bedst i kommunens tværfaglige gruppe (se kapitel 7).

Kapitel 3. Det pædagogiske personale i dagtilbud

Dette afsnit henvender sig til pædagoger og tilgrænsende faggrupper samt dagplejere og andre, hvis primære opgave er at passe børn i dagtilbud, dvs. personale i børnehaver, vuggestuer, integrerede institutioner, dagpleje, puljeordninger efter serviceloven og personer, der passer børn efter ordningen med tilskud til pasning.

3.1. Opgaver og formål

Serviceloven indeholder bestemmelser om formålet med dagtilbud for børn. Efter servicelovens § 8 skal dagtilbuddene ske i samarbejde med forældrene og bl.a. give børn omsorg og støtte det enkelte barns tilegnelse og udvikling af sociale og almene færdigheder med henblik på at styrke det enkelte barns alsidige udvikling og selvværd og bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst.

Dagtilbuddene er således i dag karakteriseret ved netop at være tilbud til alle børn og børnefamilier. Uanset af hvilken årsag barnet er i dagtilbud eller hvilken social baggrund familien har, går alle de lokale børn som regel i samme tilbud.

Pædagoger, dagplejere og andet personale i de offentlige dagtilbud er de medarbejdergrupper, der meget tidligt i børnenes liv får indsigt i børnenes og familiernes vilkår og er dermed også dem, der har mulighed for at opdage, at der kan være noget galt med barnet eller i familien.

For at dagtilbuddene kan leve op til deres forebyggende rolle i det sociale arbejde og medvirke til, at der ydes en tidlig indsats, er det vigtigt, at faggrupperne også her føler sig ansvarlige for, at der gives tilbud om en relevant og hurtig indsats, så snart et barn har brug for særlig støtte.

Det er vigtigt at understrege, at det pædagogiske personale i dagtilbud ikke forudsættes selv at kunne behandle alle problemer og heller ikke skal kunne det. Det pædagogiske personale skal vide, hvilket hjælpesystem de er en del af og hvilke konkrete tilbud i den enkelte kommune, man kan henvise til eller trække på for at få yderligere hjælp. Det er kommunernes opgave at sørge for at sprede denne viden til personalet i dagtilbuddene, men det er også den enkelte medarbejders ansvar at orientere sig herom.

Det pædagogiske personales iagttagelser indgår som regel som et centralt moment i det materiale, der ligger til grund for iværksættelsen af særlig støtte. Den pædagogiske iagttagelse er beskrevet nærmere i bogen "Iagttagelse og fortælling" af Søren Smidt og Henning Kopart, Forlaget Børn og Unge, 1998.

Når den pædagogiske iagttagelse har så stor betydning – både som redskab i det daglige arbejde og som grundlag for iværksættelse af særlig støtte, er det vigtigt at bemærke sig de begrænsninger, der også ligger i iagttagelsen som metode. De voksne i institutionerne har kendskab til et vigtigt udsnit af barnets liv, da barnet tilbringer hovedparten af vågne timer i dagtilbud.

Dagtilbuddet er bare en side af barnets liv – familien en anden, medierne en tredje, kammeraterne en fjerde. Dette medfører, at man som medarbejder må være meget bevidst om, at pædagogernes iagttagelse af barnet ikke er hele sandheden om barnet. Og den er aldrig helt objektiv, for den, der iagttager, vælger også, hvad der iagttages.

Det pædagogiske personale kan altså hverken give udtømmende helhedsbeskrivelser eller stille "korrekte" diagnoser. Det er heller ikke personalet i dagtilbuddets opgave. Personalets opgave er derimod at være spørgende, nysgerrig og undersøgende – og prøve at skabe en åben dialog med barnet og andre vigtige personer omkring barnet. Det er derfor vigtigt, at personalet kan støtte og supplere hinanden, og at børn og forældre inddrages, når børnene beskrives og iagttages, så forskellige oplevelser og synsvinkler kan blive bidrag til en fælles mangfoldig forståelse. Det er vigtigt at understrege, at den pædagogiske iagttagelse og beskrivelse ikke kun bør finde sted, når der er bekymring eller problemer omkring enkelte børn med særlige vanskeligheder og behov. Når systematisk pædagogisk iagttagelse og beskrivelse derimod omfatter alle børn i gruppen vil dette samtidig kunne betyde en udvikling af det pædagogiske personales opmærksomhed og indsigt i forhold til børn med særlige vanskeligheder og behov.

I det tværfaglige samarbejde med andre professionelle faggrupper har det pædagogiske personale således mulighed for at bidrage med en professionel faglig pædagogisk kompetence i form af udtalelser om enkelte børn, byggende på grundige løbende konkrete pædagogiske iagttagelser og beskrivelser fra barnets hverdag i institutionen. Det er her vigtigt at sådanne løbende konkrete pædagogiske iagttagelser og beskrivelser skrives ned og

ikke kun foreligger mundtligt. En udstrakt brug af skriftlighed i forbindelse med pædagogisk iagttagelse og beskrivelse muliggør en højere grad af detaljering og præcision, samtidig med at den fremmer faglig refleksion og øget forståelse for det enkelte barns særlige situation.

Hvis man bliver opmærksom på tegn på, at der kan være noget galt i forhold til et barn, skal man tage udgangspunkt i det, man som pædagogisk medarbejder er god til: Indsigt i børns vilkår og udvikling. Denne viden skal man ikke holde for sig selv: Det er vigtigt, at man ikke af misforstået hensyn til fx forældrene undlader at gå videre med sine iagttagelser. Hensynet til barnet skal altid komme i første række. Det er derfor særligt vigtigt, at det pædagogiske personale også inddrager overvejelser over barnets egen oplevelse af sin situation i refleksionen over de forskellige nedskrevne iagttagelser fra barnets hverdag i institutionen. Det vil i den forbindelse også være vigtigt at lytte til hvordan barnet opfatter situationen – naturligvis under hensyntagen til barnets udvikling samt situationen i øvrigt.

3.1.1. Signaler om at noget kan være galt

I eksemplerne nedenfor illustreres tankegangen – de skal altså ikke opfattes som en udtømmende beskrivelse af, hvad man skal være opmærksom på i forbindelse med barnets adfærd.

Det er vigtigt, at personalet er opmærksomme på større og pludselige ændringer i børnenes adfærd – dette gælder naturligvis først og fremmest hos børn, man har kendt gennem et stykke tid. Ved modtagelse af nye børn i institutionen må det pædagogiske personale ud fra deres oplevelse af barnet og deres faglige viden vurdere, om barnet virker anderledes end børn på samme alder.

Der kan være tale om, at man oplever, at:

- barnet virker angst eller skræmt
- barnet virker meget ukoncentreret
- barnet ser ud til at holde sig meget for sig selv / bliver holdt uden for af de andre børn
- barnet klæber til de voksne eller tager afstand fra de voksne

- barnet har fysiske tegn på omsorgssvigt (manglende renlighed, blå mærker etc.)
- barnet virker meget indadvendt eller aggressivt
- barnet virker ukritisk i sin kontakt med andre børn eller voksne
- barnet virker ekstremt påvirkelig af uro i omgivelserne
- barnet ser ud til at have en overdreven seksuel adfærd

Disse forhold kan – hver for sig eller flere sammen – være udtryk for, at der er noget galt i barnets liv. Men det behøver ikke at være tilfældet. Det er derfor vigtigt at iagttage og beskrive barnet, drøfte oplevelserne med kolleger og finde ud af om man synes, at der er grund til at tage iagttagelserne op med forældrene.

Alle børn reagerer ikke på samme måde, selvom de bliver udsat for de samme belastninger. Børn har forskellig modstandskraft og robusthed og forskellige overlevelsesstrategier. For eksempel kan forskelle i kulturel eller social baggrund give sig udtryk i forskelle i børnenes reaktionsmønstre. Man kan derfor ikke sætte facitliste ud for de enkelte tegn. Og man kan ikke nødvendigvis bedømme, hvad der er galt i barnets liv. Det er vigtigt at huske, at det heller ikke er det pædagogiske personales opgave at finde årsagerne til barnets reaktioner. Det er der andre faggrupper, der aktuelt kan være bedre til.

Der kan i denne forbindelse henvises til seniorforsker, mag. art. Else Christensen »Opvækst eller overlevelse«, Sikon 1988, og »Når mor eller far drikker..« SFI; 94:2.

Det er vigtigt at understrege, at opmærksomheden skal rettes mod de konkrete oplevelser af barnet – og ikke i første omgang mod fortolkninger af, hvad adfærden kan være udtryk for. Hovedopgaven er altså at have fokus på den pædagogiske vinkel og i det omfang, det er nødvendigt, få kommunen til at sætte en nærmere undersøgelse i gang.

Eksempel:

Sebastian er 4 år og opfattes generelt som en glad og tilfreds dreng. Pædagogen Trine oplever, at Sebastian har et godt og tillidsfuldt forhold til hende. En dag, da Trine spørger ham om, hvad han har lavet i weekenden, bliver han meget vred på hende, og siger: "Det bestemmer jeg, din dumme pædagog".

Et par dage senere sidder han og leger med legoklodser og kan ikke få et par af dem fra hinanden. Han bliver meget vred og smider alle klodserne ud på gulvet. Da et af de andre børn spørger, om hun skal hjælpe med at samle dem op, svarer han ”Jeg gider ikke samle dem op, det kan du gøre”.

Trine synes, at hun lige pludselig oplever mange af den slags episoder med Sebastian, og at han er anderledes, end han plejer at være.

Hun får at vide af en kollega, at Sebastians forældre lige er blevet skilt. Pædagogerne enes derfor om, at Sebastian skal have ekstra mange knus i denne svære periode.

Eksempel:

Abdullah er tre år og lige startet i børnehave. Hans forældre er flygtninge fra Syrien og har boet i Danmark i 4 år. Moren går hjemme og faren er arbejdsløs. Abdullah er den yngste af 3 børn. Det er ikke hver dag, han kommer i børnehaven. Pædagogen Birgit oplever en dag, at han siger: ”Jeg vil ikke sidde ned og spise min mad – det gør ondt.” Da Birgit spørger ham, hvorfor det gør ondt, svarer han ”Det gør ikke så ondt alligevel”. En anden dag bemærker pædagogmedhjælperen Carsten, at Abdullah slår en anden dreng, som ligger i puderummet, med et legetøjssværd. Da drengen beder ham holde op, svarer Abdullah: ”Du kan selv holde op med bare at ligge der”.

Pædagogerne snakker om, at de er bange for, at Abdullah bliver slået derhjemme. Og at hans mor virker meget sky og svær at tale med, så de må nok hellere se tiden an.

Eksempel:

Pia er 2 år og går i vuggestue. Hun kommer fra en meget belastet familie. Hun har en lillebror og to større søskende. Hun bor hos sin mor, som ikke har arbejde. Moren lever et hårdt liv med en del alkohol og flere partnere. Pia har socialpædagogisk friplads – det er pædagogerne ikke klar over. Pia kommer ikke hver dag i vuggestuen, det kommer lidt an på, hvornår de kommer op om morgenen. Pia er som regel rimelig ren og pæn i tøjet, men undertiden ser hun mildest talt uhumsk ud, når hun kommer. Når det står værst til, får hun et bad i vuggestuen. Pia er normalt meget aktiv i vuggestuen, men personalet lægger mærke til, at hun sommetider bliver afleveret med en ble på fra dagen

før, og at hun bliver mere og mere indesluttet. De andre børn tager afstand fra hende. Hun nægter nu at gå i bad i vuggestuen.

Medarbejderne snakker om, at moren har fået det dårligere – hun lugter kraftigt af alkohol, når de ser hende, selvom det mest er de større søskende, der henter Pia. Medarbejderne føler, at det kan være svært at tale med Pias mor og vælger at se, om hun får det bedre, så det bliver nemmere at tale med hende.

I disse tre eksempler er pædagogerne opmærksomme på, at børnene ændrer adfærd, men de bruger en del energi på at finde forklaringer og resultatet bliver, at de ikke vil gøre forældrene urolige, før de ved, om der er grund til det, dvs. til de ved, hvad der er galt.

Det er et misforstået hensyn til forældrene at forholde sig passiv og er under alle omstændigheder at svigte børnene. Det pædagogiske personale forventes ikke at have løsningen på problemet klar, inden de tager spørgsmålet op – eller at have nogen forklaring på, hvorfor barnet reagerer, som det gør.

Men hvad gør man som pædagogisk ansat i dagtilbud i de tilfælde?

3.1.2. Dialog med forældrene

Når det pædagogiske personale bliver opmærksomme på, at et barn kan have behov for særlig støtte, er det af afgørende betydning, at man går i dialog med forældrene af hensyn til det videre forløb. Medarbejderen skal ikke skitsere en løsning, men skal helt konkret beskrive de oplevelser, der giver anledning til bekymring.

Man kan fortælle om, hvad man har oplevet med barnet og sige:

»Har I selv bemærket noget tilsvarende? Hvad tror I, det kan skyldes? Vi synes, at det ser ud til at kunne give ham /hende problemer i forhold til kammeraterne/de voksne... ».

Kontakten med forældrene er helt afgørende for, hvordan det videre forløb bliver.

I de tre eksempler vil det kunne have forskellige resultater:

Sebastians forældre bliver først efter snakken med pædagogerne opmærksomme på, at Sebastian måske har det skidt med deres skilsmisse. Derhjemme har han hele tiden virket så fornuftig og givet udtryk for, at han har accepteret situationen og den deleordning, der er aftalt forældrene imellem. De har ikke haft indtryk af, at han kunne føle sig tilsidesat. De har været glade for, at han har taget det så roligt, for hans små tvillingebrødre på 9 måneder har – oveni skilsmissen – taget så meget på morens kræfter, at der ikke har været så meget overskud. Forældrene får gennem snakken mulighed for at tage sig mere af Sebastian og også for at være mere opmærksomme på hans behov.

Hvis forældrene er kørt helt ned, kan det pædagogiske personale efter aftale med forældrene kontakte sundhedsplejersken, som kommer i hjemmet på grund af babyerne, for at diskutere mulighederne for at aflaste familien. Pædagogerne kan endvidere anbefale forældrene at kontakte socialforvaltningen for at høre, om der er aflastnings- eller hjælpemuligheder for familien. Afhængig af situationen kan det også være relevant at henvise til statsamtets rådgivningstilbud.

I **Abdullahs** tilfælde er personalet meget usikre på, hvad der sker. De er ret overbeviste om, at Abdullah ikke er udsat for vold, men de føler, at han ikke har det godt af en eller anden grund. Man vælger derfor at tage sagen op med forældrene. (Hvis man havde været bange for, at der var en akut risiko for overgreb, vil der være grundlag for en akut underretning, jf. nedenfor).

Abdullahs forældre har først meget svært ved at forstå, hvad det er personalet ønsker at tale om. Personalet foreslår derfor, at der tilrettelægges et møde med deltagelse af en tolk, så de kan få snakket tingene igennem uden risiko for misforståelser. På det efterfølgende møde får personalet fortalt om deres oplevelser, og forældrene får efterhånden udtrykt, at svære oplevelser i hjemlandet, sprogproblemerne, farens manglende arbejde og morens rygproblemer, har betydet, at familien har store problemer med at få hverdagen til at fungere. De vil gerne have hjælp, men har haft svært ved at kommunikere med kommunen, som de føler, er mistroiske over for dem, og som de derfor helst ikke vil have kontakt til. Personalet kan godt se, at forældrene har meget at tumle med og foreslår, at de sammen henvender sig til kommunen, hvilket de indvilliger i.

Når dialogen fastholdes, er det muligt med forældrenes samtykke at gå

videre ikke blot til andre dele af den kommunale forvaltning men i givet fald også til andre myndigheder. Det skaber dels en lettere sagsgang, dels en løsning, der på længere sigt er bedre, fordi forældrene er klar over baggrunden for de tiltag, der sættes i værk i kommunens rådgivningscenter, familieværksted eller lignende, således at de i højere grad kan antages at være medvirkende og ikke modarbejdende i forløbet.

Man kan sige:

»Vi vil foreslå, at I eller vi tager kontakt til forvaltningen / sundhedsplejersken/ Pædagogisk – Psykologisk Rådgivning (PPR) /etc. De kan hjælpe jeres barn / familien med at finde årsagen til problemet – hvad siger I til det? Vi vil gerne støtte jer i det. Har I andre forslag til løsninger?»

Udgangspunktet for dagtilbuddets indsats bør være, at forældrene selv bliver i stand til at gå videre i det offentlige system. Man kan give forældrene vejledning om, hvor der er hjælp at hente, og man kan støtte dem i forløbet.

Det er vigtigt for dialogen, at man ikke kommer til at skabe forventninger hos forældrene – fx om hvad der er af muligheder for hjælp at hente i det kommunale system, hos frivillige organisationer – som ikke holder stik i virkeligheden. Et misforhold mellem forventninger og virkelighed kan forværre den fremtidige dialog og dermed mulighederne for at hjælpe barnet. Det er derfor vigtigt, at man er realistisk i sine vurderinger, og at man lader det være op til de rette myndigheder/personer at udtale sig om de faktiske muligheder. Hvis forældrene går videre med sagen på egen hånd, må man som pædagogisk medarbejder følge op på spørgsmålet i forhold til forældrene og spørge til det videre forløb. Det er vigtigt, at sagen ikke tabes på gulvet, hvis forældrene af den ene eller anden grund ikke får gjort noget ved sagen.

Dialogen kan vanskeliggøres af, at man som ansat er i tvivl om sin rolle i forhold til forældrene: Man kan være bange for at miste kontakten med forældrene eller være i tvivl om sine oplevelser i forhold til barnet.

Det er i denne fase netop vigtigt, at de konkret oplevede forløb og iagttagelser er skrevet ned – så man ikke er i tvivl om, hvad det er, man har oplevet, hvad barnet sagt, gjort m.v. Det er også vigtigt, at man ikke blander iagttagelserne sammen med formodninger om, hvad de kan skyldes. Det er vigtigt, at det er tydeligt for forældrene, hvad der er det pædagogiske personales iagttagelse, og hvad der er deres tolkning af barnets handling. Denne

skellen mellem beskrivelse og fortolkning er afgørende for en faglig kvalificeret iagttagelse og nødvendig for en ligeværdig dialog med det pædagogiske personale og forældrene. En god dialog skabes, når man tager udgangspunkt i det, man konkret har oplevet, og ikke alle mulige forestillinger om, hvad der kan ligge bag – i daginstitutionen eller i dagplejen ser man jo kun en del af barnets liv, ligesom ens egen personlige historie kan spille ind, når man fortolker andres handlinger.

Samarbejde med forældrene kommer ikke til at fungere, hvis de føler sig dømt som dårlige forældre. Det vil kunne bringe forældrene ind i en forsvarsposition, der vil blokere for den nødvendige dialog om barnet. Forældrene vil gennem samtalen kunne kaste lys over personalets oplevelser, og eventuelt komme til en erkendelse af, at der er problemer, som der skal gøres noget ved. Dialogen med forældrene skal bygge på den holdning, at der er en fælles interesse i, at barnet får det godt.

En åben tilgang til dialogen omfatter også personalets rolle – og medarbejderne kan komme i en situation, hvor hun både etisk og juridisk er forpligtet til at handle, også selvom forældrene ikke er enige. Det er derfor vigtigt, at medarbejderen ikke ”af hensyn til samarbejdet” skjuler sin bekymring. Skjulte dagsordener skader enhver dialog.

Det er en konkret vurdering, om dialogen med forældrene føres af den pædagog, pædagogmedhjælper eller dagplejer, der har den daglige kontakt med barnet eller af en leder. At bringe lederen på banen kan skræmme forældrene unødigt, men samtidig kan det sikre kontakten med den daglige pædagog, at det er lederen, der går ind, hvis det er en vanskelig og alvorlig situation, ligesom det kan være rigtigt – også i forhold til forældrene – at betragte en sådan opgave som lederens ansvar.

Dette kunne være relevant i *Pias* tilfælde, hvor reaktionen er anderledes end i de to andre eksempler. Moren bliver meget vred og fortæller, at der ikke er noget i vejen med Pia – det må være de andre børn eller pædagogerne, der er overfølsomme. Hvis pædagogerne bliver ved med at komme med den slags insinuationer, vil hun tage Pia ud af vuggestuen. Morens samlever møder op sammen med moren i vuggestuen og siger, at hvis pædagogerne går videre til kommunen, vil de anmelde dem for overskridelse af tavshedspligten.

Pædagogerne har ikke fået et ben til jorden – hvad skal de gøre? De må

prøve at vurdere, hvordan Pias situation er. Er det sandsynligt, at hun er udsat for omsorgssvigt – eller kan der være andre forhold, der gør sig gældende?

Hvis pædagogerne synes, at det kunne se ud til, at Pia er udsat for omsorgssvigt, og de ikke fra moren får bidrag til en anden forståelse af Pias situation, har de ikke blot grundlag for, men også pligt til at foretage en underretning til forvaltningen efter serviceloven.

Hvis kommunen underrettes, bør forældrene orienteres om det. Om institutionen selv orienterer forældrene, eller det overlades til kommunen at gøre det, vil være en konkret vurdering. Normalt bør institutionen selv orientere forældrene, så de ikke føler, at institutionen tilbageholder oplysninger eller går bag om ryggen på dem.

Samleverens bemærkning om overtrædelse af tavshedspligten har i denne situation intet på sig. Daginstitutionen er en del af den kommunale forvaltning, og under alle omstændigheder tilsidesætter underretningspligt altid tavshedspligt, når hensynet til barnet taler for det.

Hvis moren deltog i samtalen om Pias situation, og var åben overfor, at familien kan have behov for støtte, ville der ikke være grundlag for underretning efter serviceloven.

En aktiv indsats for at gå videre i dialogen og få samarbejdet med forældrene etableret vil være det bedste grundlag at gå videre på. Et tidligt etableret samarbejde kan i denne situation bruges til at fortælle forældrene, at barnet – og forældrene – er bedst tjent med, at barnets problemer løses nu, inden de bliver for store. Et sådan samarbejde kan nemlig kun vanskeligt etableres, når først problemerne er blevet for store – det grundlægges, når barnet starter i institutionen.

Hvis man synes, at det under alle omstændigheder vil være en god ide at få forvaltningen inddraget, så der kan ydes støtte fra kommunen, kan man tale med forældrene, om de vil give samtykke til inddragelse af forvaltningen. Dette giver kommunen de samme handlemuligheder som når underretningen bliver givet efter reglerne om underretningspligt uden samtykke, og er derfor altid den bedste måde at få kommunen inddraget.

Det er vigtigt at huske, at hvis man som ansat i et dagtilbud får indtryk af, at et barn er udsat for vold eller seksuelt misbrug, har man pligt til at handle med det samme – gennem underretning til kommunen. Se mere herom i bilag 5 samt kapitel 8 og 9.

Kapitel 4. Skoleområdet

Dette afsnit henvender sig til lærere i folkeskolen, private grundskoler, skolefritidsordninger, PPR, m.v.

OPGAVER OG FORMÅL

4.1. Folkeskolen

Lærernes hovedopgave er at medvirke til opfyldelsen af folkeskolens formål, som indebærer tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling.

Ca. 90 % af alle børn går i folkeskolen. Langt de fleste børn begynder deres skolegang i børnehaveklassen. En stor del af børnene har før da gået i børnehave.

Børnene tilbringer således mellem 9 og 11 år i skolen og oftest i den samme skole, fra de er omkring 7 år, til de er 16 – 17 år. Hvert år er børnene i skole ca. 200 dage – sammenlagt tilbringer en skoleelev et sted mellem 1800 og 2200 dage af sit unge liv i skolen.

Det er derfor vigtigt, at lærerne, der således møder børnene fra 6 – 7 års alderen og er sammen med dem gennem hele deres opvækst, føler sig ansvarlige for, at der iværksættes et tilbud om en relevant og hurtig indsats, når barnets situation giver anledning til bekymring. Lærerne – og især klasse-lærerne – skal vide, hvilke tilbud der er i kommunen og hvilke henvisningsmuligheder, der eksisterer.

Når et barn har særlige undervisningsmæssige behov, vil reglerne om folkeskolens specialundervisning typisk kunne afdække de muligheder, der er for at støtte barnets undervisning og udvikling. Samtidig er der også en klar fremgangsmåde for iværksættelse af specialundervisning. Reglerne tages ikke alene i anvendelse, når problemerne er af ren undervisningsmæssig og faglig karakter, men også når elevens skolesituation i øvrigt giver anledning til alvorlig bekymring, jf. nedenfor. Der kan således også være tale om problemer af social-emotionel karakter.

Ud over specialundervisning kan der også gives supplerende undervisning som en midlertidig faglig støtte, f.eks. efter et skoleskift.

Den fremgangsmåde, der skal følges, er fastlagt i Undervisningsministeriets bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk indsats (med tilhørende vejledning):

»§ 3. Hvis det antages, at en elev har særlige undervisningsbehov, som ikke kan opfyldes inden for rammerne af den almindelige undervisning, eller hvis elevens skolesituation i øvrigt giver anledning til alvorlig bekymring, indstilles eleven til en pædagogisk-psykologisk vurdering. Indstilling afgives af:

- 1) Klasselæreren, eventuelt på initiativ af elevens øvrige lærere eller andre af skolens medarbejdere med tilknytning til eleven.
- 2) Den kommunale sundhedstjeneste, hvis denne har kendskab til psykiske, fysiske eller sensoriske funktionsvanskeligheder hos eleven, som giver grund til at formode, at eleven har behov for specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand.

Stk. 2. Indstillingen afgives gennem skolens leder. Skolelederen kan endvidere selv afgive indstilling om en pædagogisk-psykologisk vurdering på grundlag af oplysninger, der foreligger i forbindelse med indskrivningen af en elev.

Stk. 3. Forældrene eller eleven kan anmode om en pædagogisk-psykologisk vurdering.«

Det fremgår af bekendtgørelsen, at beslutningerne om en pædagogisk-psykologisk vurdering og forslag til iværksættelse af specialundervisning normalt træffes i samråd med forældrene. Hvis forældrene modsætter sig, at der afgives indstilling til en pædagogisk-psykologisk vurdering, kan denne kun finde sted, hvis skolelederen finder det absolut påkrævet, at der foretages en vurdering af elevens behov for specialundervisning. Hvis forældrene modsætter sig, at der iværksættes specialundervisning, kan denne kun finde sted, hvis skolens leder finder det absolut påkrævet af hensyn til elevens udvikling. I begge tilfælde anvendes kriterier, som kan sammenlignes med for-

valtningslovens værdispringsregel. Bestemmelserne understreger således det værdifulde i, at skolen og de kommunale myndigheder under hele forløbet er i dialog med forældrene og, naturligvis, eleven selv.

De områder, der beskrives i dette afsnit, knytter sig derfor dels til, hvordan der arbejdes i forhold til elever med særlige behov, der ikke udelukkende vedrører den indlæringsmæssige eller skolemæssige side, dels til betydningen af, at en hensigtsmæssig indsats over for børn/elever kan være tæt knyttet til og afhængig af barnets personlige og samspilsmæssige situation.

4.2. Signaler om at noget kan være galt

Det er ikke tilstrækkeligt, at læreren kun retter opmærksomheden mod hvilke særlige behov, eleven har, der vil kunne falde ind under området for reglerne om specialundervisning. Læreren skal se på eleven som et helt menneske, der kan have behov for mere og/eller andet end hjælp til selve indlæringen og/eller skolegangen. I mange tilfælde har læreren (klasselæreren) et så tæt kendskab til eleven, at eventuelle ændringer i elevens situation hurtigt vil blive opdaget eller måske ligefrem kommunikeret til læreren. I andre tilfælde vil det vise sig i mere skjulte former.

Signalerne kan være:

- pludselig eller gradvis ændret adfærd hos eleven,
- ulejethed,
- stort fravær,
- indesluttethed,
- opfarenhed, uligevægtighed,
- ligegyldighed
- uforståelig adfærd

Læreren forventes ikke at have forslag til afhjælpning af elevens særlige behov eller vanskelige situation, inden han/hun griber ind.

4.3. Dialog med forældrene

Når en lærer bliver opmærksom på, at en elev udviser en adfærd, der giver anledning til bekymring, vil det være naturligt, at læreren inddrager forældrene i forsøget på at afhjælpe problemet. Et initiativ til kontakt med hjemmet er i fuld overensstemmelse med folkeskoleloven, der allerede i sin formålsparagraf fremhæver, at folkeskolen skal samarbejde med forældrene om elevens udvikling.

Lærerne har ikke den samme daglige kontakt med forældrene, som pædagogerne har, når de små børn bringes til og hentes fra vuggestue/børnehave. Læreren må derfor mere aktivt søge kontakt til hjemmet for at komme i dialog med forældrene om problemet.

Det vil være naturligt at spørge forældrene, om barnet tidligere har haft særlige behov af tilsvarende eller anden art, enten i børnehaven eller under andre forhold.

Det kan være værdifuldt for forståelsen af barnets behov og for beslutningen om hvilken indsats, der skal iværksættes, at barnets tidligere forhold bliver så godt belyst som muligt, herunder at skolen får mulighed for at inddrage erfaringerne fra børnehavens personale eller fra dagplejen. Ofte vil det også være direkte i forældrenes interesse, at disse oplysninger kan videregives af børnehaven til skolen. Herved kan forældrenes frustrationer ved at skulle begynde forfra undgås, når børnehavebarnet overgår til skolegang. Da der kan være tale om personfølsomme oplysninger, bør børnehaven i almindelighed sørge for at få forældrenes samtykke til at videregive disse oplysninger til skolen.

I flere kommuner arbejdes der på mange måder med at lette overgangen mellem daginstitution og skole. Afholdelse af fællesmøder, hvor også forældrene deltager er en god og frugtbar måde at udveksle informationer på – og det kan også være med til at undgå mytedannelser om hvad de professionelle taler om.

Betydningen af en tæt og frugtbar kontakt med hjemmet vil tilsvarende vise sig, hvis barnets behov er af en sådan karakter, at skolen finder det hensigtsmæssigt, at andre myndigheder inddrages i indsatsen.

Læreren har mulighed for uden forældresamtykke at søge pædagogisk-psykologisk rådgivning (PPR) på et generelt grundlag om barnets situation.

Det betyder, at læreren ikke må omtale en eller flere bestemte elever, men alene må drøfte med en PPR-medarbejder, hvordan læreren kan søge problemer af denne karakter løst.

Pædagogisk-psykologisk rådgivning vil som udgangspunkt ofte være det naturlige forum for en dialog med forældrene, selvom der ikke er tale om et behov for en egentlig PPR-undersøgelse af den pågældende elev.

Når forældrene kan se, at der består et reelt samarbejde mellem dem og skolen i forsøget på afhjælpning af barnets særlige behov, vil et samtykke til eventuelt at inddrage andre myndigheder lettere kunne opnås.

Eksempel:

Trine går i 2. klasse. Hun har tidligere været en almindeligt veletilpasset pige med orden i tingene. I den senere tid har hun ændret adfærd. Hun er blevet mere opfarende, men til tider sidder hun også helt fjern og passiv i timerne. Da Trine gennem en hel uge ikke har haft madpakke med i skole, og efter at hun en dag på et ret uskyldigt drilleri er brudt fuldstændig sammen, kontakter klasselæreren forældrene.

Det viser sig, at Trines forældre stod over for en skilsmisse, og at der var problemer med aftaler om samvær m.v.

Læreren har her held med at få etableret en kontakt til forældrene, hvorved årsagen til **Trines** ændrede adfærd er blevet opklaret. Dette er dog i sig selv ikke tilstrækkeligt til løsning af Trines problemer. Og det er Trines problemer, som læreren skal medvirke til at søge afhjulpet. Læreren kan naturligvis ikke forhindre skilsmissen, men ved at være klar over, hvilke hjælpeforanstaltninger der findes i kommunen, må han/hun gå skridtet videre og fortælle forældrene, hvor de kan søge hjælp og bistand til de problemer, de selv – og ikke mindst Trine – må formodes at stå over for. Det, der kan komme på tale her, kan være den kommunale familierådgivning og/eller eventuelle retshjælp i forbindelse med skilsmissen. PPR vil også kunne indgå i dette arbejde.

I nogle tilfælde viser det sig, at elevens særlige behov er mere vidtgående. Det vil ofte være kendt inden skolestart, når der er tale om fysiske og/eller psykiske handicap, men det kan også afsløres ved den pædagogisk-psykologiske vurdering.

Af Undervisningsministeriets bekendtgørelse om specialundervisning § 5 fremgår, at hvis eleven skønnes at have behov for vidtgående hensyntagen eller støtte, forelægger skolens leder efter samråd med forældrene forslag om den nødvendige indsats til afhjælpning af elevens behov overfor kommunen. Kommunen træffer herefter beslutning om, hvorvidt elevens behov kan afhjælpes via en kommunal foranstaltning, typisk i folkeskolen, eller behovene bedst kan imødekommes ved en amtskommunal foranstaltning, fx i en specialskole. Er det sidste tilfældet, henviser kommunen til amtskommunen ledsaget af en indstilling, om, hvilke foranstaltninger kommunen efter samråd med eleven, forældrene og eventuelle særlig sagkyndige finder fornødne. Amtskommunen træffer herefter afgørelse om det nærmere indhold i foranstaltningen efter forhandling med kommunen. Der skal her lægges betydelig vægt på forældrenes ønsker.

Klager over afgørelser inden for den vidtgående specialundervisning kan af forældrene indbringes for Klagenævnet for vidtgående specialundervisning. Forældrene skal have den nødvendige klagevejledning.

Hvis forældrene ikke vil lytte eller samarbejde – og hvis barnet ikke har behov for specialundervisning – må læreren overveje, om der er grundlag for en underretning af de sociale myndigheder eller om problemerne endog er af en sådan karakter, at der ikke blot består en ret men også en pligt til at underrette kommunen.

Underretningspligten går forud for forvaltningslovens regler om tavshedspligt.

Eksempel

Peter, der går i 5. klasse, har gennem det meste af skoleforløbet været en vanskelig elev. Peter møder ofte uforberedt. Han har antagelig gode evner, men tilsyneladende har han ikke den store interesse for skoleforløbet.

I klassen er han accepteret, men ikke vellidt. En del af de andre elever er bange for Peter, fordi han kan blive meget voldsom. Desuden har han en enkelt gang truet en dreng fra 3. klasse med en springkniv.

Fagligt er han meget ujævnt fungerende, og da han aldrig forbereder sig, har han store huller i sin viden. I den senere tid er Peter begyndt at nægte at skifte tøj til gymnastik.

Klasselæreren har svært ved at få kontakt med forældrene. Dels kommer de sjældent til forældremøderne, og ved de to sidste forældresamtaler er de udeblevet. Ved en telefonisk henvendelse lykkedes det klasselæreren at få fat i Peters far. Han afviste ethvert samarbejde, idet han fastholdt, at det måtte være skolens ansvar at lære Peter noget. Da klasselæreren foreslog, at forældrene talte med PPR, blev telefonrøret lagt på.

Ved en fornyet opringning fra klasselæreren en uge senere blev telefonsamtalen igen afbrudt af faren.

Selvom det ser vanskeligt ud, må læreren ikke opgive forsøget med at få kontakt med hjemmet. Hjemmets holdning til skolen er negativ, og læreren må nok se i øjnene, at **Peters** situation ikke kan afhjælpes gennem et egentligt skole-hjem samarbejde. Læreren kan dog tage udgangspunkt i, at forældrene må være reelt interesserede i at løse Peters problemer og i at undgå eventuelt vrøvl med systemet. Opgaven bliver derfor at få overbevist forældrene om, at der er andre muligheder for hjælp, end den skolen kan tilbyde. Hvis besøg i hjemmet må betragtes som umuligt kan læreren nu skrive til forældrene og fortælle dem om kommunens andre hjælpeforanstaltninger, fx om det forebyggende SSP-samarbejde, den åbne, anonyme rådgivning fra familierådgivningskontoret, samt eventuelle andre muligheder, der måtte være i den pågældende kommune.

Hvis forældrene også reagerer negativt herpå – eller overhovedet ikke reagerer – og Peters adfærd fortsætter ad samme spor, må læreren overveje, om problemerne er så alvorlige, at underretning til de sociale myndigheder er nødvendig. Det vil de formentlig være i en sag som beskrevet her.

4.4. Særligt om skolefritidsordninger

Folkeskolen kan tilbyde, at børnene passes i skolefritidsordninger (SFO). SFO kan etableres både om morgenen, før undervisningen begynder, og om eftermiddagen efter undervisningens ophør. Ofte er en SFO oprettet på selve skolen, men den kan også ligge adskilt fra selve skolebygningen i egne lokaler. I begge tilfælde udgør SFO'en en del af folkeskolens virksomhed.

SFO-medarbejderne har derfor også pligt til at være opmærksomme på

børnenes trivsel, herunder på signaler fra børnene, der kan pege på eventuelle problemer. Hvis en SFO-medarbejder finder, at et barn har en bekymrende adfærd, vil det også her være naturligt at inddrage forældrene i en dialog om barnet. SFO-medarbejderen kan også vælge at rette henvendelse til skolelederen og/eller barnets klasselærer med henblik på at få elevens problemer afhjulpet. Udveksling af oplysninger mellem SFO-personalet og skolens lærere er derfor omfattet af bestemmelserne om udveksling af oplysninger inden for samme myndighed.

Medarbejderne i folkeskolernes SFO'er er offentligt ansatte. Forvaltningslovens bestemmelser om tavshedspligt og videregivelse af fortrolige oplysninger gælder således også for SFO- personalet.

4.5. Andre skoleformer

4.5.1. Friskoler og private grundskoler

Ca. 12 procent af børn går i en friskole, en privat grundskole eller en privat gymnasieskoles grundskoleafdeling. Ligesom i folkeskolen, skal de frie grundskoler sørge for specialundervisning efter regler, der svarer til dem, der gælder for folkeskolen.

Friskoler og private grundskoler er imidlertid i modsætning til folkeskolerne ikke forvaltningsmyndigheder, og lærerne ikke offentligt ansatte medarbejdere.

Det betyder, at andre bestemmelser end forvaltningslovens gælder for de frie grundskoler med hensyn til videregivelse af oplysninger om en elev – enten til en myndighed eller til private.

Men de frie grundskoler er i forhold til underretning til kommunen efter den sociale lovgivning derimod ikke stillet anderledes end folkeskolerne.

Et barn i en fri grundskole kan selvfølgelig have særlige behov på det personlige plan på samme måde som elever i folkeskolen, dvs. særlige behov, der ikke vedrører et specifikt undervisningsmæssigt behov.

De hensyn, der ligger bag værdien af hurtigst muligt at inddrage forældrene i en dialog om barnets adfærd, gør sig naturligvis tilsvarende gældende, når der er tale om et barn i en fri grundskole.

PPR's arbejdsopgaver i forhold til de frie grundskoler er de samme som for folkeskolerne, og en pædagogisk-psykologisk vurdering vil ofte kunne afdække andre behov end de rent indlæringsmæssige.

Dialogen med forældrene vedrørende barnets adfærd og deres samtykke til eventuel inddragelse af myndighedernes hjælpeforanstaltninger, herunder pædagogisk-psykologisk rådgivning, er derfor mindst lige så betydningsfuld på området for de private selvejende undervisningsinstitutioner, som det er tilfældet på folkeskoleområdet.

Forældrene kan dog modsætte sig en vurdering, jf. ovenfor under folkeskoleområdet. Den eneste mulighed for at gå frem efter bestemmelserne om indstilling til en pædagogisk-psykologisk vurdering på trods af forældrenes manglende samtykke er, at en vurdering er absolut påkrævet af hensyn til elevens behov for specialundervisning.

Hvis en dialog med forældrene er umulig, og personalet ved den fri grundskole har en formodning for, at en elev har behov for særlig støtte på grund af vanskeligheder i forhold til skolen eller andre forhold, og skolen ikke selv kan afhjælpe situationen, har man pligt til at underrette kommunen, hvis der er formodning for, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte.

4.5.2. Skolefritidsordninger i tilknytning til frie grundskoler

Der kan også etableres skolefritidsordninger i tilknytning til de frie grundskoler. Disse pasningsordninger udgør således en del af den private skoles virksomhed. Det betyder, at personalet i disse SFO'er ikke er offentligt ansatte medarbejdere, men at personalet er omfattet af de samme bestemmelser om videregivelse af oplysninger og underretning, der gælder for lærerne i de private skoler.

SFO-personalet kan naturligvis inddrage skolelederen og/eller klasselæreren i drøftelser om et barns bekymrende adfærd eller situation i SFO'en.

4.5.3. Efterskoler, husholdnings- og håndarbejdsskoler

Fra det 8. klassetrin kan en elev også opfylde sin undervisningspligt ved at følge undervisningen i en efterskole eller husholdningsskole, jf. folkeskolelovens § 33. Disse skoler, der også er private, selvejende institutioner, kan

tilbyde specialundervisning på skolerne. Efterskolerne kan desuden hen- vise til specialundervisning i folkeskolen.

Det er elevens tidligere skolekommune, der skal yde vederlagsfri pæda- gogisk-psykologisk rådgivning for elever på efterskoler.

Fremgangsmåden i forbindelse med de indsatsmæssige foranstaltninger, der er omtalt oven for under de frie grundskoler gælder også for disse skoler.

4.5.4. Ungdomsskoler og ungdomskostskoler

Fra det 8. klassetrin kan undervisningspligten også opfyldes i de kommu- nale ungdomsskoler eller ungdomskostskoler, der som folkeskolerne skal tilbyde specialundervisning.

Fremgangsmåden i forbindelse med de indsatsmæssige foranstaltninger er den samme som i folkeskolen.

4.6. Efter undervisningspligtens ophør

Den unge, der nu har opfyldt sin undervisningspligt – eller afsluttet 10. klas- setrin – og dermed forlader skolen, er blevet 16-17 år. De faste rammer for dagen er slut, og den unge skal nu til at træffe nogle valg, der kan få betyd- ning langt ud i fremtiden.

En del af de børn og unge, som har haft behov for en særlig indsats i løbet af deres hidtidige liv, og som har haft problemer af en karakter eller af et omfang som beskrevet i denne håndbog, vil højst sandsynligt fortsat have behov for hjælp – også efter endt skolegang.

Blot at overlade denne gruppe unge til en uoverskuelig tilværelse ville kunne forfejle de hidtidige initiativer til at afhjælpe den unges særlige behov. Det langsigtede mål med indsatsen over for børnenes og de unges proble- mer er jo netop, at der i størst muligt omfang søges etableret en kontinuerlig og sammenhængende indsats, der også rækker ind i overgangen til den næ- ste fase i den unges tilværelse.

Selvom denne håndbog drejer sig om indsatsen med at afhjælpe særlige behov hos børn og unge i aldersgruppen 0 til 16-17 år og ikke rækker ind i voksenområdet, skal der dog her henvises til følgende:

For unge, der har modtaget specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand, og som fortsat vil få brug herfor, gælder, at PPR skal orientere den unge og dennes forældre om muligheden for fortsat bistand, herunder kuratorbistand eller social rådgivning. PPR skal samarbejde med andre myndigheder med henblik på dels, at disse unge får mulighed for at udnytte deres erhvervsevne bedst muligt dels, at de orienteres om deres mulighed for yderligere uddannelse.

Herudover har de kommunale myndigheder efter bestemmelserne i bekendtgørelse om ungdomsvejledning en generel pligt til at vejlede alle unge, der har opfyldt undervisningspligten, om fortsatte uddannelses- og/eller beskæftigelsesmuligheder. Det indebærer, at der i fortsættelse af den almindelige skolevejledning om arbejdsmarkedsforhold eksisterer en formaliseret ungdomsvejledning.

Det betyder igen, at skolelederen på den skole, hvor den unge har opfyldt sin undervisningspligt, inden 14 dage efter at eleven har forladt skolen, skal underrette den unges folkeregisterkommune om ophøret af skolegangen.

Som det er tilfældet ved overgangen fra de tidligere faser i den nu unges liv, fra vuggestue til børnehave og videre til skolegangen, er det naturligvis tilsvarende her af stor værdi at få den unges og i givet fald forældrenes samtykke til, at skolen kan videregive sådanne oplysninger fra skoleforløbet, der må kunne antages at have betydning for en effektiv videre vejledning af den unge.

Kapitel 5. Klubområdet

5.1. Opgaver og formål

Afsnittet henvender sig til alle personalegrupper, der er beskæftiget med klubarbejde: medarbejdere i fritids- og ungdomsklubber samt øvrige former for socialpædagogiske fritidstilbud til større børn og unge under 18 år. Afsnittet tager udgangspunkt i klubarbejdet efter serviceloven, men er også relevant for medarbejdere i klubber oprettet efter anden lovgivning som ungdomsskoleloven og folkeoplysningsloven.

Klubarbejde efter serviceloven er et led i kommunens samlede fritids-mæssige, forebyggende og støttende indsats over for børn og unge og er en del af den kommunale forvaltning.

Klubarbejde skal støtte større børn og unge i deres udviklingsproces på vej til selvstændighed og et voksenliv. Det skal medvirke til, at også de svagest stillede unge kan få et styrket udgangspunkt for bedre at kunne håndtere egen livssituation.

Gennem det daglige arbejde skal tilbuddene kunne yde unge rådgivning, vejledning og anden form for støtte til at mestre eget liv, påtage sig ansvar over for egne beslutninger og handlinger og til at udvikle positive sociale relationer.

I målsætningerne for det enkelte klubtilbud fastsættes det, hvad der er det nærmere indhold i klubarbejdet, hvilke ressourcer der skal anvendes til de enkelte formål, og hvem der er samarbejdspartnerne.

Unge er i en overgangsfase. De bevæger sig i retning af en løsrivelse fra familien som den primære referenceramme til et socialt liv i grupper med andre unge. Dette er en naturlig udvikling på vejen mod at kunne mestre en selvstændig voksentilværelse. Det er samtidig en sårbar livsperiode. Den rummer en række risici, såvel hvis de sociale bånd til andre unge er præget af samfundsmæssigt set uacceptable normer og adfærd, som hvis der ikke etableres sociale bånd. Klubarbejdet kan også have en opsøgende rolle over for de unge, som ikke udnytter andre tilbud.

Medarbejdere i fritids- og ungdomsklubber møder mange større børn og unge, herunder også grupper af børn og unge, der kan have behov for særlig støtte og hjælp i kortere eller længere perioder.

Den enkelte klubmedarbejder skal være klar over, hvilket ansvar hun eller han har i forhold til at gribe ind og følge op, hvis et barn eller en ung ser ud til at have problemer, der kræver en særlig indsats.

Medarbejderne skal føle ansvar for, at der gives tilbud om relevant indsats, når de i deres daglige klubarbejde bliver opmærksomme på unge, der kan have behov for særlig hjælp og støtte. Det betyder, at de ikke kan lade stå til men skal tage kontakt til den unge.

Klubmedarbejdere må

- have en generel viden om unges udvikling
- have kendskab til og være opmærksomme på, hvilke signaler fra unge, der kan være tegn på, at noget er galt
- vide hvad man skal og kan gøre, fx hvem man kan henvise den unge til.

Medarbejdere kan også få behov for råd og vejledning til at håndtere sager og situationer, som de føler sig usikre overfor. Det forudsættes således, at klubmedarbejderen kan trække på særlige faggrupper og andre sektorer og herigennem har kendskab til hvilke muligheder for hjælpe- og støtteordninger, der findes.

5.2. Signaler om at noget kan være galt

Unge reagerer meget forskelligt i vanskelige situationer. De kan udsende forskelligartede og modstridende signaler som tegn på problemer. Det er også vigtigt at huske på, at det at sende signaler ud og ændre dem netop er en del af ungdomskulturen. Det er derfor ikke muligt at give et udtømmende overblik over signaler, der kan være udtryk for, at noget er galt. Her skal blot gives enkelte eksempler, der kan illustrere:

- Ændret adfærd.
- Den unge isolerer sig, er mere stille end normalt, trækker sig væk fra klubbens sociale liv, fra de andre medlemmer og/eller fra medarbejderne.
- Den unge synes at være i forsvarsposition og/eller virker aggressiv.
- Den unge udebliver fra klubben uden synlig forklaring.
- Kammerater/venner udtrykker bekymring for en kammerat eller kommer med oplysninger, der vækker bekymring hos medarbejderne.

- Den unge møder op i klubben påvirket af alkohol eller stoffer, eller man har mistanke om det.
- Den unge har deltaget i kriminalitet, eller der er mistanke om det.
- Den unge henvender sig selv til en medarbejder med sine problemer.

Det er vigtigt at fastholde, at det at ændre adfærd ikke i sig selv behøver være tegn på noget unormalt. Hele ungdomsperioden er præget af store forandringer med den unge, kropsligt, psykisk, socialt og adfærdsmæssigt – det at ændre adfærd er således i sig selv helt naturligt. Her er det vigtigt for klubmedarbejderen at være kendt med almindelige og naturlige udviklingstræk hos unge, for på den baggrund at være i stand til at spore tegn på en adfærd, der kan være et faresignal.

Da der ikke er kontrolleret fremmøde i en klub, er fravær fra klubben i sig selv heller ikke nødvendigvis tegn på, at noget er galt. Men det kan i sammenhæng med andre signaler eller viden om den unges liv, vække mistanke om, at man bør finde ud af årsagen til medlemmets udeblivelse.

Eksempel

Thomas er 12 år og er gennem de sidste år kommet meget i klubben. Han har to ældre brødre på 15 år, som har et tilhørsforhold til en gruppe af unge, som er kendt for at "hænge ud" i det lokale storcenter, og som også har været involveret i forskellige former for kriminalitet.

En periode møder han ikke op i klubben lige så tit som før. Når han møder, virker han mere uligevægtig, end man kender ham fra tidligere. Han farer hurtigere op i diskussioner og provokerer de andre i klubben. De andre begynder at se op til ham – og blive lidt bange for ham. En dag oplever en af klubmedarbejderne, at han fortæller tre andre drenge, at "de er en flok kyllinger, der ikke tør en skid, de sku' bare vide, hvad der foregår i den virkelige verden". Medarbejderne snakker om den voldsomme udvikling, Thomas gennemgår. De er bekymrede, bl.a. fordi de kender Thomas' brødre. De bliver enige om, at Niels skal tage en snak med Thomas. Niels er den klubmedarbejder, der har bedst kontakt med Thomas. Niels forsøger den samme aften uden held. Thomas er afvisende, han har ikke behov for at snakke om noget som helst. Personalet aftaler at tale sammen næste dag, om hvad der skal gøres.

Eksempel

Mahmoud er 15 år. Han er kommet meget i klubben i de senere år, har været glad for det, og har fået mange gode venner blandt klubbens drenge, både dem med en dansk baggrund og dem med en anden etnisk baggrund. Mahmoud er selv født og opvokset i Danmark, og hans forældre er fra Tyrkiet. På et tidspunkt begynder han at blive mere og mere passiv i klubben, deltager ikke så meget i aktiviteterne, og han begynder at provokere pigerne i klubben. En dag siger han ”du er bare en racist-kælling” til en af pigerne, som går til en klubmedarbejder og siger, at hun ikke ”vil finde sig i sådan noget fra sådan en”.

Medarbejderne er enige om, at der sker noget med Mahmoud. De er ikke sikre på, at det er andet end naturlige markeringer og følelsesmæssige udsving – henset til Mahmouds alder, baggrund m.v. På den anden side synes de, at Mahmoud virker ked af det, selvom det ikke er det, han giver udtryk for – og de synes, at det ser ud til, at han er ved at skabe nogle problemer for sig selv i kontakten med de andre unge. De er derfor enige om, at det er vigtigt at få snakket med ham.

5.3. Dialog med de større børn og de unge

Kontakten med den unge er helt afgørende for, hvordan det videre forløb bliver.

I de to eksempler vil det kunne have forskellige resultater.

I Thomas' tilfælde griber Niels fat i ham næste dag, hvor han møder op og virker særligt oprevet og nervøs. Denne gang siger Niels lige ud til Thomas, at han ikke slipper ham, fordi han er bekymret for ham. Niels vil ikke bare se på, at Thomas opfører sig dumt. Niels lægger stor vægt på, at Thomas får en klar fornemmelse af, at det er positivt ment, at Niels reagerer – at det er fordi, Niels ikke er ligeglad med ham. Niels får brug for al sin tålmodighed og lytteevne samtidig med, at han på forskellig vis spørger til Thomas' liv. Niels gør det samtidig klart, at han har tavshedspligt – men at den kan brydes af andre hensyn.

Thomas fortæller, at han ”har hjulpet sin bror med at stjæle en bil”. Han syntes, at det var spændende, men er også blevet lidt bange. Politiet har haft fat i dem og vil henvende sig til kommunen. Han vil ikke sige mere til Niels om det – og siger, at han regner med, at Niels kan ”holde tæt med det”.

Niels fortæller, at kriminalitet er noget, som andre end klubben bør involveres i, bl.a. Thomas’ forældre. Da politiet og kommunen ser ud til allerede at være inde i billedet, foreslår Niels, at han og Thomas sammen tager en kontakt til kommunen, så forvaltningen kan blive gjort opmærksom på den viden og støttemulighed, der ligger i Thomas’ tilknytning til klubben. Niels forklarer, at når en ung laver alvorlig kriminalitet, skal kommunen – i samarbejde med den unge og forældrene – lægge en plan for indsatsen.

Thomas er først meget negativ, men efter en længere samtale indvilliger han – især fordi Niels fortæller, at Thomas under alle omstændigheder kan se frem til, at kommunen ”blander sig”. Biltyveri er kriminalitet, som ikke er uden konsekvenser.

Henvendelsen til kommunen fører til et møde med Thomas, hans forældre, kommunen og Niels. På mødet gøres det klart for Thomas, at hans kriminalitet har konsekvenser. Det aftales, at forældrene følger Thomas tæt det næste halve år, og at Thomas skal møde op i klubben efter en bestemt plan. Niels bliver udpeget som kontaktperson for Thomas i perioden.

I Mahmouds tilfælde aftaler personalet, at Jørgen skal tage en snak med Mahmoud. Det lykkes imidlertid ikke at få et ord ud af ham – han er helt afvisende – siger bl.a. at ”det rager ikke jer – I forstår ikke en skid”. Under en snak, som Jørgen har med Mahmouds lillebror, som også går i klubben, fortæller lillebroren pludselig, at grunden til Mahmouds ændring er, at han har fået at vide, at han skal giftes med en pige fra hjemegnen. Jørgen spørger lillebroren, om Jørgen må fortælle Mahmoud det, han har sagt – for at Jørgen kan få snakket med Mahmoud om det. Lillebroren siger, at det må han godt, for han har selv lidt svært ved at tale godt med Mahmoud for tiden. Jørgen fortæller Mahmoud, hvad lillebroren har sagt. Mahmoud bliver først sur på lillebroren. Jørgen spørger, om det er rigtigt, hvad broren har sagt. Mahmoud nikker og fortæller, at han sådan set ikke er imod ægteskabet – han synes bare, at det er lidt for tidligt at tage stilling til det, og på en eller anden måde er han gået hen og blevet i dårligt humør over det. Han har

svært ved at snakke med forældrene om det. Jørgen siger, at det er vigtigt at snakke med forældrene, men at han godt kan forstå, at det kan være svært. Han kender til en indvandrerkonsulent i kommunen, som han fortæller Mahmoud om. Først gider Mahmoud ikke at tale med konsulenten, men et par dage senere viser det sig, at han alligevel har kontaktet konsulenten, som har aftalt at tage en snak med ham og forældrene.

Eksemplerne illustrerer, at det ofte kan være svært at vide, hvornår en ungs ændrede opførsel er led i en naturlig udviklingsproces, og hvornår det er et faresignal, som kræver en opfølgning. Og at det kan være svært at vide, hvilken reaktion der kommer. Der må samlet lyttes til alle signaler, reaktioner og adfærd. Men de viser også, at dialogen med den unge er helt afgørende.

Nogle gange kan en tæt samtale – det at få lov til at tale med en voksen, få sat ord på problemerne og få luft – være tilstrækkelig hjælp og støtte for den unge. Andre gange er det ikke nok. Det er vigtigt, at medarbejderne er opmærksomme på deres egen begrænsning og ikke forsøger at løse større problemer, end det er muligt i klubbens regi.

Klubmedarbejdere skal kunne oplyse den unge om, hvilke muligheder der er for hjælp og støtte i kommunen og skal kunne hjælpe den unge med at få kontakt til relevante personer og forvaltninger. De voksne skal også kunne motivere den unge til at benytte de hjælpemuligheder, der findes. Når den unge selv tager initiativet, vil den unge næppe opfatte det som et personligt nederlag og svaghed.

Klubmedarbejderne skal kunne være de unges fortrolige, som de trygt kan komme til med store og små problemer. Det er vigtigt, at de unge har tillid til medarbejderne, at de oplever at blive taget alvorligt. En betroelse, som de ikke ønsker spredt, skal som udgangspunkt ikke spredes videre – hverken til forældre eller andre.

Den unge skal være en aktiv part i løsningen af sine egne problemer. Tillid og fortrolighed går tabt, hvis den unge ikke konsekvent er med i drøftelser og afgørelser om, hvordan problemerne skal gribes an og hvem, der skal involveres i deres løsning, også når det gælder forældrene. Føler den unge, at man går bag ryggen på ham/hende og misbruger en fortrolighed, risikerer man at tabe den unge fuldstændigt på gulvet. Situationen kan blive endnu vanskeligere for den unge.

Det betyder, at klubmedarbejderen som alt afgørende hovedregel skal indhente samtykke fra den unge om videregivelse af fortrolige oplysninger.

Det er vigtigt, at klubben ikke slipper kontakten til den unge, men følger ham – om nødvendigt ved aktivt at opsøge ham, hvis han ikke vender tilbage til klubben. Hvis klubben heller ikke på denne måde kommer videre med den unge, har klubben et ansvar for at sikre sig, at andre instanser overtager opfølgningen af den unge, hvis det er nødvendigt.

Føler personalet usikkerhed om den videre håndtering af sagen, kan de søge råd og vejledning hos andre faggrupper i kommunen / amtskommunen, fx hos kommunens socialforvaltning, ungdomsrådgivning eller lignende. Tavshedspligten brydes ikke, så længe der ikke nævnes personnavn eller på anden måde gives oplysninger, der kan identificere den unge.

Klubben må beslutte, om der er grundlag for en underretning til socialforvaltningen uden den unges samtykke, hvis man ikke opnår kontakt, eller den unge nægter, at nogen som helst skal informeres om hans situation. Er der grundlag for at inddrage kommunens socialforvaltning eller andre relevante parter som fx skolen, må der arbejdes kraftigt på, at den unge selv er med på det og giver sit samtykke til, at oplysninger videregives. Lykkes dette ikke, må det vurderes, om en underretning uden samtykke er nødvendig af hensyn til den unges situation.

I Thomas' tilfælde ville der være grundlag for en underretning, hvis ikke Thomas selv indvilliger i, at der tages kontakt. Han er i en situation, der rummer en klar risiko for store problemer, og han har behov for, at der gribes ind med hjælp fra kommunens side.

Efter underretningen til kommunen har klubben ikke krav på at få at vide, om der bliver iværksat hjælpe- og støtteforanstaltninger, eller hvilken form for indsats der – i givet fald – bliver tale om.

Det er vigtigt, at den unge bliver orienteret om kommunens muligheder for at hjælpe, inden der sker en underretning.

Hvis en underretning foretages uden den unges samtykke, bør man give den unge besked om, at man gør det, og hvorfor man finder det nødvendigt.

Underretningspligten for ansatte i klubsektoren drejer sig om en pligt til at underrette kommunen. Klubmedarbejderen har ikke en pligt til at underrette den unges forældre imod den unges egen vilje.

Forvaltningen skal derimod i forbindelse med undersøgelse af den unges forhold og iværksættelse af hjælpeforanstaltninger inddrage den unges forældre, fordi forældremyndighedsindehaveren – så længe den unge er under 18 år – har ansvaret for den unge. Klubmedarbejderen bør orientere den unge om, at forvaltningen kan blive nødt til at kontakte familien.

Klubarbejdets forebyggende og støttende rolle indebærer bl.a., at forvaltningen bør informere klubben, hvis en ung deltager i klubaktiviteter som led i kommunens beslutning om hjælp efter servicelovens § 40, således at klubben er opmærksom på, at den unge kan have særligt behov for støtte. På samme måde bør klubben også blive orienteret, hvis en ung tildeles hel eller delvis friplads af sociale eller pædagogiske grunde, ligesom det kan være en god ide at klubben er orienteret om det, hvis en ung er anbragt udenfor hjemmet.

Selvom der under visse omstændigheder er adgang til at videregive disse oplysninger indenfor forvaltningen uden samtykke, bør samtykke forsøges indhentet.

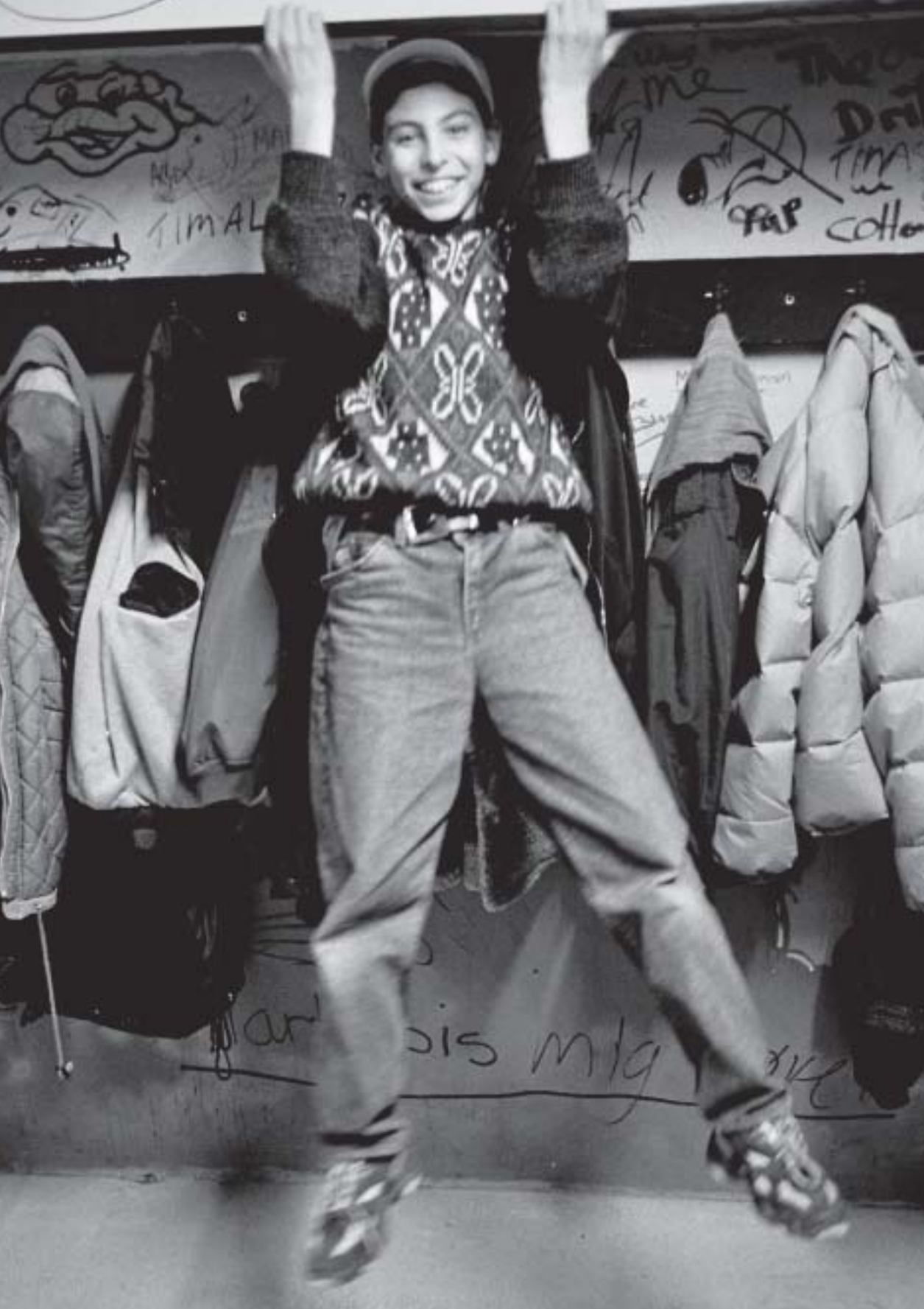
5.4. Forældresamarbejde

På en række områder kan problemer ikke løses, uden at forældrene involveres, fx hvis den unges vanskeligheder har rod i konflikter på hjemmefronten. Det er vigtigt, at den unge er enig i, at forældrene inddrages. Klubmedarbejdere må derfor være parat til at søge at overbevise eller forklare den unge, hvorfor det er nødvendigt.

Klubmedarbejdere bør være meget varsomme med at involvere forældrene imod den unges vilje. Det bør alene ske, hvor det er absolut nødvendigt og altid med klar melding til den unge om, at det bliver man nødt til. Oplever den unge tillidsbrud fra medarbejdernes side, kan det resultere i, at klubben mister kontakten med den unge netop på et tidspunkt, hvor den unge især kan have behov for særlig voksenstøtte.

Det betyder ikke, at forældrene skal holdes udenfor. Men skal forældre inddrages uden den unges samtykke, kan det i visse tilfælde – afhængigt af den konkrete problemstilling – være hensigtsmæssigt, at klubben overlader dette til socialforvaltningen i kommunen.

Handwritten graffiti on a locker door, including a drawing of a face and the text "TIM AL".

Handwritten graffiti on a locker door, including the text "me", "Dri", "TIM", "PAP", and "colle".

Handwritten graffiti on a locker door, including the text "ar", "is mig", and "xke".

Kapitel 6. Kommunale sagsbehandlere

6.1. Opgaver og formål

Der bruges i daglig tale en række forskellige betegnelser for den kommunale forvaltning, fx kommunen, socialforvaltningen, bistandskontoret, socialcentret, fritidsforvaltningen, skoleforvaltningen og PPR. Der kan derfor være behov for en kort beskrivelse af en typisk kommunal organisation.

Kommunalbestyrelsen har det overordnede ansvar i kommunen, og alle de øvrige kommunale organer er underlagt den.

Kommunalbestyrelsen vælger blandt sine medlemmer en formand, borgmesteren. Borgmesteren er også den daglige leder af kommunens administration og skal i den forbindelse sørge for, at kommunalbestyrelsens beslutninger udføres.

Kommunalbestyrelsen kan i store træk selv tilrettelægge arbejdet – fx beslutte hvor mange udvalg, der *skal* være. Men visse udvalg skal nedsættes. Det gælder bl.a. børn og unge-udvalget efter § 18 i retssikkerhedsloven. Udvalget består af tre medlemmer af kommunalbestyrelsen, byretsdommeren i retskredsen samt en pædagogisk-psykologisk sagkyndig. Der henvises i øvrigt til afsnittet nedenfor.

En kommune har typisk tre stående udvalg, nemlig et socialudvalg, et udvalg for teknik og miljø og et udvalg for undervisning og kultur. Nogle kommuner har et skole- og kulturudvalg, der tager sig af samtlige opgaver vedrørende børneområdet, som fx. børnetilskud, daginstitutioner og skoler. Andre kommuner har et socialudvalg, der tager sig af samtlige opgaver efter den sociale lovgivning og dermed er udvalg for hele familien.

Kommunalbestyrelsen har beslutningskompetencen og kan derfor altid kræve en hvilken som helst sag forelagt til behandling og afgørelse. Dette gælder dog ikke sociale sager vedrørende enkeltpersoners forhold, som på grund af personfølsomme oplysninger ikke kan behandles af kommunalbestyrelsen. I praksis træffer det/de stående udvalg og de ansatte i den kommunale administration afgørelse i langt de fleste sager. Kun større og mere principielle sager behandles i den samlede kommunalbestyrelse.

Kommunens administration er normalt delt op i forskellige forvaltninger

(forvaltningsgrene), fx en teknisk forvaltning, en social- og sundhedsforvaltning, en økonomisk forvaltning, en skole- og kulturforvaltning og en skatteforvaltning. Kommunalbestyrelsen er frit stillet med hensyn til indretning af den kommunale administration. Det er kommunalbestyrelsens og borgmesterens ansvar, at administrationen fungerer tilfredsstillende.

Nogle kommuner har kun én forvaltning, der så betjener samtlige udvalg. I andre kommuner er der flere forvaltningsgrene, således at fx. det sociale udvalg betjenes af en socialforvaltning eller eventuelt af flere forvaltningsgrene (børneforvaltning, familieforvaltning).

Selv om udvalgene dækker forskellige dele af den sociale lovgivning eller hele lovgivningen, og selv om der dækkes en eller flere forvaltningsgrene, er der tale om en myndighed og en forvaltning i forhold til forvaltningslovens § 28. I forhold til forvaltningslovens § 29 kan der blive tale om andre dele af forvaltningen inden for samme kommune. Der henvises til bilag 1.

En undtagelse er dog børn og unge-udvalget, som er en selvstændig forvaltningsmyndighed efter forvaltningslovens § 28. Børn og unge-udvalget træffer afgørelse om foranstaltninger, der gennemføres tvangsmæssigt, herunder anbringelse uden for hjemmet.

6.2. Sagsbehandlerens opgaver

Sagsbehandlerens arbejde med børn og unge, der har behov for særlig støtte, tager udgangspunkt i servicelovens bestemmelser om tilsyn. Efter servicelovens § 6 fører kommunen tilsyn med de forhold, hvorunder børn og unge under 18 år i kommunen lever, jf. servicelovens § 33. Efter § 33 fører kommunen sit tilsyn på en sådan måde, at kommunen så tidligt som muligt kan få kendskab til tilfælde, hvor der må antages at være behov for særlig støtte til et barn eller en ung under 18 år.

Sagsbehandlerens opgaver omfatter såvel rådgivning og vejledning efter servicelovens § 5 som særlig støtte i form af foranstaltninger efter servicelovens kapitel 8. Reglerne om rådgivning og særlig støtte er nærmere beskrevet i Socialministeriets vejledning om servicelovens regler om særlig støtte til børn og unge.

Da sagsbehandleren ikke – ligesom de øvrige faggrupper i dette afsnit – i

sit daglige arbejde har en bred kontakt med børn og unge, vil en sag i forvaltningen normalt opstå ved at den unge eller familien selv henvender sig, gennem en underretning eller gennem kommunens opsøgende arbejde.

Sagsbehandlerens opgave vil i første omgang dreje sig om at få en god kontakt til familien og bl.a. herigennem få så mange oplysninger som muligt om problemerne – for at kunne finde de rigtige løsninger.

Udgangspunktet er, at familien selv medvirker i videst mulige omfang til at oplyse sagen, herunder ved at se og udtale sig om de oplysninger forvaltningen sidder inde med – fx en underretning – og ved at give samtykke til at indhente oplysninger andetsteds fra, fx fra læge, psykolog m.v. Lykkes det ikke, kan sagsbehandleren efter retssikkerhedslovens § 11 a - § 11 c indhente oplysningerne uden samtykke.

I alle tilfælde må der rådes til åbenhed og dialog i relation til forældrene. Det er vigtigt, at forældrene inddrages i sagen, så de ikke føler, at man går bag om ryggen på dem. Det er også vigtigt at inddrage barnet – i det omfang barnets alder og modenhed gør det muligt.

Arbejdet med at få oplysninger på bordet tjener dels til at finde ud af, hvad problemet handler om, dels hvem der i givet fald kan løse den. Ligger problemet uden for forvaltningens område, er det vigtigt at familien, børnene og de unge rådgives om, hvor de kan finde støttemuligheder.

Er problemet af en sådan karakter, at det er bedst at forholde sig til det ud fra en tværfaglig eller tværsektoriel vinkel, er det vigtigt at gøre det klart for familien og de unge, at sagsbehandleren ikke alene kan løse problemerne, men kan være nødt til at inddrage andre faggrupper.

Det kan fx være personer, der kan yde praktisk, pædagogisk støtte i hjemmet, personlig rådgiver, forvaltningens psykolog, der undersøger eller behandler familien, familiebehandlingsinstitutioner, døgninstitutioner, praktiserende læger, skole m.v.

6.2.1. Underretning – eller anmodning om råd og vejledning?

Den kommunale sagsbehandler bliver ofte kontaktet af andre, fx af institutioner, om konkrete problemer i forbindelse med videregivelse af oplysninger. Det kan være henvendelser om et barn, som ikke trives, og som pæda-

gogen, sundhedsplejersken eller læreren ikke ved, hvad de skal stille op med. Der kan i den forbindelse opstå tvivl om, hvorvidt henvendelsen er en henvendelse om råd og vejledning i forbindelse med tavshedspligtsreglerne, eller om der foreligger en egentlig underretning efter service-loven.

Den kommunale sagsbehandler skal ikke løse alle tvivlsspørgsmål om tavshedspligtsreglerne alene, men kan drøfte konkrete henvendelser med andre i forvaltningen, der også kender den pågældende families problemer eller give en besked videre til den rette sagsbehandler. Sagen kan også – evt. i anonymiseret form – tages op i den tværfaglige gruppe, jf. kapitel 7.

Er der tale om råd og vejledning, sker det som en del af forvaltningens faktiske virksomhed, dvs. ikke med henblik på en afgørelse. Der er derfor normalt ikke notatpligt i en sådan situation.

Opfølgningen på en sådan henvendelse kan i sådanne tilfælde fx bestå i, at der skal henvises til PPR, eller at den pågældende skal rådes til at tale med forældrene om barnets problemer.

Men der kan også ligge en skjult underretning i henvendelsen, således at socialforvaltningen skal tage sagen op og give meddelelse til forældrene. I disse tilfælde er underretningen af en sådan karakter, at der bør tages notat, hvis den ikke foreligger skriftligt, så forældrene kan blive orienteret om den og få adgang til at udtale sig.

Det er derfor vigtigt, at sagsbehandleren orienterer sundhedsplejersken, pædagogen eller læreren om, at man opfatter det som en underretning, som man vil følge op.

Det er afgørende, at dialogen mellem forvaltningen og institutionerne bakkes op af både forvaltning og institution. En af grundene til usikkerheden er tvivl om konsekvenserne af en underretning til forvaltningen.

Forvaltningen kan være medvirkende til at mindske denne usikkerhed ved at sørge for, at institutioner, samarbejdspartnere, andre myndigheder og familierne er informeret om kommunens praksis og procedurer i disse forhold.

I kapitel 7 er det tværfaglige samarbejde beskrevet generelt. I det følgende er behandlet nogle særlige fokusområder.

6.2.2. Forholdet til børn og unge-udvalget

Sagsbehandleren kan have arbejdsopgaver både for den almindelige børneforvaltning og for den del af forvaltningen, der arbejder for børn og unge-udvalget.

Sagsbehandleren kan derfor komme i den situation at samarbejde med en familie, hvor en del af arbejdet foregår for den selvstændige forvaltningsmyndighed – børn og unge-udvalget – og for socialforvaltningen. I det daglige arbejde skal man være opmærksom på, at oplysninger om familien, der skal videregives mellem den almindelige familiesag, dvs. sagen i forvaltningen, og børnesagen, dvs. sagen i børn og unge-udvalget, er omfattet af de skærpede betingelser i forvaltningslovens § 28. Det er imidlertid også i disse situationer vigtigt på så tidligt et tidspunkt som muligt at søge at indhente familiens samtykke til videregivelsen, selvom videregivelsen i almindelighed vil kunne ske uden samtykke.

6.3. Samarbejde med andre myndigheder

6.3.1. Forholdet til statsamtet

Der kan også være tale om, at sagsbehandleren bliver opmærksom på forhold, der kræver inddragelse af en myndighed udenfor det sociale område. Det kan fx være en sag, hvor et barns vanskeligheder ser ud til at kunne skyldes problemer med en samværsordning, fastsat af statsamtet i forbindelse med forældrenes samlivsophævelse.

Kommunes tilsynspligt efter serviceloven gælder alle børn og unge under 18 år i kommunen – uanset om et behov for støtte eventuelt er forårsaget af samvær hos en forælder, der bor i en anden kommune.

Den ”akutte” tilsynspligt overfor et barn på samvær påhviler dog den kommune, hvor samværet foregår.

Sagsbehandleren må derfor undersøge sagen ved at indhente oplysninger fra forældrene. Hvis sagsbehandleren finder, at der af hensyn til barnet er brug for ændringer i samværsordningen, må sagsbehandleren vejlede forældrene om mulighederne for at ansøge statsamtet om ændring af afgørelsen, jf. reglerne i lov om forældremyndighed og samvær. Sagsbehandleren bør i denne forbindelse medvirke til, at statsamtet får de nødvendige oplysninger

– enten gennem forældrene eller den af dem, der ansøger om ændringen eller ved at der gives samtykke til, at kommunen videregiver oplysningerne til statsamtet.

Ændres forholdene ikke, fordi afgørelsen om samvær opretholdes – eller er der i øvrigt behov for yderligere støtte, må sagsbehandleren overveje, om der er brug for at yde støtte efter serviceloven, fx at udpege en personlig rådgiver for barnet eller den unge, familiebehandling eller anbringelse af barnet uden for hjemmet.

Sagsbehandleren kan således ikke selv tage initiativ til ændring af – eller ophæve – afgørelser eller beslutninger truffet af andre myndigheder, fx en afgørelse om samvær, truffet af statsamtet.

Under en anbringelse uden for hjemmet opretholdes et fastsat samvær, men det kan reguleres eller midlertidigt ophæves af kommunen.

6.3.2. Forholdet til udlændingemyndighederne

En anden situation er den, hvor sagsbehandleren overvejer at inddrage udlændingemyndighederne, fordi en ung med en anden etnisk baggrund end dansk ser ud til at være udsat for tvang i forbindelse med at indgå ægteskab. Sådanne oplysninger kan fx komme frem i forbindelse med kommunens åbne rådgivning.

Efter udlændingelovens § 9, stk. 2, nr. 7, er det for udlændinge mellem 18 og 25 år som udgangspunkt en betingelse for at opnå opholdstilladelse som følge af ægteskab, at ægteskabet eller samlivsforholdet utvivlsomt må anses for indgået efter den herboendes eget ønske – altså at der ikke er tale om et tvangsægteskab.

En anden situation foreligger, hvor sagsbehandleren modtager en underretning om et barn, der opholder sig på et asylcenter. Der kan være tale om et uledsaget asylansøgerbarn eller et barn, hvis forældre er asylansøgere.

Kommunens tilsynspligt efter serviceloven gælder alle børn og unge under 18 år i kommunen – også børn, der opholder sig på asylcentre.

Det er udlændingemyndighedernes opgave at sørge for underhold og indkvartering af og omsorg for børn af asylansøgere og uledsagede asylansøgere og herunder i øvrigt at yde dem særlig støtte.

Uledsagede mindreårige asylansøgerbørn indkvarteres på fem såkaldte børnecentre, der for tiden drives af Dansk Røde Kors. Derudover er nogle af børnene indkvarteret privat hos slægtninge her i landet eller i sjældne tilfælde hos danske plejefamilier. Centerledelsen på børnecentret drager omsorg for, at børnene på centret lever under tilfredsstillende forhold. Dansk Røde Kors besøger endvidere jævnligt de børn, der er indkvarteret privat, for at sikre sig at de har det godt.

Kommunen skal efter serviceloven føre tilsyn med de forhold, som alle børn i kommunen lever under – også i de enkelte børnecentre. Hvis centerledelsen skønner, at hensynet til børnenes tarv tilsiger, at der iværksættes hjælpeforanstaltninger efter serviceloven, kan centret af egen drift rette henvendelse til den særlige børn- og ungesektion i Dansk Røde Kors' Asylafdeling. Centret tager herefter i samarbejde med Dansk Røde Kors kontakt til kommunen, som bistår med at finde egnede hjælpeforanstaltninger.

Hvis de forhold, som søges afhjulpet, ikke er akutte, vil centret og Dansk Røde Kors' børn- og ungesektion sædvanligvis rette henvendelse til Udlændingestyrelsen for en aftale herom, inden kommunen kontaktes med henblik på iværksættelse af hjælpeforanstaltninger efter serviceloven. Iværksættelse af hjælpeforanstaltninger fra kommunens side kommer således normalt kun på tale, hvis det ikke er muligt inden for udlændingemyndighedernes rammer at afhjælpe barnets behov.

6.3.3. Forholdet til politiet

Sagsbehandleren kan – fx gennem en underretning – også blive opmærksom på forhold, der kan være strafbare.

Den strafferetlige efterforskning og vurdering af strafferetlige forhold, herunder overgreb mod børn og unge, er politiets og retsvæsenets opgave.

Derfor er det også vigtigt, at politiet får at vide, hvis man som borger eller offentlig myndighed har mistanke om overgreb eller andre alvorlige forbrydelser. Politiet kan på baggrund af oplysningerne vurdere, om der er grundlag for at gå videre med sagen.

Der består ingen almindelig pligt til at afværge eller anmelde forbrydelser. Efter straffelovens § 141 er det dog strafbart ikke at afværge visse alvor-

lige forbrydelser, som man har kendskab til. Bestemmelsen pålægger bl.a. en pligt til at afværge forbrydelser, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd. Denne afværgepligt kan være til stede for at forebygge en forbrydelse eller i forbindelse med, at en begået forbrydelse kan tænkes at gentage sig – dette kan fx være relevant i forbindelse med overgreb overfor barnet eller den unge eller kriminalitet fra en ungs side. Afværgepligten gælder også for offentlige ansatte.

En borger, der har mistanke om overgreb på et barn eller en ung, kan opfylde afværgepligten ved at afgive underretning til kommunen efter serviceloven.

En kommune, der – evt. efter en underretning – har mistanke om overgreb mod et barn eller en ung, skal således vurdere behovet konkret i den konkrete sag. Det afgørende i kommunens vurdering er beskyttelsen af barnet eller den unge mod eventuelle overgreb.

Det er imidlertid vigtigt at gøre sig klart, at det fortsat er kommunen, der har ansvaret for at yde den nødvendige støtte efter serviceloven, hvis et barn har behov for det – uanset om politiet starter en efterforskning og eventuelt rejser tiltale, og uanset om den pågældende bliver dømt eller ej. Det er altså barnets situation, der afgør, om der er behov for særlig støtte og ikke den strafferetlige sag.

6.3.4. Inddragelse af andre end offentlige myndigheder – private

Tavshedspligten vil i almindelighed være til hinder for, at der videregives fortrolige oplysninger til private personer fx en samlever, bedsteforældre, søskende eller andre. Spørgsmålet om at videregive fortrolige oplysninger i disse tilfælde er reguleret af forvaltningslovens § 27 og straffelovens §§ 152 og 152 e, jf. bilag 1.

Kun hvis der er givet samtykke, kan man drøfte sagen med andre, medmindre videregivelsen er berettiget efter straffeloven og forvaltningsloven, jf. bilag 1.

Eksempel:

Morten og Marianne er skilt. Morten har forældremyndigheden over Emil, og Marianne har forældremyndigheden over Josephine. Børnene bor hos indehaveren af forældremyndigheden og har begge samvær med den anden forælder efter statsamtets resolution.

Marianne har fået det tiltagende psykisk dårligt i den sidste tid. Dagen før Emil skal på samværsbesøg hos Marianne, har hun forsøgt at kvæle Josephine. Josephine er indlagt på sygehus. Sagsbehandleren er i tvivl om, hvorvidt hun skal sige dette til Morten.

Oplysningen om kvælningsforsøget er i sig selv en fortrolig oplysning. Sagsbehandleren skal altid nøje overveje den konkrete situation, inden oplysningerne videregives.

Den her beskrevne situation er imidlertid så alvorlig, at sagsbehandleren må underrette Morten om kvælningsforsøget. Der er således tale om en berettiget videregivelse af oplysningen. Da statsamtets afgørelser er ansøgningssager, er det Morten, der skal henvende sig til statsamtet og ansøge om ændring af forældremyndighedsspørgsmålet på baggrund af de oplysninger, han har fået fra kommunen.

Det kan i øvrigt give anledning til tvivl hvilke oplysninger, der er fortrolige.

Et telefonnummer til en *plejefamilie* kan for eksempel ikke betragtes som en fortrolig oplysning, der ikke kan videregives til forældrene. Hvis sagsbehandleren i et sådant tilfælde mener, at det er afgørende for barnet, at forældrene ikke kontakter plejefamilien på en uhensigtsmæssig måde, må det i stedet overvejes, om der er grundlag for at træffe beslutning om regulering af telefonkontakt eller evt. anonymisering af anbringelsesstedet.

Særligt kan det spørgsmål rejse sig, om forvaltningen har mulighed for at orientere *forældrene i fx en daginstitution*, hvor der er mistanke om overgreb. Baggrunden for et sådant ønske fra forvaltningens side kan være, at man ønsker at sikre, at også forældrene er særligt opmærksomme på, hvordan deres børn har det – selvom det står overfor et hensyn til ikke unødigt at skræmme forældre og børn.

Den pågældende mistænkte person er her beskyttet af personalets tavs-

hedspligt. Man kan dog ikke helt udelukke, at der vil kunne opstå situationer, hvor en sådan videregivelse ville være berettiget efter straffelovens §§ 152 og 152e og forvaltningslovens § 27. I en sådan situation kan det overvejes at pålægge forældrene tavshedspligt, jf. forvaltningslovens § 27, stk. 3, og forældrene vil også være omfattet af den almindelige bestemmelse i straffelovens § 264 d om, at det er strafbart uberettiget at videregive oplysninger eller billeder om en anden persons private forhold.

Der har været rejst spørgsmål om, hvorvidt og i givet fald hvordan en institution kan orientere de andre forældre i institutionen om, at et barn fx lider af en særlig sygdom. Spørgsmålet er især blevet aktuelt i forbindelse med optagelse af børn med HIV-smitte.

Sundhedsstyrelsen beskriver i pjecen »Tæt på livet – Information om HIV-smittede børn på institution og i dagpleje« (1994) forskellige aspekter omkring støtte til HIV-smittede børn. Det skal her blot pointeres, at forældrene til et HIV-smittet barn ikke er forpligtet til at oplyse institutionen om, at barnet er smittet, at en institution ikke kan nægte at modtage et barn, de ved, er HIV-smittet, og at oplysning om, at barnet er smittet ikke må videregives til andre – heller ikke til andre forældre i institutionen – uden samtykke fra det HIV-positive barns forældre. Det vil ikke være relevant eller lovligt at inddrage forældrebestyrelsen i institutionen i sådanne spørgsmål.

Kapitel 7. Tværfagligt samarbejde og tværfaglige grupper

7.1. Indledning

Tværfagligt samarbejde er ikke et nyt element i arbejdet med børn og unge. Det har igennem længere tid været et helt centralt omdrejningspunkt i det sociale arbejde. Der er gennemført mange projekter og ændringer i arbejds-gange i kommunerne og andre steder i retning af at nedbryde grænser mellem fag, mellem forvaltninger og mellem offentligt og privat regi. Og der er en stigende opmærksomhed omkring betydningen af den tidlige indsats og af samarbejdet med forældrene.

Når tværfagligt – og tværsektorielt – samarbejde lykkes, løfter det kvaliteten i indsatsen. Men der er mange forhold, man skal være opmærksom på i det tværfaglige samarbejde, hvis det skal medføre en forbedret indsats for de truede og svage stillede børn og unge.

Forholdene i forbindelse med det tværfaglige samarbejde er således forskellig, alt efter hvem der samarbejder. Er det myndigheder, der ikke har tradition for at arbejde sammen – eller et organiseret samarbejde som fx en tværfaglig gruppe efter serviceloven?

Uanset hvilket samarbejde, der er tale om, er det helt afgørende, at forældrene, barnet eller den unge ikke oplever, at myndighederne går bag om ryggen på dem.

En uddybende beskrivelse af det tværfaglige samarbejde, herunder tværfaglige grupper findes i bogen ”Nu trækker vi på samme hammel!”, af Carsten Yndigegn Hansen, udgivet af Socialministeriet, 1999.

7.2. Tværfaglige grupper og andre former for samarbejde i forvaltningen og mellem myndigheder

7.2.1. Tværfaglige grupper

Efter servicelovens § 37 a skal der være en tværfaglig gruppe i kommunen, der skal sikre, at støtten ydes tidligt og sammenhængende, og at der i tilstrækkeligt omfang formidles kontakt til lægelig, social, pædagogisk, psykologisk og anden sagkundskab.

Bestemmelsen svarer til § 7 i lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge og har samme formål, nemlig at styrke sammenhæng og helhed i tilbuddene til de svagest stillede børn og unge. Når § 37 a er medtaget i den sociale lovgivning, er det for at understrege betydningen af, at kommunerne tilrettelægger arbejdet i sager om særlig støtte til børn og unge således, at den tværfaglige sagkundskab kan inddrages i sagsbehandlingen. Af samme årsag forudsættes det, at en sagsbehandler deltager i den tværfaglige gruppe.

Tværfaglige grupper kan styrke såvel den tidlige indsats som det forebyggende arbejde blandt vanskeligt stillede børn og deres familier. Det er op til kommunen selv at fastsætte sammensætningen af den tværfaglige gruppe og tilrettelægge gruppens arbejde. Som deltagere kan indgå sagsbehandlere, pædagoger, lærere, den kommunale sundhedstjenestes læger og sundhedsplejersker, psykologer, m.fl. Amtskommunens ekspertise vil kunne benyttes ad hoc. Den tværfaglige gruppe kan inddrages både i tilfælde, hvor der er påbegyndt en sag om forebyggende foranstaltninger for et barn eller en ung, men forudsættes også i høj grad at blive inddraget på et tidligere tidspunkt. I sidstnævnte tilfælde vil den tværfaglige gruppe kunne bidrage til at yde en forebyggende indsats for det konkrete barn eller den unge. Der vil ofte være behov for en mere uformel drøftelse af den unge eller barnets forhold for at få klarlagt, om der er behov for en forebyggende indsats, eller om der skal sættes ind med foranstaltninger over for den unge eller barnet.

En tværfaglig gruppe er ligeså meget en arbejdsform som en organisation, og gruppens kontaktflade vil således afhænge af den konkrete tilrettelæggelse af det tværfaglige samarbejde i kommunen, kommunens størrelse m.v. Der kan således oprettes mere end én tværfaglig gruppe. Tværfaglige grupper kan fx opdeles efter geografiske områder eller efter særlige børnegrupper. Det følger af § 37 a, stk. 2, at af gruppens medlemmer skal udpeges som ansvarlig for at koordinere indsatsen over for det enkelte barn og den enkelte unge.

Det er under alle omstændigheder hensigtsmæssigt at etablere en overordnet gruppe, der står for den overordnede tværfaglighed og varetager planlægning og koordination i forhold til børn og unge med særlige behov.

7.2.2. Nærmere om udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper

De persongrupper, der indgår i de tværfaglige grupper, vil ofte skulle tage stilling til konkrete sager, hvori der indgår følsomme personoplysninger om det enkelte barn eller den unge og dennes familie.

Et af formålene med at nedsætte de tværfaglige grupper er at sikre en tidlig indsats, således at sager om foranstaltninger efter serviceloven, såvel de frivillige som de tvangsmæssige, i videst muligt omfang undgås. Den tværfaglige gruppe vil ofte uformelt have behov for at drøfte barnets eller den unges problemer i den tværfaglige gruppe på et indledende stadium med henblik på at vurdere, om der er behov for hjælpeforanstaltninger efter serviceloven. På dette indledende stadium skal indhentelse og videregivelse af oplysninger ske i overensstemmelse med forvaltningslovens og straffelovens regler om tavshedspligt. Formålet med disse regler er at sikre, at videregivelse af særligt personfølsomme oplysninger sker i et så begrænset omfang som muligt og kun hvis det er yderst nødvendigt, når der ikke foreligger samtykke til videregivelsen.

Vurderer den tværfaglige gruppe, at der er grundlag for en sag om hjælpeforanstaltninger efter serviceloven, er der tale om en social sag, hvor der skal træffes afgørelse om undersøgelse af barnet og eventuel tildeling af individuelle foranstaltninger.

En sådan afgørelse træffes udelukkende af barnets eller den unges sagsbehandler, der skal indhente oplysninger i overensstemmelse med servicelovens regler samt retssikkerhedslovens § 11 a. Retssikkerhedslovens § 11 a - § 11 c giver i vidt omfang kommunen adgang til at indhente fortrolige oplysninger fra andre myndigheder og personer, der har oplysninger om barnet. Disse myndigheder og personer er i dette tilfælde ikke omfattet af forvaltningslovens og straffelovens regler om tavshedspligt. Det skal bemærkes, at indhentelse af oplysninger efter denne bestemmelse kræver et samtykke fra forældrene, med mindre der er tale om en sag, hvor kommunen vurderer, at det er nødvendigt at iværksætte foranstaltninger over for barnet eller den unge uden forældrenes samtykke, jf. kapitel 8 i serviceloven (Retssikkerhedslovens § 11 a - § 11 c gennemgås nærmere i bilag 1 samt i Vejledningsdelen).

Det forebyggende arbejde i de tværfaglige grupper bygger på et princip

om frivillighed. Forældrene og barnet eller den unge bør i videst muligt omfang inddrages i løsningen af barnets eller den unges problemer gennem dialog. Derfor er det vigtigt, at sagsbehandleren i en tværfaglige gruppe altid prøver at indhente samtykke fra forældrene – og den unge med en vis modenhed – til, at den tværfaglige gruppe kan udveksle relevante oplysninger i den tværfaglige gruppe. Dialogen med forældrene er fortsat utrolig vigtig, og myndighederne bør gøre deres yderste for at få inddraget forældrene og barnet eller den unge i løsningen af barnets eller den unges problemer.

Afhængig af barnets modenhed bør den tværfaglige gruppe forsøge at indhente samtykke til udveksling af oplysninger fra barnet er 15 år.

I visse sager vil det ikke være muligt for den tværfaglige gruppe at få samtykke til, at den tværfaglige gruppe diskuterer et givent problem, som et barn eller ung må antages at have. Hvilke oplysninger, der kan videregives, og hvem de kan videregives til, afhænger af, hvem der bliver inddraget som deltagere i den tværfaglige gruppe. Det skyldes, at reglerne om tavshedspligt er forskellige for forskellige persongrupper og kan være forskellige i forhold til hvilke oplysninger, der skal udveksles mellem persongrupperne.

En uddybende gennemgang af reglerne om udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper, inden der er påbegyndt en sag om hjælpeforanstaltninger til det enkelte barn efter servicelovens kapitel 8 om særlig støtte til børn og unge, findes i 'Vejledning om tavshedspligtsregler, der har betydning for kommunernes indsats med at hjælpe børn og unge gennem dialog og samarbejde' (vejledningen kan findes efter kapitel 11 i håndbogen).

7.3. En praktisk indfaldsvinkel til det tværfaglige samarbejde

I dette afsnit – forsøges der – via nogle eksempler, at give nogle pejlemærker for, hvordan man inden for lovens rammer kan gebærde sig, og hvilke bagvedliggende hensyn man skal være opmærksom på i det tværfaglige samarbejde.

Først er det vigtigt at være opmærksom på, at formålet med en tværfaglig indsats er at sikre, at familien får en kvalificeret støtte, der ses i sammenhæng. At de forskellige fagpersoner ved hvad de andre gør, at "systemet" netop trækker på samme hammel. At man ikke skal starte forfra hver gang,

der sker en overgang fra én del af hjælpesystemet til en anden – og at ens integritet bliver respekteret.

Altså: respekt for individet – ingen sladder, men relevant viden videregives. Ingen har patent på oplysninger om familien, ingen har patent på familiens fortrolighed – der er ingen, der er finere end andre i det tværfaglige samarbejde – men der er heller ingen, der nødvendigvis har ret til eller brug for at vide alt.

Hvis man er tvivl, om man overskrider grænserne i udveksling af oplysninger i det tværfaglige samarbejde, kan en tommelfingerregel være at man spørger sig selv:

Hvad er grunden til at sige det: at jeg har brug for at dele det med andre, eller fordi de har brug for at vide det?

Og modsat: oplysninger jeg beholder for mig selv – er det for at fastholde, at jeg er den der ved mest – eller fordi min etiske holdning er bedre end de andres – eller fordi de andre faktisk ikke har brug for den viden?

Det tværfaglige samarbejde består af følgende ingredienser: respekt, refleksion – og sund fornuft. Alle tre dele i passende doser – så kan det ikke gå helt galt.

Et særligt problem i forbindelse med anonymisering kan være der, hvor ”alle ved, hvem vi taler om”. I små lokalsamfund, i sager der har været fremme i pressen, i forbindelse med ”kendte” personer kan dette være et særligt relevant spørgsmål: hvordan omtaler man disse sager? Det er ikke nok blot at lade være med at nævne personens navn – man må forsøge at skabe en reel anonymitet, der hvor det er nødvendigt. Og omtale de involverede med respekt.

I følgende eksempler konkretiseres nogle af dilemmaerne i det tværfaglige samarbejde / tværfaglige grupper.

Eksempel 1

I et tværfagligt distriktssamarbejde, hvor områdets daginstitutionsledere, sagsbehandlere, sundhedsplejersker og repræsentanter fra PPR deltager, tager vuggestuelederen Hanne sagen om Pia op som bekymringssag (eksemplet fra kapitel 3). Hun nævner ikke Pia ved navn, men Pias adfærd og forhold gør hende usikker på, om der er grundlag for at foretage en underretning.

Hun vil derfor gerne vide, hvad de øvrige fagpersoner kan bidrage med for at afklare hendes tvivl, herunder om der er nogle af de andre tilstedeværende, der har kendskab til familien og derfor kan understøtte hendes afvejning af, om der er noget helt galt? De 2 tilstedeværende sundhedsplejersker er ikke klar over, om det er én af de familier, de selv besøger og spørger derfor til, hvem det er, hun taler om?

Hanne bliver usikker på, om hun må nævne morens navn. Der sidder mange mennesker omkring bordet, der slet ikke har noget med Pia og hendes familie at gøre – på den anden side sidder der formentlig også flere, der har kontakt til familien, og hvor der ud fra en hensynet til en god tilrettelæggelse af indsatsen kan være brug for at dele viden. Måske sidder også lillebrorens sundhedsplejerske og psykologen fra de større søskendes skole og har samme tanker?

Hanne vælger den professionelle tilgang til Pia og hendes problem. Hun tager udgangspunkt i det, hun faktisk ser som problem, nemlig Pias adfærd og bekymringen om de familiære forhold. Hun har gjort sig klart, at hun ikke vil sige noget om de rygter, der går om Pias mor – at hun var stinkende beruset til et forældremøde i skolen, og at hun har mange skiftende kærester. Hun beslutter sig for, at hvis Pia skal have en chance for at få nogen hjælp, så må hun nævne Pia og hendes mor ved navn. Det giver anledning til at de fagpersoner, der ellers har kontakt med familien, kan mødes bagefter og drøfte situationen, og hvem der gør hvad. Hvis sagsbehandleren ikke kender Pias mor, kan hun efter en konkret vurdering blive og give rådgivning om, hvorvidt der er grundlag for en underretning eller for at yde særlig støtte – eller de involverede kan efter behov drøfte, hvad der (kan og skal) gøres i de forskellige dele af systemet for at hjælpe familien.

Det er altid en vanskelig vurdering, hvornår og hvordan man skal bruge det tværfaglige arbejde, og hvornår det er forvaltningen, der skal involveres. Det er vigtigt, at man ikke i misforstået hensyn til familien om man så må sige ”holder indsatsen” ude i systemet og undlader at inddrage forvaltningen. Et tværfagligt samarbejde mellem skole, daginstitution og sundhedsplejerske kan løse meget – men ikke sikre, at der træffes beslutninger om særlig støtte, hvis det er det, der er brug for.

Eksempel 2

Pias sag udvikler sig sådan, at der sættes ind med en ”bredspektret” tværfaglig indsats. Koordinator på sagen er Pias mors sagsbehandler Kirsten, der har kontakt med alle de involverede fagpersoner og jævnlige indkalder til møder, hvor indsatsen i familien koordineres. Der er opsat mål for indsatsen, mor er i alkoholbehandling, der er hjemmehos’er hver morgen, støttepædagog til Pia og PPR har iværksat en indsats i forhold til de store drenge. Pias mor er blevet gjort meget klart, at de sociale myndigheder har meget fokus på hendes børns trivsel og udvikling, og at det jævnlige vurderes, om hun kan klare at have sine børn hjemme hos sig. Forvaltningen tilbyder Pias mor terapi – et tilbud hun tager imod. Under terapien kommer det frem, at Pias mor er blevet misbrugt seksuelt af sin far, da hun var lille – noget hun hidtil har fortrængt. Pias mor reagerer meget stærkt på terapien og falder i igen med drikkeriet. Nu skal der tages stilling til, om strategien i forhold til behandlingen af familien herunder børnene, skal ændres. Kirsten bliver i tvivl om, hvordan hun skal gribe det an. Samtidig forlyder det fra drengenes skole, at der bliver større og større problemer med at tackle dem – det forlyder at den ene sammen med to andre har været med til at krænke en lidt yngre pige seksuelt. Kirsten har fået en meget kort orientering fra morens psykolog om terapiforløbet – men absolut ingen oplysninger om barndommens oplevelser. Moren synes, hun kan stole på Kirsten og har selv fortalt, at ”hun har været ude for noget meget grimt, da hun var lille”.

På det tværfaglige møde fremlægger de enkelte fagpersoner hvordan det går i deres ”gren” af familien. Hjemmehos’eren oplever de store forandringer i hjemmet og kan ikke forstå, hvorfor der pludselig sker så store ændringer med Pias mor. Hun forsøger at fritte Kirsten for oplysninger og presser sig mere og mere på. ”Hvordan kan jeg vide hvad jeg skal gøre, hvis jeg ikke ved, hvad problemet er? Mor er jo stiv hver morgen, og de unger render rundt for lud og koldt vand!” Der breder sig en stemning rundt om bordet om, at ”det er altså nødvendigt, at vi alle har samme viden, for at vi kan hjælpe de unger ordentligt”.

Pias mor har ikke givet samtykke til, at der i al almindelighed snakkes om hende og hendes problemer i det tværfaglige samarbejde. Man kan heller ikke give et sådant uspecificeret samtykke. Hun ved godt, at der holdes de

tværfaglige møder, for det har Kirsten fortalt hende. Hun har også fortalt, hvordan møderne foregår, og hvad der er formålet med dem. Det er helt fint, synes Pias mor, for så er der da håb om at hendes børn får det bedre, så de ikke bliver fjernet fra hende. Hun har en enkelt gang været med til et møde, men kunne ikke klare al den snak – hun havde nok i at klare sine egne problemer.

Kirsten har ikke grundlag for at videregive oplysningen om det seksuelle misbrug, Pia har været udsat for. Hun står i et vanskeligt dilemma – hun har brug for de øvrige samarbejdspartnere i sin vurdering af, om der er grundlag for at anbringe et eller flere af børnene, og hun sidder inde med en viden, som klart er fortrolig – men måske også kimen til en forståelse af nogle af de problemer, børnene har og dermed en nøgle til løsning af dem. Der er endvidere risiko for, at behandlingsstrategien ødelægges, hvis de på grund af manglende oplysninger bliver uenige om, hvad der skal gøres i forhold til børnene.

Her er det faktisk af stor betydning hvem det er der sidder i den tværfaglige gruppe. Hvis hele den tværfaglige gruppe består af personer fra den kommunale enhedsforvaltning kan Kirsten fortælle om sin viden til de øvrige medlemmer af teamet, når blot det sker sagligt og ud fra nødvendigheden af, at de andre også har brug for oplysningerne.

Kirsten kan derimod ikke fortælle det, hvis der sidder personer i den tværfaglige gruppe, som ikke hører under den kommunale enhedsforvaltning fx en skolelærer eller den privatpraktiserende læge. Her vil det være rigtigst af Kirsten ikke at fortælle om Pias mors private forhold uden et samtykke fra hende. I den situation kunne Kirsten evt. efter mødet i den tværfaglige gruppe kontakte Pias mor og fortælle hende om mødet i den tværfaglige gruppe – at hun tror den bedste hjælp til børnene kan gives hvis alle sidder inde med den samme viden.

Hvis Pias mor ikke ønsker at give et samtykke til, at Kirsten fortælle de øvrige, om det seksuelle misbrug hun var udsat for som barn kan Kirsten ikke gå videre med den oplysning.

Hensynet til Pias mors privatliv er tungtvejende og det står overfor den situation at børnene rent faktisk får hjælp og at der allerede er skærpet opmærksomhed på familien.

Nedenfor er der beskrevet to eksempler, som kort beskriver det tværfag-

lige samarbejde med udgangspunkt i det dilemma, som sundheds-personale kan komme ud for.

Eksempel 3

Kommunallægen ser Toni som behovsbarn. Toni er 12 år, lille af vækst, mager, med tøndeformet brystkasse. Han har svær astma og ofte kan man høre hans vejtrækning. Hans hyppige natlige anfald forstyrrer hans søvn, så han tit kommer træt i skole. Toni er sjældent med til idræt og han klarer sig dårligt fagligt i skolen. Han er vellidt blandt kammeraterne, stille og genert. Toni bor sammen med 3 søskende hos faderen, som er ”bistandsklient”. Faderen og en ældre bror ryger. Toni er sat i astmabehandling af sygehusets børneafdeling, og han har fået tilbud om kontrol i børneambulatoriet og hos egen læge, men faderen har ikke ønsket kontakten. Socialforvaltningen betaler medicinen, men Toni får den ikke regelmæssigt. Både egen læge og kommunallægen har talt med faderen, som er imod, at drengen tager medicin undtagen ved anfald. Faderen mener, at medicinen er hormoner, som kan skade drengen, og fastholder, at børn ikke har godt af at få medicin hver dag.

Kommunallægen foreslår, at drengens situation diskuteres i den tværfaglige gruppe, men faderen siger nej med den begrundelse, at han godt ved, hvad de vil sige, og det har han sagt, at han ikke tror på.

I denne situation er det en læge, der ønsker at drøfte barnets problemer med den tværfaglige gruppe. Lægens ret til at videregive oplysninger er omfattet af patientretstillingsloven. Lægen kan kun drøfte sagen med den tværfaglige gruppe, hvis ”værdispringsreglen” kan anvendes. Det vil sige, at der skal en del til, før oplysningen kan videregives. I dette eksempel er barnets problemer så alvorlige, at lægen kan drøfte sagen med kommunen.

s

Eksempel 4

Johnny er en sund rask dreng, men hans unge forældre lever i et stormfuldt parforhold. Da sundhedsplejersken aflægger 8-måneders-besøg er Johnny ikke til stede. Moderen Trine virker medtaget og forgrædt. Hun fortæller sundhedsplejersken at Johnnys far Leon igen er flyttet sammen med en anden pige. På spørgsmål om hvor Johnny er henne, siger hun, at han har været hos sin

mormor Lizzie den sidste uge, fordi hun ikke selv gider sidde hjemme med en baby, når Leon bare ”fiser” rundt med en anden. Da sundhedsplejersken spørger, hvordan det går i vuggestuen, bliver Trine vred og siger, at man vel har lov til at sende sit barn på ferie, uden at der er nogen, der skal blande sig i det. Trine kan ikke sige, hvornår Johnny kommer hjem, men siger, at sundhedsplejersken kan besøge ham hos Lizzie, som bor i den samme landkommune. Det er tredje gang mormoderen passer Johnny pga. problemer mellem forældrene. På spørgsmålet om Johnnys situation må drøftes i den tværfaglige gruppe svarer Trine nej.

Johnny virker tryk og glad hos sin mormor. Han kommer ikke i vuggestue, fordi Lizzie ikke har bil, og det er for besværligt at komme derhen uden. Lizzie er ikke på arbejdsmarkedet, så hun har god tid til drengen.

Her er der tale om en sundhedsperson, der ønsker at videregive oplysninger til den tværfaglige gruppe. Sygeplejerskens ret til at videregive oplysninger er omfattet af patientretstillingsloven. Sygeplejersken kan kun drøfte sagen i den tværfaglige gruppe, hvis ”værdispringsreglen” kan anvendes. Det kan den ikke i dette tilfælde. Barnet er ikke truet, selvom han lever en noget omskiftelig tilværelse. Det er forældrene, der bestemmer, hvem der skal passe barnet, og om de ønsker at benytte vuggestuen.

7.4. Afslutning

Det skal igen understreges, at dialogen mellem den tværfaglige gruppe samt forældrene og evt. barnet eller den unge er yderst vigtig. Den tværfaglige gruppe bør således gøre en stor indsats for at få forældrene til at samarbejde og give samtykke til, at de relevante oplysninger kan udveksles i den tværfaglige gruppe.

Vil forældrene ikke give samtykke, og begrænser lovgivningen i det konkrete tilfælde muligheden for at udveksle oplysninger om et konkret barn, er det vigtigt at huske, at der altid kan søges generel vejledning om et givent problem hos de relevante fagpersoner.

Det er også vigtigt at understrege, at servicelovens regler om underretningspligt til kommunen gælder, uanset om en person fra en institution

eller myndighed deltager i en tværfaglig gruppe. Bliver en person i den tværfaglige gruppe opmærksom på, at et barn eller en ung må formodes at have behov for særlig støtte, skal personen underrette kommunen, jf. servicelovens § 35 (Se nærmere bilag 5 samt kapitel 6.2.1.

Skematisk oversigt over videregivelsesreglerne

I *kapitel 11* findes en oversigt over, hvilke regler der skal overholdes i relation til tavshedspligten afhængigt af, hvordan den tværfaglige gruppe er sammensat.

For at finde ud af hvilke oplysninger man må videregive, skal man finde ud af, hvilken af de persongrupper man tilhører (i tabellens venstre kolonne). Derefter skal der tages stilling til, hvilken person oplysningen skal videregives til (i den øverste vandrette kolonne). Herefter går man ned i tabellen og ser, hvad der skal til, før oplysningen kan videregives til den person, man ønsker at drøfte problemet med.

Er situationen omfattet af et af de felter, der er markeret med gråt, vil videregivelsen af en fortrolig oplysning kunne ske, hvis der er et sagligt behov for videregivelsen.

Er feltet ikke gråt, kan der kun ske videregivelse af oplysninger, hvis det vurderes, at barnet eller den unge har meget store problemer.

Kapitel 8. Eksempel på guide ved mistanke om omsorgssvigt

Ved mistanke om omsorgssvigt er det afgørende for kvaliteten af indsatsen, at der i kommunen er taget stilling til, hvordan man skal forholde sig til mistanken – hvem skal man kontakte, hvordan skal man handle, hvordan sikrer man dialogen med forældrene m.v.

Sådanne retningslinier bør fastlægges i et samarbejde mellem de relevante parter, så der sikres dialog om principperne og en fælles forståelse for formålet og fremgangsmåderne. Det følgende eksempel er tænkt som inspiration til denne proces.

Eksemplet tager udgangspunkt i, at den tværfaglige gruppe i kommunen har et helt centralt ansvar for opgaveløsningen i sager om omsorgssvigt.

Eksempel på handleguide:

Du er som medarbejder bekymret for et barn.

Er der tale om omsorgssvigt?

Overvejelser:

Bør du gøre noget?

Du informerer lederen

Sammen gør I jer nogle overvejelser om alvoren i jeres bekymring

Vender det eventuelt med kolleger/fagpersoner (evt. anonymt) og træffer valg

Handlevej A:

A1: I klarer det selv i institutionen/
medarbejdergruppen

A2: I formidler bekymringen vi-
dere til forældrene

A3: I planlægger indsatsen sam-
men med forældrene og træffer
beslutning om, hvilke samarbejds-
partnere der skal inddrages, in-
ternt som eksternt

A4: Forløb med målsætning og
opfølgingsmøder aftales. Foræl-
drene er med hele vejen

Handlevej B:

B1: Forældrene bliver sat ind i situationen. Det vurderes, at situationen er så alvorlig, at det tværfaglige team inddrages

B2: Det tværfaglige team tager stilling til, hvad der videre skal ske og koordinerer herefter indsatsen

B3: Forældrene informeres om det tværfaglige teams indstilling, og forældrene inddrages i det videre forløb

B4: I samarbejde med institutionerne sættes evt. en undersøgelse i gang, der skal kvalificere valg af indsats

B5: Det tværfaglige team planlægger det videre forløb i samarbejde med forældreindsatsen og inddrager relevante samarbejdspartnere

B6. Det tværfaglige team fastsætter mål og rammer for forløbet og holder opfølgingsmøder. Forældrene er med hele vejen.

Kapitel 9. Seksuelt misbrug af børn – forebyggelse og handlemuligheder

9.1. Indledning

Seksuelt misbrug af børn kan have særdeles alvorlige konsekvenser, især for det misbrugte barn, men også for andre personer, der på den ene eller anden måde er berørt af misbruget, det være sig forældre, familie, ansatte i institutioner, skoler, klubber og fritidstilbud m.v. og den evt. mistænkte.

Godt 11 pct. af danske børn har været udsat for seksuelle erfaringer, der er strafbare efter dansk lovgivning ifølge undersøgelsen ”Unge Trivsel år 2002”, hvor over 6.000 danske 9. klasseelever bl.a. er blevet spurgt om deres seksuelle erfaringer. Knap tre pct. vurderer selv, at det seksuelle forhold var et overgreb.

Når alle strafbare tilfælde medtages, er over halvdelen af de seksuelle overgreb forsøg på eller fuldbyrdet samleje og barnet var i 85 pct. af alle tilfælde 12-14 år første gang.

I knap halvdelen af alle strafbare tilfælde var krænkeren en ven eller kammerat, i knap 10 pct. af tilfældene var det et familiemedlem, i lidt over 22 pct. af tilfældene var det en bekendt, i knap 6 pct. af tilfældene var det en omsorgsperson uden for familien (skolelærer, sportstræner m.v.) og i 13 pct. af tilfældene var det en fremmed. I forhold til hvad der politianmeldes (1998) er billedet et lidt andet. Her er overgrebene i godt 1/3 af tilfældene begået af et familiemedlem, ukendt i over 40 pct. af tilfældene, omsorgsperson uden for familien i 4 pct. af tilfældene og en bekendt i knap 17 pct. af tilfældene.

Hensigten med dette afsnit er især at give nogle vejledende råd til retningslinier m.v. i sager, hvor der er mistanke eller viden om seksuelle overgreb på børn i hjemmet, i fritiden, i dagtilbuddet eller i skolen.

Der er ikke tale om en kagebog med kun én opskrift. Sagerne om seksuelt misbrug af børn udgør et broget kalejdoskop. Den fremgangsmåde, der kan være den rigtige i én situation, behøver ikke nødvendigvis være den bedste i andre situationer.

Hertil kommer, at de lokale myndigheder har forskellig struktur og personalesammensætning m.v., tilpasset den enkelte kommunes/det enkelte

amts størrelse, behov og forudsætninger. Dette spiller også en rolle for de handlemuligheder, der kan være i de enkelte situationer.

Udgangspunktet må dog være, at de enkelte lokale myndigheder og institutioner m.v. overvejer omfanget af et tilstrækkeligt beredskab til forebyggelse og til hensigtsmæssig behandling af sager om (mistanke om) seksuelt misbrug af børn.

I den forbindelse vil de enkelte kommuner/amter ofte kunne søge vejledning hos hinanden om ”best practice” i de respektive kommuner/amter og inspiration hos de mange organisationer, som har lavet oplysningsmateriale. Der er ikke grund til at ”opfinde den dybe tallerken” hver gang. Det vil være muligt at hente adresser og inspiration på hjemmesiden www.SISO-boern.dk (SISO – Videnscenter vedrørende sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn).

9.2. Forebyggelse af seksuelt misbrug

Det bedste vil naturligvis være, hvis seksuelt misbrug af børn helt kan undgås eller opdages så tidligt som muligt, inden skadevirkningerne bliver for store. Dette kan ske i overensstemmelse med de almindelige regler om tilsyn med børn, underretningspligt m.v.

Undersøgelser viser, at børn med utrygge opvækstvilkår bestående i fx ustabile familieforhold og vold i hjemmet, har en forøget risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb og for (i mindre omfang) at udvikle overgrebsadfærd. Derfor vil en væsentlig forebyggelse i bl.a. børnehaver og skoler kunne bestå i at ruste disse børn til at modstå dårlige opvækstvilkår, i at oplyse dem om deres ret til egen krop og i at skabe trygge miljøer, hvor voldelig og truende adfærd ikke tolereres, og hvor børnene tør henvende sig med deres problemer.

9.2.1. Særligt i forhold til ansættelsesforhold

Det er vigtigt, at der både ved ansættelsen og i den videre planlægning af det pædagogiske arbejde tages højde for at undgå og for at opspore overgreb mod børn. Det gøres ved en omhyggelig ansættelsesprocedure og ved at skabe et miljø, hvor der er en åben dialog om praksis.

En måde, der yderligere kan forebygge overgreb er at hindre ansættelse af personer, der tidligere har misbrugt børn seksuelt. Dette kan bl.a. ske ved indhentning af straffeattester og referencer. Indhentning af disse oplysninger supplerer, men erstatter på ingen måde almindelig bevågenhed og indsatser i forhold til problemstillingen i øvrigt.

Indhentning af straffeattester

Den 1. april 2001 trådte en ny bekendtgørelse om behandling af personoplysninger i Det Centrale Kriminalregister i kraft. Bekendtgørelsen medfører en ændring af muligheden for at indhente oplysninger om domme for seksuelle overgreb mod børn til brug ved ansættelse eller beskæftigelse af personer, som skal have direkte kontakt med børn og unge under 15 år.

I modsætning til tidligere vil oplysningerne kunne indhentes af offentlige myndigheder, institutioner, private foreninger og organisationer m.v., og oplysningerne vil omfatte alle domme om seksuelle overgreb mod børn, som er registreret i kriminalregisterets afgørelsesdel. Oplysningerne fås ved henvendelse til Rigspolitechefen. (§ 36 i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 218 af 27. marts 2001 om behandling af personoplysninger i Det Centrale Kriminalregister).

Der skal foreligge skriftligt samtykke fra den pågældende ansøger ved indhentning af straffeattest.

Herudover er der to typer af straffeattester; en privat straffeattest og en straffeattest til politi og offentlige myndigheder.

Politiet udsteder straffeattester for private personer, når de pågældende fremsætter begæring herom, jf. bekendtgørelsens § 11. En privat straffeattest indeholder oplysninger om domme, bøder og tiltalefrafald med vilkår om overtrædelse af straffeloven samt domme og tiltalefrafald for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer. Fristen for sletning af oplysninger på den private straffeattest fremgår af bekendtgørelsens kapitel 3.

En straffeattest til politi og offentlige myndigheder indeholder de samme oplysninger som den private straffeattest. Oplysningerne heri slettes dog tidligst, når der er gået 10 år fra den endelige afgørelse. Reglerne om indhentelse af straffeattester til offentlig brug fremgår af bekendtgørelsens kapitel 6.

Indhentning af referencer

Ansættelsesmyndigheden kan ved afholdelse af ansættelsessamtalen tilrettelægge interviewet, så ansøgerens hidtidige ansættelsesforløb klarlægges bedst muligt. Ansættelsesmyndigheden kan eventuelt få bekræftet dette ved at kontakte tidligere ansættelsessteder og spørge til eventuelle ”huller” i tidligere ansættelsesforløb. Ifølge lov om behandling af personoplysninger må indhentning af oplysninger dog kun finde sted, hvis ansøger har givet sit udtrykkelige samtykke hertil.

9.3. En mistanke opstår

Hvis der opstår en mistanke om seksuelt misbrug, er det helt afgørende, at eventuelt personale tæt på barnet bevarer rollen som fagperson med primært fokus på barnets situation.

Det kan imidlertid være svært at vide, hvordan man som fagperson tackler en mistanke på en forsvarlig og rigtig måde. Der er både den meget svære afvejning af om mistanken i det hele taget er reel og konkret viden om, hvad man skal gøre, såfremt mistanken er reel. Derfor er det vigtigt, at kommunen er opmærksom på proceduren for sådanne sager.

Fastlæggelsen af sådanne procedurer sker bedst i et samarbejde mellem de relevante fagpersoner – så der sikres en fælles forståelse af disse sagers ofte vanskelige karakter og af vigtigheden af, at de gribes an på en forsvarlig måde, så de involverede – herunder særligt barnet eller den unge – sikres den mest hensigtsmæssige og omsorgsfulde behandling.

Nedenfor er som inspiration for den enkelte lokale myndighed m.fl. angivet eksempler på sådanne retningslinier og overvejelser. Der er som hovedregel tale om overordnede principper i forhold til seksuelle overgreb, idet der i øvrigt henvises til vejledningens beskrivelser af reglerne om tavshedspligt, underretning, samarbejde, politianmeldelse, strafbare forhold m.v.

Eksemplerne tager bl.a. udgangspunkt i, at der i den enkelte kommune kan være oprettet en enhed, der har særlig indsigt og erfaring i sager om seksuelt misbrug af børn og unge – en tværfaglig gruppe/specialistgruppe. En sådan gruppe har ansvaret for, at der iværksættes handling i forhold til et eventuelt misbrug af barnet og for, at handling følges op. En specialistgrup-

pe er typisk tværfagligt sammensat og består fx af læger, sundhedsplejersker, psykologer samt børn og ungekonsulenter o.l.

En sådan gruppe kan være et vigtigt element i beredskabet ved sager om seksuelt misbrug. Gruppens rådgivning m.v. kan rette sig mod ledere og medarbejdere i kommunen, praktiserende læger, dagtilbud, skoler, fritidsklubber o.l.

9.4. Eks. på udarbejdelse af retningslinier

Retningslinierne bør indeholde vejledning om tilgængelige støttemuligheder til det barn, som er involveret, til forældrene, personale og til den evt. mistænkte.

Retningslinierne bør også indeholde overvejelser om en orientering af alle berørte parter – det vil fx sige personalet, forældre- eller skolebestyrelsen, forældre og eventuelt børn. I overvejelserne skal indgå en afvejning af tavshedspligt og hensyn til fortrolighed over for væsentligheden i at orientere.

Orienteringen til personalet kan fx vedrøre oplysning om, at der foreligger en mistanke, at der er foretaget politianmeldelse, håndtering af sagen i øvrigt, samt hvilke muligheder der er for støtte og rådgivning.

Der henvises i den forbindelse til Vejledningens kapitel 1 om tavshedspligtsregler.

Eventuel orientering af de berørte parter bør af hensyn til efterforskningen først ske efter drøftelse med politiet.

9.4.1. Retningslinier når en mistanke om overgreb opstår

- Den (fag)person, der har en bekymring/mistanke vedrørende et barn, skal først tage det op med ledelsen i den pågældende institution/ organisation, så der bliver taget et fælles ansvar for fremgangsmåden i forhold til forældrenes/barnets eventuelle inddragelse, og således at bekymringen/mistanken ikke søges af- eller bekræftet gennem en ”tilfældig” snak.
- Samtidig er enhver medarbejder (uafhængig af lederen) ansvarlig for at reagere og handle på sin egen bekymring. Underretningspligten må ikke

tilsidesættes, selvom der eventuelt allerede er et samarbejde i gang omkring et barn.

- Fagpersoner, der er tæt på barnet, skal bestræbe sig på at holde fokus på barnet, uanset om en bekymring/mistanke retter sig mod en konkret person som eventuel krænker. Fokus på barnet indebærer dog også, at barnet i videst muligt omfang skånes. Det er vigtigt at vurdere behovet for eventuel akut beskyttelse af barnet.
- Det er straffelovens regler, der strafferetligt regulerer forholdene omkring seksuelt misbrug af børn. Som det nedenfor fremgår af straffelovens regler, er al seksuel omgang med mindreårige (børn under 15 år) strafbar. Er der reel og kvalificeret mistanke om, at et barn bliver seksuelt misbrugt, skal der rettes henvendelse til politiet. Politiet får derved mulighed for at efterforske sagen. I rene ”chikane-sager” eller tilfælde, hvor mistanken på et sikkert grundlag kan afkræftes, skal politiet ikke inddrages. Kommunen (amtet) kan eventuelt – i samarbejde med politiet – etablere mulighed for, at forvaltningerne forud for en anmeldelse til politiet uformelt kan rette henvendelse til politiet og derved blive vejledt med hensyn til anmeldelsen. I de tilfælde hvor der ikke er grundlag for at antage, at der foreligger et strafbart forhold, vil sagerne kunne viderebehandles af forvaltningen uden politiets medvirken.
- Hvis der er grundlag for en politianmeldelse, foretages denne eksempelvis af forvaltningschefen. Den mistænkte orienteres om politianmeldelsen, efter at kommunen og politiet sammen har vurderet sagen. Det er i den forbindelse vigtigt, at politiet inddrages, inden den mistænkte orienteres om sagen. Det kan have afgørende betydning for udfaldet af en eventuel efterforskning i sagen, at politiet får mulighed for at iværksætte eventuelle straffeprocessuelle indgreb mod den mistænkte, fx ransagning, før den mistænkte bliver gjort bekendt med mistanken og får lejlighed til at fjerne evt. bevismateriale.
- Uanset om der er grundlag for en politianmeldelse eller ej, tages stilling til barnets/familiens behov for støtte.
- Bestemmelser i straffelovens kapitel 24 om forbrydelser mod kønssædeligheden kriminaliserer samleje og anden kønslig omgang med børn. Der henvises især til §§ 219, 222-25. Blufærdighedskrænkelser straffes efter § 232.

- Konsulent eller tværfaglig team (eller anden særligt sammensat enhed) har ansvaret for, at der iværksættes handling, og for at denne følges op. Efter en konkret vurdering af mistanken, iværksætter konsulent eller tværfaglig team et beredskab i forhold til orientering, støtte og hjælp til børn, forældre, personale og den mistænkte

9.4.2. Mistanke mod en person i barnets privatsfære

- Medarbejderen skal drøfte mistanken med sin leder. Det vurderes, om der er grundlag for underretning af forvaltningen. Denne vurdering skal tage udgangspunkt i servicelovens § 35, jf. kapitel 2 om underretningspligt i vejledningen.
- Hvis barnets situation anses for *bekymrende*, drøftes sagen – evt. anonymt – med konsulent eller tværfagligt team. Der rettes evt. henvendelse til socialforvaltningen, hvis forældrene ikke ønsker at samarbejde og/eller barnet har behov for særlig støtte, som ikke kan tilgodeses alene ved et forældresamarbejde.
- Hvis barnets situation anses for *akut alvorlig* rettes omgående henvendelse til socialforvaltningen.
- Bekymringen underbygges under alle omstændigheder af faglige observationer og systematiske iagttagelser – så vidt det er muligt.

9.4.3. Mistanke mod en ansat i kommunen

- En medarbejder, der får kendskab til eller har en mistanke om seksuelt misbrug mod en anden ansat, skal som udgangspunkt henvende sig til sin leder.
- Lederen skal omgående underrette skole- eller dagtilbudslederen og/eller pædagogisk konsulent
- Hvis mistanken retter sig mod en leder, skal medarbejderen rette direkte henvendelse til skole- eller dagtilbudschef og/eller en pædagogisk konsulent
- I forhold til andre forældre vurderes nødvendigheden af, at der sker orientering om politianmeldelse fx i første omgang til forældre- eller skole-

bestyrelse. Der kan herefter i samarbejde med politiet afholdes et eventuelt anonymiseret orienteringsmøde for alle forældre med en forudgående skriftlig indkaldelse og med eventuel deltagelse af relevante faglige grupper.

- Opmærksomheden henledes dog på reglerne om tavshedspligt, jf. kapitel 4 i Vejledningen. Oplysninger om seksuelt misbrug m.v. er undergivet tavshedspligt og må derfor som udgangspunkt ikke videregives, jf. straffelovens § 152. En orientering af forældrene kan eventuelt legitimeres efter straffelovens § 152 e. Ifølge § 152 e omfatter bestemmelserne i §§ 152-152 d ikke tilfælde, hvor der er pligt til at videregive oplysningen, eller hvor der handles ”i berettiget varetagelse af åbenbar almeninteresse eller af eget eller andres tarv”.

En orientering af hele forældrekrædsen kan eventuelt være legitimeret efter § 152 e efter en konkret vurdering, hvor fx mistankens karakter og behovet for at berolige en opskræmt forældrekræds kan indgå med væsentlig vægt.

- Som udgangspunkt har involverede forældre ikke tavshedspligt i modsætning til forældre i forældrebestyrelser. Ifølge forvaltningslovens § 27, stk. 3, kan en offentlig myndighed bestemme, at en person uden for den offentlige forvaltning ”har tavshedspligt med hensyn til fortrolige oplysninger, som myndigheden videregiver til den pågældende uden at være forpligtet hertil”. Bestemmelsen sigter først og fremmest på udlevering af oplysninger til private forskere, men kan formentlig anvendes fx af en kommune til i en given situation at give pålæg til forældre om tavshedspligt i forbindelse med en evt. orientering af forældre i en sag om mistanke om seksuelt misbrug af børn.
- Er der ikke grundlag for en politianmeldelse, foretages den videre ikke-politimæssige koordinering og behandling i et samarbejde mellem fx skole- og dagtilbudsafdelingen og den tværfaglige gruppe.
- Efter et forløb med mistanke om seksuelle overgreb kan personalet have brug for støtte til at forholde sig til, hvad der er sket – og til det videre forløb. Fx kan en pædagogisk konsulent følge dagtilbuddet, og det kan være relevant, at alle involverede tilbydes en form for støtte, fx i form af fælles møder, hvor problemstillinger og forløb kan drøftes.

- Generelle overvejelser om arbejdsretlige skridt i forbindelse med en sag om mistanke bør indgå i retningslinierne (suspension, placering i anden stilling eller lign.). Personaleorganisationerne vil normalt gå ind i sagen på den mistænkte vegne.
- Man bør være opmærksom på, at det – uanset det retlige forløb af en sag – er nødvendigt, at personale tæt på barnet og familien følger op på barnets fortsatte ophold i skole eller dagtilbud m.v. og på samarbejdet med forældrene fremover.

9.4.4. Mistanke mod et andet barn eller en ung

Forskellige undersøgelser viser, at en ikke ubetydelig del af overgrebene bliver begået af andre børn og unge. Det er derfor af stor betydning, at der dels skabes miljøer, hvor et nej respekteres, og hvor der gribes ind i forhold til fx voldsomme og ufrivillige seksuelle aktiviteter, uden at harmløse doktorlege kriminaliseres.

Undersøgelsen ”Unge krænkere” fra Socialforskningsinstituttet 2002 viste, at børn og unge med seksuel overgrebsadfærd alle havde udvist voldsom mistriksel, hvilket gør arbejdet med at spotte tidlige signaler på dårlig trivsel endnu væsentligere for at forebygge, at børn udvikler overgrebsadfærd.

9.4.5. Når forvaltningen får kendskab til et konkret overgreb

- Medarbejderen henvender sig til sin leder. Sagens alvor overvejes
- Der holdes evt. møde med politiets medvirken
- Forvaltningen tager stilling til underretning af forældrene afhængig af, om det er forvaltningen eller politiet, der skal gå videre med sagen
- Hvis sagen politianmeldes af forvaltningen, er det politiet, der drøfter sagen med forældrene
- Forvaltningen tager stilling til behovet for støtte til barnet, familien og andre involverede, både under og efter forløbet af sagen

9.6. Afslutning

Afsnittet har opstillet nogle råd for, hvordan sager om seksuelt misbrug mod børn kan gribes an i dagtilbud, skoler og forvaltninger m.v.

Som nævnt i indledningen er det op til den enkelte kommune, det enkelte dagtilbud, skole og forvaltning m.v. at foretage den konkrete vurdering af de nødvendige procedurer i forhold til den enkelte sag.

Det er en vanskelig, men ikke uløselig opgave.

Frem for alt bør man så vidt muligt bruge sin faglige kunnen og – ikke mindst – sin sunde fornuft ved løsningen af de ofte meget følsomme og følelsesprægede problemer og situationer, der kan opstå i sådanne sager.

Kapitel 10. Henvisning til relevante retsregler

De nedenfor nævnte regler kan findes på Retsinformations regeldatabase: www.retsinfo.dk

Endvidere er under de enkelte ministerieområder anført relevante hjemmesider, hvor reglerne og andet materiale er gjort tilgængeligt.

Regelsæt inden for Socialministeriets område :

www.sm.dk (Socialministeriet)

www.dsa.dk (Den Sociale Ankestyrelse)

1. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 944 af 16. oktober 2000 af lov om social service
2. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 1092 af 8. december 2000 om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service
3. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 937 af 10. december 1997 af forretningsorden for børn og unge-udvalgene, med de ændringer, der følger af ændringsbekendtgørelse nr. 583 af 22. juni 2000
4. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 79 af 4. februar 1998 om kommunens bistand til børn og unge i forbindelse med uden- og indenretlig afhøring
5. Socialministeriets vejledning nr. 208 af 19. december 2000 om særlig støtte til børn og unge
6. Socialministeriets vejledning nr. 53 af 6. marts 1998 om dagtilbud m.v. til børn efter lov om social service som ændret ved vejledning nr. 205 af 20/12/2000 om ændring af vejledning om dagtilbud m.v. til børn efter lov om social service
7. Socialministeriets vejledning nr. 26 af 16. februar 1998 om klubtilbud og andre socialpædagogiske fritidstilbud til større børn og unge efter lov om social service

Regelsæt inden for Justitsministeriets område:

www.jm.dk

1. Lov nr. 387 af 14. juni 1995 om forældremyndighed og samvær
2. Lov nr. 429 af 31. maj 2000 om behandling af personoplysninger
3. Justitsministeriets vejledning om udveksling af oplysninger mellem politiet og kommunerne om det kriminalitetsforebyggende arbejde
4. Justitsministeriets vejledning af 1986 om forvaltningsloven

Regelsæt inden for Undervisningsministeriets område:

www.uvm.dk

1. Lovbekendtgørelse nr. 870 af 21. oktober 2003 af lov om folkeskolen (folkeskoleloven)
2. Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 896 af 22. september 2000 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand
3. Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 433 af 22. oktober 1979 som ændret ved bekendtgørelse nr. 318 af 15. juni 1982 om folkeskolens specialpædagogiske bistand til småbørn
4. Lovbekendtgørelse nr. 696 af 4. august 2003 af lov om friskoler og private grundskoler m.v. (friskoleloven)
5. Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 14 af 7. januar 2003 om tilskud m.v. til friskoler og private grundskoler
6. Lovbekendtgørelse nr. 724 af 15. august 2003 af lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (frie kostskoler)
7. Lovbekendtgørelse nr. 886 af 13. september 2000 af lov om ungdomsskoler (ungdomsskoleloven)
8. Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 913 af 3. oktober 2000 om ungdomsskolens virksomhed

Regelsæt inden for Indenrigs- og Sundhedsministeriets område:

www.im.dk

1. Lov nr. 438 af 14. juni 1995 om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge
2. Bekendtgørelse nr. 928 af 5. december 1995 om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge
3. Sundhedsstyrelsens retningslinier af december 1995 om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge
4. Lov om svangerskabshygiejne og fødselshjælp
5. Lov nr. 482 af 1. juli 1998 om patienters retsstilling
6. Cirkulære nr. 151 af 8. august 2001 om jordmødres virksomhedsområde, journalføringspligt, indberetningspligt m.v.
7. Bekendtgørelse nr. 665 af 14. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger m.v.
8. Vejledning nr. 161 af 16. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger m.v.

Kapitel 11. Skematisk oversigt over videregivelsesreglerne

Efterfølgende skema giver en oversigt over, hvilke regler der skal overholdes i relation til tavshedspligten afhængigt af, hvordan den tværfaglige gruppe er sammensat.

For at finde ud af hvilke oplysninger man må videregive, skal man finde ud af, hvilken af de persongrupper man tilhører (i tabellens venstre kolonne). Derefter skal der tages stilling til, hvilken person oplysningen skal videregives til (i den øverste vandrette kolonne). Herefter går man ned i tabellen og ser, hvad der skal til, før oplysningen kan videregives til den person, man ønsker at drøfte problemet med.

Er situationen omfattet af et af de felter, der er markeret med blå, vil videregivelsen af en fortrolig oplysning kunne ske, hvis der er et sagligt behov for videregivelsen.

Er feltet ikke blå, kan der kun ske videregivelse af oplysninger, hvis det vurderes, at barnet eller den unge har meget store problemer.

Hvad må jeg sige?

Udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper uden samtykke

Retssikkerhedsloven, (rtl.), Patientretstillingsloven, (prl), Forvaltningsloven (fvl.), retsplejeloven (rpl.),
Værdispringsreglen: hensyn til barnet skal være større end hensynet til at hemmeligholde oplysningen

Den tværfaglige gruppes sammensætning Fra / Til	Kommunalt ansatte	Selvejende institutioner, private, der udfører opgaver for kommune	Sundhedspersoner	SSP (politi og andre myndigheder, der deltager i det kriminalitetsforebyggende arbejde)	Andre myndigheder	Ansatte i private friskoler, private grundskoler og private skolefritidsordninger
Kommunalt ansatte	§27 og §32 i fvl. Hvis oplysningen er relevant for modtagerens arbejde	Rtl §43, stk. 3, jf. §27 og §32 i fvl. Hvis oplysningen er relevant for modtagerens arbejde. Gælder kun i forhold til den opgave, der udføres for kommunen	<i>Privatpraktiserende</i> Fvl §27 jf. strl. §152, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende karakter, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed <i>Kommunalt ansatte</i> §27 og §32 i fvl. Hvis oplysningen er relevant for modtagerens arbejde	Rpl §115 b, stk. 2. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde	<u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Fvl §27 jf. strl. §152, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende karakter, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed
Selvejende institutioner, private, der udfører opgaver for kommunen	Rtl §43, stk. 3 jf. §27 og §32 i fvl. Hvis oplysningen er relevant for modtagerens arbejde. Gælder kun i forhold til den opgave, der udføres for kommunen	Rtl §43, stk. 3 jf. fvl <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr. 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Rtl §43, stk. 2, jf. fvl <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Rpl §115 b, stk. 3. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde. Gælder iflg. loven kun selvejende institutioner inden for Social- og undervisningsområdet, men må dog antages også at gælde andre private, der udfører opgaver for kommunen	Rtl §43, stk. 2, jf. fvl <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl. §28, stk. 2, nr. 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Fvl §27 jf. strl. §152, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende karakter, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed
Sundhedspersoner (både privatpraktiserende og kommunalt ansatte)	Prl, §26, stk. 2, nr. 2 (Vædispringsreglen)	Prl, §26, stk. 2, nr. 2 (Vædispringsreglen)	Prl, §26, stk. 2, nr. 2 (Vædispringsreglen) Bemærk dog §24. Hvis videregivelse af helbredsoplysninger sker i forbindelse med videre behandling af en anden sundhedsperson kræves ikke samtykke	Rpl §115 b, stk. 2. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde	Prl, §26, stk. 2, nr. 2 (Vædispringsreglen)	Prl, §26, stk. 2, nr. 2 (Vædispringsreglen)

Vejledning om udveksling af oplysninger i SSP-regi

Skematisk oversigt over videregivelsesreglerne

SSP (politi og andre myndigheder, der deltager i det kriminalitetsforebyggende arbejde)	Rpl §115 b, stk. 1 og 2. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde	Rpl §115 b, stk. 3. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde. Gælder iflg. loven kun selvejende institutioner inden for Social- og undervisningsområdet, men må dog antages også at gælde andre private, der udfører opgaver for kommunen	Rpl §115 b, stk. 1 og 2. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde		Rpl §115 b, stk. 1 og 2. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde	Fvl §27 jf. strl. §152, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende karakter, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed
Andre myndigheder	<u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	<u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	<u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Rpl §115 b, stk. 2. Hvis nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde		Fvl §27 jf. strl. §152, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende karakter, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed
Ansatte i private friskoler, private grundskoler og private skolefritidsordninger	Strl. §152 d, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende betydning, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Strl. §152 d, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende betydning, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Strl. §152 d, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende betydning, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Strl. §152 d, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende betydning, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Strl. §152 d, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningslovens §28 en vis vejledende betydning, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed	Strl. §152 d, dvs. videregivelsen skal være berettiget. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, har forvaltningsloven en vis vejledende betydning, dvs.: <u>Meget fortrolige oplysninger:</u> fvl §28, stk. 2, nr 2 (vædispringsreglen) <u>Almindeligt fortrolige oplysninger:</u> §28, stk. 3: hvis væsentlig betydning for myndighedens virksomhed Bemærk: der stilles strengere krav til videregivelsen, hvis oplysningen skal bruges af en person der ikke er underlagt forvaltningslovens regler om tavshedspligt

Vejledning om tavshedspligtsregler, der har betydning for kommunernes indsats med at hjælpe børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene
(Gennemgang af reglerne om tavshedspligt)

Socialministeriets vejledning af 4. februar 2004

Indholdsfortegnelse

(Der henvises til *punkter* i vejledningen)

Kapitel 1

<i>Reglerne om tavshedspligt, indhentning og videregivelse af oplysninger</i>	1
Reglerne om tavshedspligt	1
Generelt om tavshedspligt og videregivelse af oplysninger	2
Hvem er undergivet tavshedspligt?	3
Hvilke oplysninger er fortrolige?	4
I hvilket omfang kan fortrolige oplysninger videregives eller indhentes?	5
Hvad er en selvstændig forvaltningsmyndighed?	6
Videregivelse fra en forvaltningsmyndighed til en anden forvaltningsmyndighed	7
Videregivelse fra en forvaltningsmyndighed til en udenforstående	8
Udveksling af fortrolige oplysninger inden for samme forvaltningsmyndighed	9
Særlige regler om ansøgningssager	10

Kapitel 2

<i>Reglerne i den sociale lovgivning om indhentning af oplysninger og underretningspligten</i>	11
Indhentelse af oplysninger efter den sociale lovgivning	11
Underretningspligt vedrørende børn og unge	12
Formål – og generelt om underretningsreglerne	12
Særligt om anonyme henvendelser og sikring af anonymitet	13
Enkeltpersoners underretningspligt	14
Udvidet underretningspligt	15
Underretning om gravide med alvorlige misbrugsproblemer	16

Kapitel 3

<i>Tværfagligt samarbejde og tværfaglige grupper</i>	17
Tværfaglige grupper	18
Udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper	19
Den overordnede tværfaglige gruppe	20
Andre tværfaglige grupper	21
Den tværfaglige gruppe består udelukkende af personale fra den kommunale forvaltning	22
Tværfaglige grupper med eksterne deltagere	23
Inddragelse af personale fra (rent) private institutioner	24
Ansatte i private institutioner har ikke pligt til at udtale sig til eller deltage i den tværfaglige gruppe	25
Inddragelse af autoriserede sundhedspersoner	26

Inddragelse af personale fra andre myndigheder	27
Tværfagligt kriminalitetsforebyggende samarbejde	28
<i>Kapitel 4</i>	
<i>Gennemgang af reglerne i persondataloven</i>	29
Videregivelse af personfølsomme oplysninger fra en offentlig myndighed, der udfører opgaver inden for det sociale område	30
Videregivelse af personfølsomme oplysninger fra en offentlig myndighed, der ikke udfører opgaver inden for det sociale område	31
Offentlige myndigheders anden behandling end videregivelse af følsomme personoplysninger	32
Privates behandling - herunder videregivelse - af meget følsomme og følsomme personoplysninger	33
Behandling - herunder videregivelse - af almindelige personoplysninger	34
<i>Kapitel 5</i>	
<i>Lov om patienters retsstilling</i>	35
Videregivelse af helbredsoplysninger til andre formål, jf. lovens § 26	36
<i>Bilagsfortegnelse:</i>	
<i>Bilag 1:</i> Uddrag af forvaltningslov (Kapitel 8)	
<i>Bilag 2:</i> Uddrag af lov om behandling af personoplysninger (Kapitel 1, 2 og 4)	
<i>Bilag 3:</i> Uddrag af lov om patienters retsstilling (Kapitel 5)	
<i>Bilag 4:</i> Uddrag af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (§§ 10-12)	
<i>Bilag 5:</i> Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service.	
<i>Bilag 6:</i> Uddrag af lov om rettens pleje (§ 115 b)	

Vejledning om tavshedspligtsregler, der har betydning for kommunernes indsats med at hjælpe børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene

(Gennemgang af reglerne om tavshedspligt)

Kapitel 1

Reglerne om tavshedspligt, indhentning og videregivelse af oplysninger

Reglerne om tavshedspligt

1. Den følgende fremstilling har til formål at give en oversigt over de gældende regler om tavshedspligt og om videregivelse og indhentning af oplysninger specielt med henblik på sociale opgaver på børn og unge-området.

Vejledningen afløser vejledning nr. 19010 af 12. januar 1996 om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene.

De almindelige regler om tavshedspligt for personer, der er ansat i den offentlige forvaltning, herunder i kommunerne, findes i forvaltningslovens kapitel 8 (§ 27 - § 32) (se bilag 1) og i straffelovens § 152.

Personer, der virker i den private sektor, er som udgangspunkt ikke undergivet tavshedspligt efter de nævnte bestemmelser. Lovgivningen indeholder imidlertid en lang række bestemmelser, der indebærer, at visse grupper af private er undergivet tavshedspligt. Dette gælder fx private, som er beskæftiget med opgaver, der udføres efter aftale med en offentlig myndighed, samt personer, der udøver en virksomhed eller et erhverv i medfør af offentlig beskikkelse eller anerkendelse, jf. straffelovens §§ 152 a og b. Det samme gælder for de pågældende personers medarbejdere, jf. straffelovens § 152 c.

Udover de almindelige regler om tavshedspligt i forvaltningsloven og straffeloven findes der i lovgivningen særlige regler om tavshedspligt for enkelte faggrupper. Her knytter tavshedspligten sig ikke til, om den pågældende virker i det offentlige eller i det private regi, men til tilhørsforholdet til en bestemt faggruppe. Dette gælder fx for læger og sygeplejersker.

Det forhold at en person ikke selv er undergivet tavshedspligt, indebærer ikke, at den pågældende frit kan videregive enhver oplysning. Efter straffelovens § 152 d, stk. 2, straffes bl.a. den, der uberettiget videregiver oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold, som er fremkommet ved en overtrædelse af tavshedspligten efter straffelovens §§ 152-152 c (såkaldt meddelelseshæleri). Og efter straffelovens § 264 d straffes den, der uberettiget videregiver oplysninger eller billeder om en anden persons private forhold.

Generelt om tavshedspligt og videregivelse af oplysninger

2. I almindelighed gælder det, at personer, der er undergivet tavshedspligt, ikke har tavshedspligt med hensyn til enhver oplysning, som den pågældende får kendskab til i forbindelse med sit arbejde. Normalt omfatter tavshedspligten alene oplysninger af en vis følsom karakter, de såkaldte fortrolige oplysninger. Oplysninger, der ikke er fortrolige, kan normalt frit videregives. I

punkt 4 behandles spørgsmålet om, hvilke oplysninger der er fortrolige og dermed tavshedsbelagte.

Når en oplysning er fortrolig, betyder det bl.a., at der gælder begrænsninger i adgangen til at videregive den pågældende oplysning. Enhver videregivelse er imidlertid ikke udelukket. Under punkt 5 behandles spørgsmålet om, i hvilket omfang fortrolige oplysninger kan (eller skal) videregives.

Indledningsvis gøres der under punkt 3 nogle bemærkninger om spørgsmålet om, hvem tavshedspligten gælder for.

Hvem er undergivet tavshedspligt?

3. Enhver, der virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hverv, har tavshedspligt med hensyn til fortrolige oplysninger, jf. straffelovens § 152.

Bestemmelsen gælder bl.a. for personer ansat i den offentlige forvaltning. Sådanne personer er herudover omfattet af forvaltningslovens regler om tavshedspligt. Tavshedspligten gælder for alle ansatte, både tjenestemænd og overenskomstansatte, hvad enten der er tale om fuldtids- eller deltidsansættelse. Tavshedspligten gælder endvidere for personer, der er medlemmer af offentlige nævn og råd, herunder byråd/kommunalbestyrelser og skolebestyrelser. Elever og studerende, der i en periode eller under hele uddannelsen er knyttet til en myndighed, er også omfattet af tavshedspligten. Dette gælder, uanset om hvervet er lønnet eller ulønnet. Derimod antages skolepraktikanter ikke umiddelbart at være omfattet af den tavshedspligt, der gælder for personer, der virker inden for den offentlige forvaltning. Sådanne praktikanter vil dog kunne pålægges tavshedspligt efter forvaltningslovens § 27, stk. 3, og de vil under alle omstændigheder være omfattet af den almindelige bestemmelse i straffelovens § 264 d.

Den offentlige forvaltning omfatter både statslige og kommunale myndigheder. Sagsbehandlaren på socialkontoret, folkeskolelæreren, pædagogen, sundhedsplejersken, kommunalbestyrelsesmedlemmet, medlemmet af børn og ungeudvalget m.fl. har således tavshedspligt.

Private eller selvejende institutioner for børn og unge under 18 år er omfattet af de forvaltningsretlige regler, hvis de har indgået en overenskomst med kommunen om opgaverne, der er

af så omfattende karakter, at den private eller selvejende institution er undergivet intensiv offentligretlig regulering og dermed udøver egentlig offentlig virksomhed. Ansatte i disse institutioner er derfor omfattet af reglerne om tavshedspligt, jf. henvisningen i forvaltningsloven § 27 til straffelovens bestemmelser.

Det er dog ikke altid, at overenskomsten mellem institutionen og kommunen har en så omfattende karakter, at man kan sige, at den private eller selvejende institution er undergivet intensiv offentligretlig regulering. Disse private eller selvejende institutioner er alligevel omfattet af forvaltningslovens regler om tavshedspligt, når de udfører opgaver (efter lov om aktiv socialpolitik og lov om social service) for kommunen, jf. § 43, stk. 2, i retssikkerhedsloven. Efter denne bestemmelse gælder offentlighedsloven og forvaltningsloven for alle private, der udfører opgaver for kommunen i forhold til de opgaver, den private udfører for kommunen. Ansatte i puljeordninger, godkendte opholdssteder, herunder plejefamilier, er derfor også underlagt tavshedspligten efter forvaltningslovens § 27.

I mange puljeordninger deltager forældre som frivillig arbejdskraft. Forældre og andre private er som udgangspunkt ikke omfattet af forvaltningsloven. Man skal dog være opmærksom på, at forældrenes eller andres arbejde i ordningen kan være forudsat i puljeordningens vedtægter med den konsekvens, at de skal overholde forvaltningslovens regler om tavshedspligt.

Hvis en kommune eller amtskommune indgår en aftale med frivillige organisationer eller andre om at henvise borgere til tilbudene, bliver de frivillige ansatte ikke omfattet af forvaltningsloven, fordi den frivillige organisation ikke kan siges at udføre en opgave for det offentlige jf. § 43 stk. 2 i retssikkerhedsloven. Det gælder heller ikke, hvis kommunen eller amtskommunen støtter en frivillig organisation økonomisk efter servicelovens § 115. De ansatte i frivillige organisationer vil dog være omfattet af straffelovens § 264 d om beskyttelse af oplysninger om private forhold.

Hvilke oplysninger er fortrolige?

4. Efter straffelovens § 152, stk. 3, er en oplysning fortrolig, når den ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet som sådan, eller når det i øvrigt er nødvendigt at hemmeligholde den for

at varetage væsentlige hensyn til offentlige eller private interesser.

Uden for de tilfælde, hvor det i lov eller anden gyldig bestemmelse er fastsat, at bestemte oplysninger er fortrolige, beror afgørelsen af spørgsmålet om fortrolighed således på en konkret bedømmelse af hensynet til offentlige eller private interesser. Bestemmelsen indeholder ikke nærmere vejledning herom.

I forvaltningslovens § 27 er der som supplement til den generelle formulering af bestemmelsen i straffeloven foretaget en ikke udtømmende opregning af hensyn, der kan føre til, at en oplysning må betegnes som fortrolig. Blandt de hensyn til private interesser, der kan nødvendiggøre hemmeligholdelse, nævnes bl.a. hensynet til enkeltpersoners interesse i at beskytte oplysninger om deres personlige, herunder økonomiske, forhold, jf. § 27, stk. 1, nr. 6. I det følgende uddybes § 27, stk. 1, nr. 6, nærmere, da det inden for det sociale område er tavshedspligtens rækkevidde i forhold til oplysninger om enkeltpersoners personlige forhold, der har størst praktisk betydning.

Bestemmelsen i § 27, stk. 1, nr. 6, har til formål at sikre beskyttelsen af privatlivets fred. Det er først og fremmest oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold, der er omfattet af denne bestemmelse. »Private forhold« er fx oplysninger om race, religion og hudfarve, oplysninger om politiske, foreningsmæssige, seksuelle og strafbare forhold, om helbredsforhold, væsentlige sociale problemer og om misbrug af nydelsesmidler og lignende. Denne liste er dog ikke udtømmende.

Også andre oplysninger om enkeltpersoners forhold, der ikke er umiddelbart tilgængelige for andre, som kommer i forbindelse med den pågældende, vil kunne være omfattet af tavshedspligten. Det gælder fx oplysninger om familiemæssige og økonomiske forhold og om sociale problemer, selv om de ikke kan betegnes som væsentlige problemer. Den blotte oplysning om at en navngiven person har en social sag kan efter en konkret vurdering være en fortrolig oplysning. Adresse-, opholds-, civilstands-, og andre statusoplysninger er derimod normalt ikke af fortrolig karakter, medmindre oplysningerne afslører noget bagvedliggende følsomt, fx en oplysning om fængselsophold eller om ophold på

en psykiatrisk afdeling. En persons CPR-nummer betragtes som en fortrolig oplysning.

I hvilket omfang kan fortrolige oplysninger videregives eller indhentes?

5. Indledning. Som anført ovenfor er det forhold, at en oplysning er fortrolig ikke ensbetydende med at en person, der er underlagt tavshedspligt, aldrig lovligt må videregive en fortrolig oplysning. Den almindelige regel går ud på, at videregivelse kan ske i det omfang, videregivelsen ikke er uberettiget, jf. herved straffelovens § 152, hvorefter kun den uberettigede videregivelse (og udnyttelse) af fortrolige oplysninger er strafbar. Efter bestemmelsen i straffelovens § 152 e foreligger der fx ikke en krænkelse af tavshedspligten, hvis den pågældende er forpligtet til at videregive oplysningen eller handler i berettiget varetagelse af åbenbar almeninteresse eller af eget eller andres tarv.

Visse former for videregivelse er nærmere reguleret i forvaltningsloven og i lov om behandling af personoplysninger. Er der tale om videregivelse af personoplysninger ved hjælp af elektronisk databehandling eller videregivelse af personoplysninger fra et manuelt register, er videregivelsen omfattet af lov om behandling af personoplysninger. Lov om behandling af personoplysninger behandles særskilt i kapitel 4.

Der kan skelnes mellem tre former for videregivelse:

For det første kan der være spørgsmål om videregivelse af fortrolige oplysninger fra en forvaltningsmyndighed til en anden forvaltningsmyndighed. Denne form for ekstern videregivelse behandles under punkt 7.

En anden form for ekstern videregivelse består i videregivelse fra en forvaltningsmyndighed til en udenforstående (ikke-forvaltningsmyndighed). Dette spørgsmål behandles under punkt 8.

Endelig kan fortrolige oplysninger udveksles mellem personer eller enheder inden for samme forvaltningsmyndighed. Denne interne videregivelse behandles under punkt 9.

For at afgøre hvilken af de tre anførte videregivelsessituationer der er tale om, er det indledningsvis nødvendigt at fastlægge, hvad der skal forstås ved en selvstændig forvaltningsmyndighed. Dette spørgsmål behandles under punkt 6.

De særlige regler om ansøgningssager behandles under punkt 10.

Hvad er en selvstændig forvaltningsmyndighed?

6. Som selvstændige forvaltningsmyndigheder anses ud over ministerier (departementer), styrelser, direktorater, statsamter, kommuner, amtskommuner, de sociale nævn mv. også lokale administrative organer, der ved lov er tillagt en selvstændig kompetence, jf. forvaltningslovens § 28, stk. 6. Børn og unge-udvalget er således en selvstændig myndighed i forhold til vedkommende kommune. På samme måde antages folkeskolerne at være selvstændige myndigheder.

Omvendt antages det, at PPR-samarbejdet er en del af den kommunale forvaltning. Det samme gælder kommunale institutioner og kommunalt ansatte dagplejere, sundhedsplejersker, hjemmehjælper mv.

De forskellige forvaltninger inden for en kommune, fx teknisk forvaltning, social- og sundhedsforvaltningen, kulturforvaltningen og skatteforvaltningen, er dele af den kommunale enhedsforvaltning. Udveksling af oplysninger mellem de forskellige forvaltningsgrene anses derfor for intern. De kommunale udvalg er på samme måde en del af kommunen og ikke selvstændige myndigheder i forhold til resten af kommunen. Det gælder nu også det sociale udvalg.

Udveksling af oplysninger inden for den kommunale enhedsforvaltning skal således bedømmes efter forvaltningslovens §§ 27, 29 og 32, jf. punkterne 4, 9 og 10 i denne vejledning og ikke efter § 28.

Institutioner, der er oprettet og organiseret på privatretligt grundlag, henregnes normalt til den private sektor og udgør således ikke en del af den offentlige forvaltning.

På det sociale område findes en lang række selvejende institutioner, der har indgået overenskomst efter lov om social service med en kommune eller en amtskommune, med den virkning, at institutionerne er undergivet en så intensiv offentlig kontrol, at de anses for at være en del af den offentlige forvaltning. Dette gælder fx en lang række børneinstitutioner og revalideringsinstitutioner.

Selv om disse myndigheder skal betragtes som selvstændige forvaltningsmyndigheder både i forhold til den kommunale forvaltning og i forhold til andre lignende institutioner, skal udveksling af oplysninger bedømmes efter forvaltningslovens § 27, 29 og § 32, jf. retssikkerheds-

lovens § 43, stk. 3. Dette gælder også for de private, der udfører opgaver efter lov om aktiv social politik og lov om social service, for kommunen, jf. retssikkerhedslovens § 43, stk. 3, jf. stk. 2.

Videregivelse fra en forvaltningsmyndighed til en anden forvaltningsmyndighed

7. Forvaltningslovens §§ 28-32 indeholder særlige regler om adgangen til at videregive fortrolige oplysninger fra en forvaltningsmyndighed til en anden forvaltningsmyndighed. Adgangen til at videregive personlige oplysninger kan også være omfattet af lov om behandling af personoplysninger.

Forvaltningslovens § 28 opdeler fortrolige oplysninger i to kategorier: oplysninger om rent private forhold (A) og almindeligt fortrolige oplysninger (B). Disse 2 kategorier gennemgås nedenfor. Under C behandles myndighedens pligt til at videregive oplysninger.

A) Oplysninger om rent private forhold

Hovedregel:

Efter § 28, stk. 1 må oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold, herunder oplysninger om race, religion og hudfarve, om politiske, foreningsmæssige, seksuelle og strafbare forhold samt oplysninger om helbredsforhold, væsentlige sociale problemer og misbrug af nylægemidler og lignende, som hovedregel ikke videregives til en anden forvaltningsmyndighed.

Undtagelser:

Oplysninger om rent private forhold kan dog videregives i en række situationer, der er nærmere opregnet i forvaltningslovens § 28, stk. 2. Bestemmelsen indeholder fire undtagelser fra hovedreglen om, at oplysninger om rent private forhold ikke må videregives til en anden forvaltningsmyndighed.

Det skal fremhæves, at der af hensyn til tillidsforholdet og samarbejdet med de berørte personer i sociale sager i almindelighed kan være grund til først at søge samtykke til videregivelse af fortrolige oplysninger indhentet i videre omfang, end hvad der er påkrævet efter loven. Hvis dette ikke lykkes, må der tages stilling til, om betingelserne for at videregive de pågældende oplysninger uden samtykke er opfyldt.

1. Samtykke jf. § 28, stk. 2, nr. 1.

Den person, oplysningerne angår, giver samtykke til videregivelsen.

Er der tale om oplysninger, der vedrører et barn eller en ung under 18 år, er det som udgangspunkt forældremyndighedens indehaver, der tager stilling til, om der skal gives samtykke til videregivelse. Samtykke kan dog meddeles af barnet eller den unge selv, såfremt den pågældende må antages at have den fornødne modenhed til at forstå, hvad et samtykke eller nægtelse af samtykke indebærer.

Efter § 2 i lov om forældremyndighed og samvær kan forældremyndighedens indehaver træffe afgørelse om barnets eller den unges personlige forhold ud fra den pågældendes interesse og behov.

Hvis forældremyndighedens indehaver modsætter sig, at oplysninger vedrørende barnet videregives, vil myndigheden derfor - uanset barnets indstilling til spørgsmålet - normalt være afskåret fra at videregive oplysningerne. Hvis dette er til skade for barnet, kan oplysningerne videregives uden samtykke, hvis betingelserne efter de øvrige undtagelser i § 28, stk. 2, er opfyldt.

Hvis forældrene derimod giver samtykke, men barnet eller den unge ikke selv ønsker, at oplysningerne videregives, må det i almindelighed bero på den konkrete situation, om videregivelse skal ske i henhold til forældresamtykket, eller det vil være mere hensigtsmæssigt at respektere barnets eller den unges beslutning og afstå fra videregivelse.

Et samtykke skal efter § 28, stk. 4, i almindelighed være skriftligt og indeholde oplysning om, hvilken type oplysninger der må videregives, til hvem oplysningerne må videregives og til hvilket formål. Kravet om skriftlighed kan dog fraviges, når sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt taler derfor. Et samtykke bortfalder senest 1 år efter, at det er givet.

2. Det følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov, at oplysningen skal videregives, jf. § 28, stk. 2, nr. 2.

En sådan lovbestemmelse findes i § 11 a - § 11 c i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (se bilag 4).

Efter § 11 a, stk. 1, kan de sociale myndigheder forlange at få oplysninger fra andre myndigheder mv., hvis oplysningerne er eller må anses for at

være nødvendige for at behandle en sag, jf. § 11 a, stk. 1. Myndigheden kan forlange at få oplysninger fra andre offentlige myndigheder, uddannelsesinstitutioner, sygehuse, læger, psykologer, autoriserede sundhedspersoner i øvrigt og personer, der handler på disses ansvar, arbejdsløshedskasser, pengeinstitutter, arbejdsgivere og private, der udfører opgaver for det offentlige giver oplysninger om en person, der søger om hjælp. Dette gælder også fortrolige oplysninger og oplysninger om en persons rent private forhold. Myndigheden kan også indhente lægejournaler og sygehusjournaler. Henvender de sociale myndigheder sig til disse personer, myndigheder mv. og må udleveringen af oplysningerne anses for at være nødvendig, har de pligt til at udlevere oplysningerne.

Borgeren skal altid give samtykke til, at myndigheden kan indhente oplysningerne.

§ 11 c beskriver en række sager, hvor kravet om samtykke kan fraviges. Det gælder fx sager om foranstaltninger efter kapitel 8 i serviceloven. Myndigheden skal dog også i disse sager forsøge at få samtykke til at indhente oplysninger, jf. § 11 c, stk. 4.

Efter § 11 a, stk. 2, kan myndigheden kræve at få oplysninger om økonomiske forhold i elektronisk form fra andre offentlige myndigheder samt arbejdsløshedskasser. Oplysningerne kan indhentes, selv om den person, som oplysningerne vedrører ikke bor i den kommune eller amtskommune, som indhenter oplysningerne. Oplysningerne kan indhentes som led i behandlingen af en enkelt sag eller som led i en generel søgning til brug for kontoret.

Der findes også eksempler på bestemmelser, hvor en videregivelse er pligtsmæssig, selv om en anden myndighed ikke har anmodet om de pågældende oplysninger. Som eksempel på sådanne bestemmelser kan nævnes servicelovens § 35, stk. 1 og 2.

Bestemmelsen i forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 2, har til formål at sikre, at medarbejdere i den offentlige forvaltning har mulighed for at opfylde den pligt til videregivelse, der følger af sådanne særlovsbestemmelser.

De nævnte bestemmelser i serviceloven er behandlet nærmere nedenfor under punkt 12-16.

3. Videregivelsen sker til berettiget varetagelse af private eller offentlige interesser, der klart

overstiger hensynet til de interesser, der begrundes hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningen angår, jf. § 28, stk. 2, nr. 3.

Denne undtagelse har fået betegnelsen »værdispringsreglen«, fordi der skal foretages en afvejning af på den ene side den interesse, som den oplysningen vedrører, har i, at oplysningen hemmeligholdes, og på den anden side karakteren og betydningen af de private eller offentlige interesser, der kan begrunde, at oplysningen videregives til en anden forvaltningsmyndighed.

Spørgsmålet om anvendelse af værdispringsreglen foreligger bl.a. i tilfælde, hvor den, som oplysningen vedrører, vil have en interesse i, at oplysningen ikke videregives, og hvor det derfor ikke er muligt at opnå samtykke hertil. Det kan fx dreje sig om videregivelse af oplysninger til politiet.

Ved afgørelsen af, om videregivelse efter denne undtagelsesbestemmelse kan ske, skal sagsbehandleren, sundhedsplejersken, pædagogen eller skolelæreren på den ene side tage hensyn til vigtigheden af hemmeligholdelse af oplysningen, og på den anden side de modstående hensyn til offentlige eller private interesser, der taler for videregivelse, herunder hensynet til at hjælpe klienten, forældrene eller barnet. Det er vigtigt i den forbindelse også at tage hensyn til tillidsforholdet til klienten, forældrene og børnene.

Hvis man er i tvivl, om betingelserne for at videregive en oplysning efter værdispringsreglen er opfyldt, bør man drøfte sagen med sin nærmeste overordnede. En sådan drøftelse indebærer ikke en uberettiget videregivelse.

4. Videregivelsen er et nødvendigt led i sagens behandling eller nødvendig for, at en myndighed kan gennemføre tilsyns- eller kontrolopgaver, jf. § 28, stk. 2, nr. 4.

Denne undtagelsesbestemmelse har bl.a. til formål at sikre, at der kan videregives fortrolige oplysninger i forbindelse med ankebehandlingen af en sag, eller hvis det er nødvendigt at forelægge sagen for en anden myndighed til udtalelse, inden den afgøres.

Bestemmelsen omfatter også tilfælde, hvor en forvaltningsmyndighed udøver sekretariatsfunktioner for en anden myndighed. I det omfang der mellem myndighederne udveksles oplysninger om borgernes rent private forhold som led i sekretariatsbetjeningen, kan en sådan videregivel-

se ske uden samtykke i medfør af bestemmelsen i § 28, stk. 2, nr. 4.

B) Almindeligt fortrolige oplysninger

Efter forvaltningslovens § 28, stk. 3, må andre fortrolige oplysninger end de, der er nævnt i § 28, stk. 1, - ud over de situationer, der er nævnt i § 28, stk. 2, - kun videregives til en anden forvaltningsmyndighed, når det må antages, at oplysningen vil være af væsentlig betydning for modtagermyndighedens virksomhed eller for en afgørelse, som myndigheden skal træffe.

Almindeligt fortrolige oplysninger, som fx oplysninger om økonomiske forhold og om sociale problemer, der ikke kan betegnes som væsentlige, jf. ovenfor, kan således videregives uden samtykke i noget videre omfang, end hvad der gælder for de særligt følsomme oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold. Adgangen til videregivelse til anden forvaltningsmyndighed er imidlertid ikke fri. Der må kun ske videregivelse i det omfang, der er et sagligt behov for det.

C) Myndighedernes pligt til at videregive oplysninger

Bestemmelserne i forvaltningslovens § 28 fastsætter, i hvilket omfang en forvaltningsmyndighed i forhold til den berørte borger har ret til at videregive fortrolige oplysninger vedrørende den pågældende til en anden forvaltningsmyndighed.

I tilknytning hertil bestemmer forvaltningslovens § 31, at en forvaltningsmyndighed, der er berettiget til at videregive en oplysning, på begæring fra en anden forvaltningsmyndighed har pligt hertil, hvis oplysningen er af betydning for den anden myndigheds virksomhed eller for en afgørelse, som myndigheden skal træffe. Retten til videregivelse bliver således til en pligt til videregivelse, når den anden myndighed fremsætter begæring om at få oplysningen. Pligten indtræder dog ikke, hvis videregivelsen vil påføre myndigheden et merarbejde, der væsentligt overstiger den interesse, den anden myndighed har i at få oplysningerne.

Bestemmelsen bygger på det synspunkt, at forvaltningsmyndigheder skal hjælpe hinanden i det omfang, lovgivningen ikke er til hinder herfor.

Herudover kan pligt til videregivelse følge af særlige bestemmelser. Som eksempel kan nævnes de pligtudleveringsbestemmelser, der er beskrevet ovenfor under omtalen af forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 2, og retsplejelovens editiionsregler, efter hvilke man som led i efterforskningen af en lovovertrædelse kan meddele en person, der ikke er mistænkt, pålæg om at forevise eller udlevere genstande.

Videregivelse fra en forvaltningsmyndighed til en udenforstående

8. Forvaltningslovens videregivelsesregler regulerer spørgsmålet om udveksling af oplysninger mellem forvaltningsmyndigheder.

De nævnte bestemmelser i forvaltningsloven regulerer ikke direkte spørgsmålet om videregivelse fra en forvaltningsmyndighed til en udenforstående (domstole, Folketinget, Folketingets Ombudsmand, udenlandske myndigheder, privatpraktiserende læger mv.). Spørgsmålet om videregivelse til en ikke-forvaltningsmyndighed må, medmindre de pågældende oplysninger er omfattet af særlige tavshedspligtsforskrifter, bedømmes på grundlag af forvaltningslovens § 27, jf. straffelovens § 152. Ved vurderingen af videregivelsens berettigelse i sådanne tilfælde kan forvaltningslovens regler i §§ 28-32 tillægges en vis vejledende betydning.

Adgangen til at videregive fortrolige oplysninger til private kan også være omfattet af lov om behandling af personoplysninger, se kapitel 4.

Videregivelse til private er for en særlig situations vedkommende reguleret i lov nr. 387 af 14. juni 1995 om forældremyndighed og samvær, der trådte i kraft den 1. januar 1996. Efter lovens § 19, stk. 1, har den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden, ret til efter anmodning at få orientering om barnets forhold fra skoler, børneinstitutioner samt social- og sundhedsvæsenet. Myndigheden eller institutionen kan nægte at give oplysninger, hvis det er til skade for barnet. Der må ikke gives fortrolige oplysninger om forældremyndighedsindehaverens forhold. Efter bestemmelsen i § 19, stk. 2, kan statsamtet i særlige tilfælde efter anmodning fra indehaveren af forældremyndigheden eller en af de institutioner, der er nævnt i stk. 1, fratage den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden, adgangen til at få orientering om barnet.

Udveksling af fortrolige oplysninger inden for samme forvaltningsmyndighed

9. Når bortses fra ansøgningssager, jf. nedenfor, må adgangen til at udveksle fortrolige oplysninger inden for samme myndighed bedømmes på grundlag af forvaltningslovens §§ 27 og 32.

Adgangen til at udveksle fortrolige oplysninger inden for samme myndighed er forholdsvis vid, men ikke helt fri.

Efter bestemmelsen i § 32 må den, der virker inden for den offentlige forvaltning, ikke i den forbindelse skaffe sig fortrolige oplysninger, som ikke er af betydning for udførelsen af den pågældendes opgaver. Bestemmelsen sondrer ikke mellem forskellige kategorier af fortrolige oplysninger.

En medarbejder må kun videregive sådanne oplysninger til en anden medarbejder i myndigheden, når den pågældende medarbejder har et sagligt behov for at få oplysningen.

Bestemmelsen er ikke til hinder for, at flere sagsbehandlere samarbejder om løsning af sagerne, eller at sædvanlige sagsbehandlingsrutiner følges, fx til aktering af tidligere sager.

Adgangen til at udveksle fortrolige oplysninger indenfor samme myndighed kan også være omfattet af reglerne i lov om behandling af personoplysninger.

Særlige regler om ansøgningssager

10. Forvaltningslovens § 29 indeholder særlige regler om ansøgningssager. Bestemmelserne bygger på det synspunkt, at en ansøger i almindelighed selv må bestemme, hvilke oplysninger om rent private forhold (§ 28, stk. 1-oplysninger) der inddrages i en sag, som den pågældende selv har rejst ved ansøgning.

Udgangspunktet er, at oplysninger om ansøgerens rent private forhold ikke må indhentes i ansøgningssager, medmindre den pågældende ansøger giver samtykke til indhentningen.

Der skal ikke blot foreligge samtykke til indhentning af sådanne oplysninger fra andre forvaltningsmyndigheder, men også til indhentning fra andre dele af den samme myndighed. Inden for den kommunale forvaltning vil hvert af de udvalg, der nedsættes, og de dertil hørende forvaltninger i relation til forvaltningslovens § 29 udgøre en selvstændig forvaltningsgren. Dette indebærer fx, at socialforvaltningen i alminde-

lighed skal have ansøgerens samtykke for at kunne indhente oplysninger om ansøgerens rent private forhold fra andre dele af den kommunale forvaltning.

Giver ansøgeren samtykke til indhentning, kan den myndighed, som oplysningerne skal indhentes fra, videregive oplysningerne uden at indhente samtykke efter § 28 til selve videregivelsen.

Nægter ansøgeren at give tilladelse til, at oplysningerne indhentes, vil det typisk have den virkning, at ansøgningen ikke vil kunne imødekommes eller dog ikke imødekommes fuldt ud. Dette må ansøgeren naturligvis gøres bekendt med.

Dette princip gælder også, hvis en borger ikke vil give samtykke til at myndigheden indhenter oplysninger fra andre myndigheder og personer, der har kendskab til forholdene, jfr. retssikkerhedslovens § 11 b. Princippet kaldes den procesuelle skadevirkning og er nærmere omtalt i de specielle bemærkninger til § 11 b i L 138 om præcisering af reglerne om borgernes medvirken, myndighedernes oplysningspligt mv.

Bestemmelsen i § 29, stk. 2, indeholder to undtagelser fra hovedreglen om, at indhentelse af oplysninger kun kan ske med samtykke fra ansøger. Indhentning kan således ske uden samtykke, hvis det følger af lov eller af bestemmelser fastsat i henhold til lov, eller hvis særlige hensyn til ansøgeren eller tredjemand klart overstiger ansøgerens interesse i, at oplysningen ikke indhentes.

Som eksempel på en lov kan nævnes § 11 a - § 11 c i retssikkerhedsloven. Se punkt 7 om samtykke.

Kapitel 2

Reglerne i den sociale lovgivning om indhentning af oplysninger og underretningspligten

Indhentelse af oplysninger efter den sociale lovgivning

11. Som nævnt flere steder i kapitel 1 er der en særlig hjemmel til at indhente oplysninger i retssikkerhedslovens § 11 a - § 11 c.

Efter § 11 i retssikkerhedsloven kan kommunalbestyrelsen anmode ansøgeren om at medvirke til sagens oplysning. Kommunalbestyrelsen kan endvidere afkræve andre, der har kendskab til forholdene, oplysninger, som må anses for

nødvendige for sagens behandling, herunder indhente sygehusjournaler eller udskrifter heraf jf. § 11 a, stk. 1. Myndigheden kan som hovedregel kun indhente oplysningen, hvis borgeren har givet sit samtykke til det.

Kravet om samtykke kan dog fraviges i sager, hvor det er vigtigt at få behandlet sagen uanset om borgeren ønsker det, fordi det er nødvendigt af hensyn til borgeren selv. Det gælder fx i sager om uansøgt tilkendelse af førtidspension samt sager efter servicelovens kapitel 8, der træffes uden forældrenes samtykke § 11 c, stk. 1 jf. § 11 a og punkt 7 om samtykke.

Set fra de andre myndigheders side eller de privates side vil der ved videregivelsen ikke være tale om brud på tavshedspligten, fordi der efter loven er pligt til at videregive oplysningen. Videregivelsen er med andre ord berettiget.

Underretningspligt vedrørende børn og unge

Formål – og generelt om underretningsreglerne

12. Efter servicelovens § 36 skal alle, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, underrette kommunen.

Udover denne generelle underretningspligt er der efter servicelovens § 35, stk. 1 – 3, fastsat særlige regler om udvidet underretningspligt for særlige grupper. Reglerne findes i Socialministeriets bekendtgørelse om underretningspligt overfor kommunen efter lov om social service (bilag 5).

Reglerne har sammenhæng med, at kommunerne efter servicelovens §§ 6 og 33 fører tilsyn med forholdene for børn og unge under 18 år i kommunen, og at kommunen dels efter servicelovens § 5 skal sørge for, at forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, kan få en gratis familieorienteret rådgivning til løsning af vanskeligheder i familien, og dels yder særlig støtte til børn og unge efter servicelovens kapitel 8.

Det er således formålet med reglerne om underretningspligt at medvirke til, at der tages fat om problemer hos børn og unge så tidligt som muligt og derved forebygge mere alvorlige problemer senere i opvæksten.

Generelt gælder det om reglerne om underretningspligt, at en underretning ikke medfører, at kommunen bliver forpligtet til at iværksætte foranstaltninger. Men en sådan henvendelse vil nødvendigvis gøre, at kommunen som led i sin almindelige forpligtelse til at føre tilsyn med de forhold, som børn og unge lever under, må undersøge, om der er behov for støtte, fx ved at rette henvendelse til skole eller dagtilbud.

Afhængig af indholdet af underretningen vil en sådan henvendelse fra kommunen kunne ske uden forudgående samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden, men kommunen bør i videst muligt omfang sikre sig samtykke. Hvis der ikke foreligger et forudgående samtykke, bør forældrene orienteres om underretningen, og om hvilke oplysninger der eventuelt er indhentet som følge heraf. Dette gælder, hvad enten sagen henlægges eller giver anledning til overvejelser om iværksættelse af en egentlig undersøgelse efter servicelovens § 38.

Også i de tilfælde, hvor kommunen ud fra sit forudgående kendskab til familien kan fastslå, at anmeldelsen er grundløs, skal familien orienteres om underretningen. Kommunen må være meget opmærksom på, at familien inddrages så tidligt som muligt, hvis det kommer på tale at iværksætte undersøgelser og lignende.

I denne sammenhæng kan der henvises til servicelovens § 47, hvorefter såvel det sociale nævn som Den Sociale Ankestyrelse - også uden henvendelse - kan træffe beslutning om, at der skal iværksættes undersøgelse og kan pålægge kommunalbestyrelsen at gennemføre beslutningen.

Der er her tale om en beføjelse for såvel det sociale nævn og for Ankestyrelsen til - af egen drift - at tage en sag op, hvis en kommune undlader at foretage undersøgelser eller iværksætter foranstaltninger. Det er således ikke nødvendigt, at der foreligger en henvendelse om indgriben, selv om dette vil være det almindeligste. Den Sociale Ankestyrelse kan endvidere træffe beslutninger uden forældrenes samtykke om undersøgelser, behandling og anbringelse af børn og unge uden for hjemmet og pålægge en kommunalbestyrelse at gennemføre beslutningen. Der er ingen begrænsning med hensyn til, hvem der kan rette henvendelse om iværksættelse af undersøgelse eller foranstaltninger. Eksempelvis vil også et barn eller en ung kunne henvende sig.

Den, der foretager underretning bliver ikke part i sagen og har således ikke krav på at blive gjort bekendt med de skridt, som kommunen vælger at foretage eller vælger ikke at foretage.

Den manglende underretning fra kommunen til anmelderen kan føre til den misforståelse, at kommunen ikke handler, og at der derfor ikke er nogen grund til at underrette. Derfor må kommunerne sørge for at den, der har givet underretningen, hurtigt orienteres om, at den er modtaget, og at kommunen undersøger sagen.

Hertil kommer, at det vil det være hensigtsmæssigt og efter omstændighederne nødvendigt at holde kontakt til personalet og orientere om den videre indsats i forhold til barnet og familien, når underretningen kommer fra en institution eller myndighed, som spiller en afgørende rolle i forhold til barnet.

Når kommunen modtager en underretning, skal forældrene og den unge orienteres om det af kommunen - uanset om forældrene allerede er orienterede af den, der har indgivet underretningen.

I praksis kan det være et problem, hvordan personer, der er omfattet af reglerne om underretning til de sociale myndigheder, kan bevare forældrenes tillid samtidig med, at der påhviler dem en pligt til at underrette i visse situationer. Den, der underretter de sociale myndigheder, bør under alle omstændigheder i videst muligt omfang orientere forældrene om underretningen.

En udførlig generel information fra kommunens side om fremgangsmåden ved behandling af sager af denne karakter kan være en støtte til de personer, der er omfattet af underretningspligten.

Særligt om anonyme henvendelser og sikring af anonymitet

13. Kravet om anonymitet kan kun undtagelsesvist imødekommes, men der kan være behov for at kunne sikre dette i enkelte, helt konkrete tilfælde. Krav om anonymitet kan forekomme i to situationer.

I den ene situation, hvor underretterens navn er kommunen bekendt, men hvor det i visse særlige tilfælde kan være nødvendigt at beskytte underretteren, kan problemet i praksis løses ved, at kommunen efter en meget konkret afvejning træffer afgørelse efter forvaltningslovens § 15 om at undtage underretterens navn fra aktindsigt.

Kommunen skal i disse tilfælde meddele den, der har begæret aktindsigt, at der er udtaget noget fra de akter, vedkommende får tilsendt og anføre, efter hvilken lovhjemmel kommunen har haft ret til dette. Anmelderens identitet vil i samme omfang kunne undtages fra partshøring efter forvaltningslovens § 19.

I den anden situation, hvor underretteren ønsker at være anonym - også i forhold til kommunen -, må kommunen tage den anonyme henvendelse op til undersøgelse, men omfanget af undersøgelsen må afhænge af de konkrete omstændigheder.

Enkeltpersoners underretningspligt

14. Reglen i servicelovens § 36 om enkeltpersoners underretningspligt angiver en generel forpligtelse overfor alle borgere.

Reglen indebærer, at alle, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, underretter kommunen.

Der er således ikke underretningspligt i alle tilfælde, hvor man synes, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte. Det er altså et skøn, hvornår man skal reagere med en underretning. Det vil også afhænge af hvilken relation man har til barnet eller den unge og familien i øvrigt, hvilken viden man har om forholdene i hjemmet og barnet eller den unges situation i øvrigt. Er man fx nabo til et barn eller en ung, som ser ud til at have det skidt, vil det være en god ide at forsøge at tale med barnet eller den unge og eventuelt familien om det. Hvis man mener, at der er behov for, at kommunen inddrages, kan dette spørgsmål også tages op med barnet eller den unge eller familien.

Om en underretning er nødvendig afgøres således ud fra en helt konkret vurdering. Man skal i den forbindelse også være opmærksom på, at fx en nabo, som barnet eller den unge har tillid til, kan være en stor hjælp og støtte for barnet eller den unge. I nogle situationer kan en underretning til kommunen mod barnets eller den unges eller familiens vilje skade dette tillidsforhold og dermed være medvirkende til at afskære barnet eller den unge fra en vigtig ressource.

Det skal i denne forbindelse understreges, at hvis der er tale om voldelige eller seksuelle overgreb, omsorgssvigt, vanrøgt eller lignende alvor-

lige forhold er det helt afgørende, at kommunen får viden om det, og underretning er derfor nødvendig.

Udvidet underretningspligt

15. Reglerne om udvidet underretningspligt efter § 35, stk. 1 og 2, i lov om social service er fastsat i Socialministeriets bekendtgørelse om underretningspligt overfor kommunen efter lov om social service (bilag 5).

Efter bekendtgørelsens § 1 har følgende personer pligt til at underrette kommunen, når de i deres virke bliver bekendt med forhold for et barn eller en ung under 18 år, der må give formodning om, at barnet eller den unge har behov for særlig støtte:

- 1) Offentligt ansatte og andre med offentlige hverv,
- 2) læger, der ikke er omfattet af nr. 1,
- 3) ansatte ved frie grundskoler og frie kostskoler, personer, der er beskæftiget ved daginstitutioner drevet som selvejende institutioner efter aftale med kommunen, jf. lovens § 9, puljeordninger oprettet efter lovens § 11, dagpasning med økonomisk tilskud efter lovens § 26 og private dagpasningsordninger oprettet efter lovens § 63 og
- 4) personer, der er beskæftiget ved opholdssteder, familiepleje,
- 5) krisecentre, behandlingstilbud eller andre private tilbud, der for det offentlige udfører opgaver rettet mod personer med sociale eller andre særlige problemer.

Efter § 2 foreligger underretningspligten, når

- 1) barnet eller den unge har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser, skolen eller samfundet eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold eller
- 2) der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.

Den udvidede underretningspligt er således ikke betinget af, at der er tale om omsorgssvigt, overgreb og lignende meget alvorlige situationer som der er tale om ved den almindelige underretningspligt. Foreligger der sådanne alvorlige situationer, gælder den almindelige underretningspligt også selvom man fx er offentligt ansat.

Den udvidede underretningspligt indtræder, når der ikke er rimelig mulighed for gennem egen virksomhed i tide at afhjælpe vanskelighederne, herunder gennem rådgivning og vejled-

ning af forældrene og barnet eller den unge samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne yder forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, gratis familieorienteret rådgivning efter lovens § 5 samt yder støtte, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte, jf. lovens § 40.

Underretning om gravide med alvorlige misbrugsproblemer

16. Reglerne om underretningspligt vedrørende gravide med alvorlige misbrugsproblemer efter servicelovens § 35, stk. 3, er også fastsat i Socialministeriets bekendtgørelse om underretningspligt overfor kommunen efter lov om social service.

Efter bekendtgørelsens § 3 har følgende personer pligt til at underrette kommunen, når de i deres virke får kendskab til en gravid med alvorlige misbrugsproblemer, der må give formodning om, at der er behov for støtte:

- 1) Offentligt ansatte og andre med offentlige hverv, hvis opgaver retter sig mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller andre særlige problemer, og
- 2) andre personer, herunder læger, jordemødre og psykologer, der ikke er omfattet af nr. 1, men som for det offentlige udfører opgaver rettet mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller andre særlige problemer.

Underretningspligten vedrørende gravide misbrugere omfatter således ansatte i social- og sundhedsvæsenet, som har kontakt med gravide med alvorlige misbrugsproblemer. Der kan fx være tale om privatpraktiserende psykologer, jordemødre, ansatte i private krisecentre og væresteder mv.

Underretningspligten foreligger, når der er formodning om, at en gravid har et så alvorligt misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer, at det medfører behov for støtte på grund af sundhedsrisiko for det kommende barn.

Underretningspligten indtræder, når der ikke er rimelig mulighed for gennem egen virksomhed i tide at afhjælpe vanskelighederne, herunder gennem rådgivning og vejledning af den gra-

vide samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Der er på den ene side tale om en underretningspligt, der kan have betydning for det kommende barn, og på den anden side er der tale om en bestemmelse, der pålægger visse personer at bryde deres tavshedspligt. Da videregivelse af rent personlige oplysninger uden samtykke kan skade muligheden for at skabe og bevare et åbent tillidsforhold mellem den gravide og den, der videregiver oplysningerne, er underretningspligten begrænset til at omhandle gravide kvinder med et alvorligt alkohol- og/eller stofmisbrug. At misbruget skal være alvorligt, betyder at det skal have konsekvenser for den enkelte og familien i en sådan grad, at det er rimeligt at handle i forhold til det.

Formålet med underretningspligten er at støtte kommunerne i løsningen af deres rådgivningsopgave efter servicelovens § 3, herunder forpligtelsen til at være opmærksom på, om den enkelte har behov for hjælp efter serviceloven eller efter anden lovgivning.

Underretning til kommunen kan give mulighed for at den gravide tilbydes relevant hjælp på et tidligt tidspunkt og dermed mindske risikoen for, at barnet får skader som følge af morens alkohol- eller narkotikamisbrug.

Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne skal sørge for, at enhver har mulighed for gratis rådgivning, jf. lovens § 3. Endvidere skal det tages i betragtning, at kommunerne skal sørge for, at forældre eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, kan få en gratis familieorienteret rådgivning, jf. lovens § 5, at kommunerne efter lovens § 68 skal sørge for tilbud om gratis rådgivning til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer, og at amtskommunerne efter lovens § 69 yder gratis rådgivning til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer i tilslutning til de opgaver, der påhviler amtskommunerne efter loven.

Det vil således afhænge af de konkrete omstændigheder, om situationen må anses for så alvorlig, at der er grundlag for at underrette kommunen og dermed videregive oplysninger om rent private forhold. Da videregivelse af rent private oplysninger uden samtykke vil kunne gøre

det vanskeligt at skabe og bevare et åbent tillidsforhold mellem den gravide kvinde og den person, der videregiver oplysningerne, bør der altid forsøges indhentet samtykke, forinden der videregives oplysninger til kommunen. Hvis der ikke kan opnås samtykke, og spørgsmålet om underretning derfor bliver aktuelt, skal der foretages en vurdering af på den ene side hensynet til de interesser, der begrundet ønsket om hemmeligholdelse af oplysningerne, og på den anden side afgørende modhensyn til enten private eller offentlige interesser, herunder hensynet til kvinden selv og det ufødte barn.

Kapitel 3

Tværfagligt samarbejde og tværfaglige grupper

17. Formålsbestemmelsen i servicelovens § 32 fastsætter bl.a., at støtten til børn og unge med særlige behov må ydes tidligt og sammenhængende, så begyndende problemer hos barnet eller den unge så vidt muligt kan afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø.

En tidlig og sammenhængende indsats kræver ofte et tværfagligt samarbejde. Tværfagligt samarbejde og helhed i indsatsen er da også væsentlige elementer i de ændringer af serviceloven, som er gennemført med lov nr. 466 af 31. maj 2000. Det er også et nøgleord i lov om forebyggende sundhedsordninger, jf. nedenfor om tværfaglige grupper.

Tværfaglige grupper

18. Efter servicelovens § 37 a skal der være en tværfaglig gruppe i kommunen, der skal sikre, at støtten ydes tidligt og sammenhængende, og at der i tilstrækkeligt omfang formidles kontakt til lægelig, social, pædagogisk, psykologisk og anden sagkundskab.

Bestemmelsen svarer til § 7 i lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge og har samme formål, nemlig at styrke sammenhæng og helhed i tilbudene til de svagest stillede børn og unge. Når § 37 a er medtaget i den sociale lovgivning, er det for at understrege betydningen af, at kommunerne tilrettelægger arbejdet i sager om særlig støtte til børn og unge således, at den tværfaglige sagkundskab kan inddrages i sagsbehandlingen. Af samme årsag forudsættes det, at en sagsbehandler deltager i den tværfaglige gruppe.

Tværfaglige grupper kan styrke såvel den tidlige indsats som det forebyggende arbejde blandt vanskeligt stillede børn og deres familier. Det er op til kommunen selv at fastsætte sammensætningen af den tværfaglige gruppe og tilrettelægge gruppens arbejde. Som deltagere kan indgå sagsbehandlere, pædagoger, lærere, den kommunale sundhedstjenestes læger og sundhedsplejersker, psykologer, m.fl. Amtskommunens ekspertise vil kunne benyttes ad hoc. Den tværfaglige gruppe kan inddrages både i tilfælde, hvor der er påbegyndt en sag om forebyggende foranstaltninger for et barn eller en ung, men forudsættes også i høj grad at blive inddraget på et tidligere tidspunkt. I sidstnævnte tilfælde vil den tværfaglige gruppe kunne bidrage til at yde en forebyggende indsats for det konkrete barn eller den unge. Der vil ofte være behov for en mere uformel drøftelse af den unges eller barnets forhold for at få klarlagt, om der er behov for en forebyggende indsats, eller om der skal sættes ind med foranstaltninger over for den unge eller barnet.

En tværfaglig gruppe er ligeså meget en arbejdsform som en organisation, og gruppens kontaktflade vil således afhænge af den konkrete tilrettelæggelse af det tværfaglige samarbejde i kommunen, kommunens størrelse mv. Der kan således oprettes mere end én tværfaglig gruppe. Tværfaglige grupper kan fx opdeles efter geografiske områder eller efter særlige børnegrupper. Det følger af § 37 a, stk. 2, at et af gruppens medlemmer skal udpeges som ansvarlig for at koordinere indsatsen over for det enkelte barn og den enkelte unge.

Det er under alle omstændigheder hensigtsmæssigt at etablere en overordnet gruppe, der står for den overordnede tværfaglighed og varetager planlægning og koordination i forhold til børn og unge med særlige behov.

Udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper

19. De persongrupper, der indgår i de tværfaglige grupper, vil ofte skulle tage stilling til konkrete problemstillinger, hvori der indgår følsomme personoplysninger om det enkelte barn eller den unge og dennes familie.

Et af formålene med at nedsætte de tværfaglige grupper er at sikre en tidlig indsats, således at sager om foranstaltninger efter serviceloven, så-

vel de frivillige som de tvangsmæssige, i videst muligt omfang undgås. Den tværfaglige gruppe vil ofte uformelt have behov for at drøfte barnets eller den unges problemer i den tværfaglige gruppe på et indledende stadium med henblik på at vurdere, om der er behov for hjælpeforanstaltninger efter serviceloven. På dette indledende stadium skal indhentelse og videregivelse af oplysninger ske i overensstemmelse med forvaltningslovens og straffelovens regler om tavshedspligt. Formålet med disse regler er at sikre, at videregivelse af særligt personfølsomme oplysninger sker i et så begrænset omfang som muligt og kun hvis det er yderst nødvendigt, når der ikke foreligger samtykke til videregivelsen.

Vurderer den tværfaglige gruppe, at der er grundlag for en sag om hjælpeforanstaltninger efter serviceloven, er der tale om en social sag, hvor der skal træffes afgørelse om undersøgelse af barnet og eventuel tildeling af individuelle foranstaltninger.

En sådan afgørelse træffes udelukkende af barnets eller den unges sagsbehandler, der skal indhente oplysninger i overensstemmelse med servicelovens regler samt retssikkerhedslovens § 11 a – § 11 c. § 11 a - § 11 c i retssikkerhedsloven giver i vidt omfang kommunen adgang til at indhente fortrolige oplysninger fra andre myndigheder og personer, der har oplysninger om barnet. Disse myndigheder og personer er i dette tilfælde ikke omfattet af forvaltningslovens og straffelovens regler om tavshedspligt. Det skal bemærkes, at indhentelse af oplysninger efter denne bestemmelse kræver et samtykke fra forældrene, med mindre der er tale om en sag, hvor kommunen vurderer, at det er nødvendigt at iværksætte foranstaltninger over for barnet eller den unge uden forældrenes samtykke, jf. kapitel 8 i serviceloven (Retssikkerhedslovens § 11 a - § 11 c gennemgås nærmere i punkt 11).

Det forebyggende arbejde i de tværfaglige grupper bygger på et princip om frivillighed. Forældrene og barnet eller den unge bør i videst muligt omfang inddrages i løsningen af barnets eller den unges problemer gennem dialog. Derfor er det vigtigt, at sagsbehandleren i en tværfaglige gruppe altid prøver at indhente samtykke fra forældrene - og den unge med en vis modenhed - til, at den tværfaglige gruppe kan udveksle relevante oplysninger i den tværfaglige gruppe. Dialogen med forældrene er fortsat utrolig vig-

tig, og myndighederne bør gøre deres yderste for at få inddraget forældrene og barnet eller den unge i løsningen af barnet eller den unges problemer.

Afhængig af barnets modenhed bør den tværfaglige gruppe forsøge at indhente samtykke til udveksling af oplysninger fra barnet er 15 år.

I visse sager vil det ikke være muligt for den tværfaglige gruppe at få samtykke til, at den tværfaglige gruppe diskuterer et givent problem, som et barn eller ung må antages at have. Hvilke oplysninger, der kan videregives, og hvem de kan videregives til, afhænger af, hvem der bliver inddraget som deltagere i den tværfaglige gruppe. Det skyldes, at reglerne om tavshedspligt er forskellige for forskellige persongrupper og kan være forskellige i forhold til hvilke oplysninger, der skal udveksles mellem persongrupperne.

Den følgende gennemgang af reglerne om udveksling af oplysninger i de tværfaglige grupper tager udgangspunkt i de tilfælde, hvor forældrene *ikke* vil give *samtykke* til udveksling af oplysninger i den tværfaglige gruppe inden der er påbegyndt en sag om hjælpeforanstaltninger til det enkelte barn efter servicelovens kapitel 8 om særlig støtte til børn og unge.

Den overordnede tværfaglige gruppe

20. Den overordnede tværfaglige gruppe i kommunen, der står for den overordnede tværfaglighed og varetager planlægningen og koordinationen i forhold til børn og unge med særlige behov, kan få behov for at diskutere en problemstilling på baggrund af en eller flere sager, der indeholder særligt følsomme oplysninger. Sager vil udelukkende kunne drøftes i anonymiseret form i den overordnede tværfaglige gruppe.

Andre tværfaglige grupper

21. Udveksling af oplysninger i *andre tværfaglige grupper* uden forældrenes samtykke, kan altid ske i anonymiseret form.

I visse tilfælde vil det være nødvendigt, at den tværfaglige gruppe drøfter forholdene omkring et bestemt barn eller ung i *ikke-anonymiseret* form, selv om forældrene *ikke* vil give *samtykke* til udveksling af oplysninger. Dette kan ske efter følgende retningslinjer:

Den tværfaglige gruppe består udelukkende af personale fra den kommunale forvaltning

22. Hvis den tværfaglige gruppe udelukkende består af forskellige repræsentanter fra kommunen, vil den tværfaglige gruppe forholdsvist frit kunne diskutere sagen uden forældrenes samtykke. Det er dog et krav, at den tværfaglige gruppe begrænser sig til kun at udveksle oplysninger, der er nødvendige for at den tværfaglige gruppe kan tage stilling til den konkrete sag (videregivelsen af oplysningen skal anses for at være berettiget, jf. forvaltningslovens § 27 og § 32). Medlemmerne af den tværfaglige gruppe må med andre ord ikke få oplysninger, der ikke er nødvendige for sagen og dens behandling (se punkt 9 om udveksling af fortrolige oplysninger inden for samme forvaltningsmyndighed.). En lærer betragtes ikke som en del af personalet fra den kommunale forvaltning, jf. nedenfor.

Hvis den tværfaglige gruppe ønsker at diskutere en konkret sag med ansatte i selvejende institutioner eller private, der udfører opgaver for kommunen efter serviceloven eller aktivloven, kan dette ske efter samme retningslinjer (videregivelsen skal anses for at være berettiget, jf. retssikkerhedslovens § 43, stk. 3, der henviser til forvaltningslovens § 27 og § 32).

Autoriserede sundhedspersoner er dog omfattet af særlig lovgivning, der indeholder skærpede krav til tavshedspligten, uanset om sundhedspersonerne er en del af den kommunale forvaltning. Udveksling af oplysninger mellem den tværfaglige gruppe og den kommunale sundhedstjenestes læger og sygeplejersker mv. er nærmere beskrevet nedenfor i punkt 26, der også indeholder eksempler på, hvornår en sundhedsperson kan videregive oplysninger til kommunen med henblik på en tværfaglig drøftelse af et barns problemer.

Tværfaglige grupper med eksterne deltagere

23. Når der deltager personer i den tværfaglige gruppe, der ikke er en del af den kommunale forvaltning (private og andre forvaltningsmyndigheder), kan en diskussion om et konkret barn eller ung altid ske i anonymiseret form.

Inddragelse af personale fra (rent) private institutioner

24. Ansatte i friskoler og private grundskoler og private skolefritidsordninger er ikke omfattet af forvaltningslovens regler om tavshedspligt. Udveksling af oplysninger mellem den tværfag-

lige gruppe og en person, der er ansat i en af disse institutioner, kan derfor ske, hvis videregivelsen eller indhentningen af oplysningen er berettiget efter straffelovens § 152. Ved bedømmelsen af om videregivelsen er berettiget, kan den såkaldte »værdispringsregel« i forvaltningsloven tillægges en vis vejledende betydning, hvis der er tale om oplysninger om »rent private forhold«, fx oplysninger om at barnet har væsentlig sociale problemer. Det vil sige, at der skal foretages en afvejning af forældrenes og barnets interesse i, at oplysningen holdes hemmelig over for nødvendigheden af, at oplysningen videregives (forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3).

I praksis skal der meget til, før man kan tilsidesætte hensynet til at oplysningen holdes hemmelig efter værdispringsreglen. Der er tale om en konkret vurdering i forhold til bedømmelsen af, om barnets eller den unges problemer er så omfattende, at værdispringsreglen kan anvendes. I vurderingen kan blandt andet indgå karakteren af de problemer, barnet har, om barnet har haft problemer i længere tid, hvilke initiativer der aktuelt eller tidligere er blevet iværksat i forhold til barnet og konsekvensen for barnet af, at problemerne ikke afhjælpes. Er barnets problemer så store, at der er fare for barnets fysiske og psykiske udvikling, bør barnets eller den unges problemer drøftes uden forældrenes samtykke.

Den tværfaglige gruppe kan udveksle oplysninger med personale fra private institutioner, hvis oplysningerne kan betegnes som »andre fortrolige oplysninger«, hvis det er af væsentlig betydning for den tværfaglige gruppes behandling af bekymringssagen (forvaltningslovens § 28, stk. 3).

Ansatte i private institutioner har ikke pligt til at udtale sig til eller deltage i den tværfaglige gruppe

25. Om en oplysning skal betegnes som en oplysning om »rent private forhold« eller en oplysning om »andre fortrolige oplysninger« er nærmere beskrevet nedenfor under »*Inddragelse af personale fra andre myndigheder*« punkt 27 og i bilag 1.

Inddragelse af autoriserede sundhedspersoner

26. Sundhedspersoners tavshedspligt er reguleret i den lovgivning, der knytter sig til de enkelte faggrupper, fx læger og sygeplejersker. Tavshedspligt og videregivelse af oplysninger er

reguleret i lov om patienters retsstilling (lov nr. 482 af 1. juli 1998), i daglig tale kaldet »Patientretsstillingsloven«. Loven omfatter personer, der er autoriseret i henhold til særlig lovgivning til at varetage sundhedsfaglige opgaver, dvs. læger, tandlæger, sygeplejersker, jordemødre, fysioterapeuter, ergoterapeuter, kliniske tandteknikere, fodterapeuter, kiropraktorer, psykologer, optikere, kliniske diætister og tandplejere eller personer, der handler på disses ansvar.

Alternative behandlere er ikke omfattet af loven, medmindre de handler under ansvar af en autoriseret sundhedsperson. Hvis den tværfaglige gruppe har brug for at modtage oplysninger fra en autoriseret sundhedsperson, fx en kommunallæge eller sundhedsplejerske, om et bestemt barn eller ung, som sundhedspersonen aktuelt behandler eller tidligere har behandlet, kræver loven, at forældrene og børn over 15 år giver samtykke til sundhedspersonen til at oplysningen kan videregives fra sundhedspersonen, jf. patientretsstillingslovens § 26, stk. 1. Dette gælder alle sundhedspersoner, uanset om det er sundhedspersoner, der er tilknyttet den kommunale sundhedstjeneste eller er privatpraktiserende sundhedspersoner. Sundhedspersonen kan videregive oplysninger om barnet eller den unge efter »værdispringsreglen«, jf. patientretsstillingslovens § 26, stk. 2, nr. 2.

Der henvises i øvrigt til Indenrigs- og Sundhedsministeriets *bekendtgørelse nr. 665 af 14. august 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv.* samt Sundhedsministeriets *vejledning nr. 161 af 16. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger.*

Hvis den tværfaglige gruppe ønsker at drøfte en sag om et konkret barn eller ung med barnets eller den unges privatpraktiserende læge, vil drøftelsen indebære, at lægen får besked om fortrolige oplysninger. Den tværfaglige gruppe kan *videregive* oplysninger til barnets eller den unges privatpraktiserende læge, hvis det er »berettiget«, jf. straffelovens § 152. Ved bedømmelsen af, om videregivelsen er berettiget, kan »værdispringsreglen«, jf. princippet i forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3, tillægges en vis vejledende betydning, hvis oplysningen er en oplysning om »rent private forhold«.

Som beskrevet ovenfor skal der meget til, før tavshedspligten kan fraviges efter værdisprings-

reglen. Der vil derfor sjældent være grundlag for, at der videregives oplysninger fra den tværfaglige gruppe til barnet eller den unges privatpraktiserende læge, eller at lægen videregiver oplysninger om et barn eller en ung uden samtykke, med mindre barnet eller den unge er alvorligt truet.

Hvis den tværfaglige gruppe ønsker at videregive en »almindelig« fortrolig oplysning til sundhedspersonen, kan det ske, hvis det er en oplysning, der er af væsentlig betydning for lægens arbejde, jf. princippet i forvaltningslovens § 28, stk. 3.

Hvis den tværfaglige gruppe ønsker at *videregive* oplysninger om et bestemt barn til en sundhedsperson, der er tilknyttet den kommunale sundhedstjeneste, kan det ske uden forældrenes eller barnet samtykke, hvis den tværfaglige gruppe vurderer, at der er en saglig grund til at sundhedspersonen modtager oplysningerne, jf. forvaltningslovens § 27 og § 32.

Den kommunale sundhedstjeneste er nærmere omtalt i lov nr. 438 af 14. juni 1995 om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge samt i retningslinjer nr. 15082 af 31. december 1995 om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge.

Inddragelse af personale fra andre myndigheder

27. Hvis den tværfaglige gruppe får brug for at udveksle oplysninger om et bestemt barn eller ung med en person, der tilhører en anden myndighed, skal der først tages stilling til, om der er tale om udveksling af oplysninger om »rent private forhold« eller oplysninger, der må betegnes som »andre fortrolige oplysninger«. Det skyldes, at der er forskellige regler for, hvornår en oplysning kan udveksles, afhængigt af hvilken kategori oplysningen falder inden for. (Se punkt 7) En anden myndighed er fx barnets lærer eller statsamtet

Andre fortrolige oplysninger er fx oplysninger om økonomiske forhold, arbejds- og ansættelsesforhold og boligforhold. Den tværfaglige gruppe kan videregive sådanne oplysninger til en anden myndighed, hvis det er væsentligt at videregive oplysningen af hensyn til den anden myndigheds arbejde, jf. forvaltningslovens § 28, stk. 3.

Oplysninger om rent private forhold er oplysninger om race, religion, hudfarve, politiske og

foreningsmæssige, seksuelle forhold, oplysninger om helbred, væsentlige sociale problemer, misbrug og lignende. Oplysninger om »rent private forhold« må som udgangspunkt slet ikke videregives til en anden myndighed, hvis der ikke er givet samtykke (jf. forvaltningslovens § 28, stk. 1). Hvis forældrene ikke vil samtykke til videregivelse af oplysningerne om rent private forhold til en anden forvaltningsmyndighed, kan videregivelse i visse tilfælde dog alligevel ske uden forældrenes samtykke efter værdispringsreglen, jf. § 28, stk. 2., nr. 3. Den tværfaglige gruppe skal foretage en konkret afvejning af, om det er nødvendigt at videregive oplysninger om rent private forhold af hensyn til barnets tarv i forhold til forældrenes interesse i, at oplysningen ikke videregives. Anvendelsen af værdispringsreglen er nærmere beskrevet under afsnittet »Inddragelse af personale fra (rent) private institutioner« i dette afsnit.

Den tværfaglige gruppe må ikke videregive oplysninger om »rent private forhold« om fx barnets forældre til en anden myndighed, blot fordi den tværfaglige gruppe mener, det er hensigtsmæssigt at orientere den anden myndighed for at fremme gode samarbejdsforhold eller for at give den anden myndighed optimale arbejdsvilkår. Den tværfaglige gruppe må overveje, om det fx ikke er mere hensigtsmæssigt i stedet konkret at bede den anden myndighed om at være opmærksom på bestemte forhold.

Der skal foretages en konkret vurdering af om en oplysning er omfattet af forvaltningslovens § 28. Forvaltningslovens § 28 forhindrer fx ikke, at et konkret barns eller unges forhold drøftes, når deltagerne i den tværfaglige gruppe alene giver udtryk for vurderinger af den pågældendes situation uden mere detaljeret at oplyse, hvilke oplysninger om den unge eller dennes hjem, denne vurdering bygger på. Der er fx ikke noget til hinder for, at fagpersonen kommer med fagvurderinger af, at forældrene har svært ved at magte den unge eller er for autoritære. Oplysninger om at fagpersonen har mistanke om, at barnet eller den unge kan være indblandet i kriminalitet kan også videregives. Den tværfaglige gruppe kan ligeledes drøfte barnets eller den unges uddannelsesforhold, familiernes økonomiske forhold, boligforhold mv. Sidstnævnte oplysninger er ikke oplysninger om rent private forhold, der er omfattet af § 28, stk. 1, men skal betragtes som »andre fortrolige oplysninger«, der må udveksles,

hvis det er af væsentlig betydning for den anden myndigheds arbejde, jf. forvaltningslovens § 28, stk. 3. (Der henvises i øvrigt til Justitsministeriets vejledning nr. 163 af 17. august 1990 om udveksling af oplysninger i forbindelse med det kriminalitetsforebyggende samarbejde mellem politiet og kommunerne mv.).

For en nærmere uddybning af denne opdeling af oplysninger, der er »rent private« og »andre fortrolige oplysninger« henvises til vejledningens punkt 7. Hvordan sagen skal bedømmes, hvis barnet giver samtykke til videregivelsen, men forældrene ikke giver samtykke, er nærmere beskrevet i punkt 7.

Tværfagligt kriminalitetsforebyggende samarbejde

28. I 1990 blev der ved lov nr. 403 af 13. juni 1990 indføjet en bestemmelse i retsplejeloven § 115 b, der - i forhold til forvaltningslovens regler - letter adgangen til at de myndigheder, der er involveret i SSP-samarbejdet (fx social- og sundhedsforvaltningen, skole- og fritidsforvaltningen samt politiet), kan udveksle oplysninger. (se bilag 6)

Udveksling af oplysninger mellem deltagere i SSP-samarbejdet kan ske, hvis det er nødvendigt af hensyn til det kriminalitetsforebyggende arbejde. Den tværfaglige gruppe skal forsøge at indhente samtykke fra forældrene og barnet til udveksling af oplysningerne, men kan det ikke lade sig gøre, er der en forholdsvis vid adgang til at udveksle oplysninger i SSP-regi uden samtykke. Ansatte i selvejende institutioner, der udfører opgaver for kommunen inden for social- og undervisningsområdet, kan inddrages på samme vilkår, jf. retsplejelovens § 115 b, stk. 3. De parter, der er involverede i SSP-samarbejdet, er ikke forpligtet til at videregive oplysningerne, dvs. svare på den anden persons anmodning, hvis de ikke ønsker det.

Udveksling af oplysninger om et barn eller en ung efter retsplejelovens bestemmelse, kan kun ske mellem myndigheder, der er omfattet af bestemmelsen. Hvis der i den tværfaglige gruppe i forhold til det kriminalitetsforebyggende arbejde er behov for at inddrage personer, der ikke er omfattet af bestemmelsen, fx barnets eller den unges læge, skal dette ske efter den lovgivning, der regulerer udveksling af oplysningen med vedkommende, jf. afsnittene ovenfor.

Reglerne om SSP-samarbejdet er ikke nærmere behandlet i denne vejledning, men der kan findes flere oplysninger i Justitsministeriets vejledning nr. 163 af 17. august 1990 om udveksling af oplysninger i forbindelse med det kriminalitetsforebyggende samarbejde mellem politiet og kommunerne mv.

Det skal igen understreges, at dialogen mellem den tværfaglige gruppe samt forældrene og evt. barnet eller den unge er yderst vigtig. Den tværfaglige gruppe bør således gøre en stor indsats for at få forældrene til at samarbejde og give samtykke til, at de relevante oplysninger kan udveksles i den tværfaglige gruppe.

Vil forældrene ikke give samtykke, og begrænser lovgivningen i det konkrete tilfælde muligheden for at udveksle oplysninger om et konkret barn, er det vigtigt at huske, at der altid kan søges generel vejledning om et givent problem hos de relevante fagpersoner.

Det er også vigtigt at understrege, at servicelovens regler om underretningspligt til kommunen gælder, uanset om en person fra en institution eller myndighed deltager i en tværfaglig gruppe. Bliver en person i den tværfaglige gruppe opmærksom på, at et barn eller en ung må formodes at have behov for særlig støtte, skal personen underrette kommunen, jf. servicelovens § 35 (Se punkt 15 - Udvidet underretningspligt).

Kapitel 4

Gennemgang af reglerne i persondataloven

29. Persondataloven gælder for behandling af personoplysninger, som foretages for offentlige myndigheder og private virksomheder, foreninger og lignende. (Uddrag af loven er optrykt i bilag 2). Det er vigtigt at være opmærksom på, at begrebet behandling omfatter enhver form for måde at håndtere oplysninger om personer på.

Videregivelse af oplysninger er derfor en behandling i lovens forstand, og det samme gælder bl.a. registrering, systematisering, opbevaring, brug og sletning af oplysninger.

Loven gælder som hovedregel kun i tilfælde, hvor man behandler oplysninger om personer, dvs. fysiske personer.

Loven finder først og fremmest anvendelse på behandling af personoplysninger, som sker ved hjælp af elektronisk databehandling. Det vil sige, at loven finder anvendelse, når man behand-

ler personoplysninger ved hjælp af computerteknik, fx skriver breve eller systematiserer persondata i en pc. Loven finder også anvendelse, når personoplysninger bliver sendt over Internettet.

Loven gælder imidlertid også, hvis oplysningerne skal indgå i et manuelt register. En systematisk samling af personoplysninger i fx et papirkartotek eller i en fortegnelse er derfor omfattet af loven.

Manuelle akter, som indgår i den dataansvarliges konkrete sagsbehandling, mapper med sagsakter, eller samlinger af sådanne mapper, er derimod ikke et register. Den behandling, der knytter sig til den manuelle sag, er derfor ikke omfattet af loven inden for den offentlige forvaltning.

Persondataloven har ikke betydning for det tværfaglige samarbejde så længe, der kun sker en mundtlig drøftelse af problemerne. Men hvis oplysningerne skrives ned og indgår i et manuelt register, vil oplysningerne være omfattet af loven. Hvis oplysningerne bliver behandlet elektronisk, vil de også være omfattet af persondataloven. Persondataloven finder f.eks. anvendelse, hvis der sendes oplysninger pr. e-mail.

Persondataloven indeholder i kapitel 4 en række regler om, hvornår behandling - herunder videregivelse - af oplysninger, der er omfattet af loven, må finde sted. Loven indeholder ikke bestemmelser om, hvornår man har pligt til at videregive oplysninger men regulerer alene, hvornår videregivelse af oplysninger kan ske.

I det følgende vil reglerne om, hvornår der må ske behandling af personoplysninger, blive beskrevet. Dette gøres ved at gennemgå en række tilfældegrupper. Der henvises i øvrigt til bilag 2, hvor uddrag af loven er optrykt.

Det skal imidlertid først fremhæves, at loven inddeler personoplysninger i tre niveauer eller typer:

1. De følsomme personoplysninger, jf. § 7, stk. 1. Det drejer sig om oplysninger om race-mæssig eller etnisk baggrund, politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning, fagforeningsmæssige tilhørsforhold og oplysninger om helbreds-mæssige og seksuelle forhold.
2. Andre følsomme personoplysninger, jf. § 8, stk. 1. Det drejer sig om oplysninger om strafbare forhold, væsentlige sociale problemer og lignende oplysninger om rent private forhold.

3. De almindelige personoplysninger, jf. § 6. Det kan fx dreje sig om identifikationsoplysninger, oplysninger om økonomiske forhold eller andre lignende ikke følsomme personoplysninger.

Følsomme personoplysninger beskrives i tilfældegrupperne punkt 32-34, mens de almindelige personoplysninger beskrives samlet under tilfældegruppe punkt 35.

Videregivelse af personfølsomme oplysninger fra en offentlig myndighed, der udfører opgaver inden for det sociale område

30. Af særlig betydning er bestemmelsen i § 8, stk. 3, der regulerer, hvornår forvaltningsmyndigheder, der udfører opgaver inden for det sociale område, må videregive oplysninger om enkeltpersoner. Bestemmelsen i § 8, stk. 3, gælder både for de oplysninger, der er omfattet af § 7, stk. 1, og følsomme oplysninger, der er omfattet af § 8, stk. 1, fx oplysninger om helbredsmæssige og seksuelle forhold og oplysninger om strafbare forhold og væsentlige sociale problemer.

Som nævnt omfatter bestemmelsen myndigheder, der varetager opgaver inden for det sociale område. Det drejer sig om kommuners og amtskommuners socialforvaltninger og de statslige myndigheder, der varetager opgaver på det sociale område (de sociale nævn, Den Sociale Sikringsstyrelse og Den Sociale Ankestyrelse). Herudover beror det på en konkret vurdering, i hvilket omfang andre myndigheder kan siges at udføre opgaver inden for det sociale område og dermed er omfattet af bestemmelsen.

Videregivelse kan efter § 8, stk. 3, ske:

1. hvis den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til videregivelsen,
2. hvis videregivelsen sker til varetagelse af private eller offentlige interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrundes hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningen angår eller
3. hvis videregivelsen er et nødvendigt led i sagens behandling eller nødvendig for, at en myndighed kan gennemføre tilsyns- eller kontrolopgaver.

Som eksempel på videregivelse efter nr. 2, kan nævnes den situation, at de sociale myndigheder har mistanke om incest eller andre seksuelle overgreb mod børn og i den forbindelse ønsker at

kontakte andre myndigheder, såsom sygehuse, politi mv. for at beskytte børnene.

Betingelserne for, hvornår der kan ske videregivelse efter § 8, stk. 3, svarer til dem, der er fastsat i forvaltningslovens § 28, stk. 2. Der henvises til beskrivelsen af denne bestemmelse i punkt 7. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at § 8, stk. 3, - i modsætning til forvaltningslovens § 28, stk. 2 - ikke alene regulerer videregivelse til andre myndigheder, men også videregivelse til private.

Videregivelse af personfølsomme oplysninger fra en offentlig myndighed, der ikke udfører opgaver inden for det sociale område

31. Det skal afgøres efter lovens § 7 og § 8, stk. 2, hvornår offentlige myndigheder, der ikke varetager opgaver inden for det sociale område, må videregive oplysninger om enkeltpersoner.

Videregivelsen skal vurderes efter § 7, hvis der er tale om følgende meget følsomme oplysninger: oplysninger om racemæssig eller etnisk baggrund, politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning, fagforeningsmæssige tilhørsforhold og oplysninger om helbredsmæssige og seksuelle forhold.

Udgangspunktet efter § 7 er, at man ikke kan behandle - herunder videregive - sådanne oplysninger. Dog kan det ske, når en af følgende betingelser er opfyldt:

1. hvis den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til en sådan behandling,
2. hvis behandlingen er nødvendig for at beskytte den registrerede eller en anden persons vitale interesser i tilfælde, hvor den pågældende ikke fysisk eller juridisk er i stand til at give sit samtykke,
3. hvis behandlingen vedrører oplysninger, som er blevet offentliggjort af den registrerede selv eller
4. hvis behandlingen er nødvendig for, at et retskrav kan fastlægges, gøres gældende eller forsvares.

Hvis der er tale om andre følsomme oplysninger end dem, som er nævnt i § 7, fx strafbare forhold og væsentlige sociale problemer, skal videregivelsen vurderes efter § 8, stk. 2, jf. stk. 1.

En offentlig myndighed må som udgangspunkt ikke videregive disse oplysninger. Videregivelse kan dog ske, hvis

1. den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til videregivelsen,
2. videregivelsen sker til varetagelse af private eller offentlige interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrundes hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningen angår,
3. videregivelse er nødvendig for udførelsen af en myndigheds virksomhed eller påkrævet for en afgørelse, som myndigheden skal træffe eller
4. videregivelsen er nødvendig for udførelsen af en persons eller virksomheds opgaver for det offentlige.

Videregivelse kan endvidere ske, hvis betingelserne i § 7 er opfyldt.

Offentlige myndigheders anden behandling end videregivelse af følsomme personoplysninger

32. En offentlig myndigheds behandling af personoplysninger i situationer, hvor der ikke er tale om videregivelse, skal bedømmes efter lovens § 7, stk. 1 eller lovens § 8, stk. 1 - afhængig af, om der foreligger følsomme oplysninger af den kategori, der er omfattet af § 7, stk. 1, eller af den kategori, der er omfattet af § 8, stk. 1.

For så vidt angår behandling af oplysninger, der er omfattet af § 7, stk. 1, gælder de samme betingelser som for videregivelse af sådanne oplysninger fra en offentlig myndighed, der ikke udfører opgaver inden for det sociale område. Der henvises derfor til beskrivelsen af betingelserne for videregivelse i punkt 31.

Hvis der i stedet er tale om oplysninger, der er omfattet af § 8, stk. 1, gælder det som udgangspunkt, at sådanne oplysninger ikke må behandles. Dog kan behandling ske, hvis det er nødvendigt for varetagelsen af myndighedens opgaver, eller hvis betingelserne i § 7 er opfyldt (se punkt 31).

Privates behandling - herunder videregivelse - af meget følsomme og følsomme personoplysninger

33. Behandling - herunder videregivelse - af personoplysninger, som foretages af en privat institution eller forening mv., skal vurderes efter § 7 eller § 8.

For så vidt angår betingelserne for, hvornår en privat institution kan behandle § 7-oplysninger, de meget følsomme oplysninger, henvises der til

det, der er anført under punkt 31. Der gælder således her normalt det samme som for offentlige myndigheder.

Er der tale om § 8-oplysninger – de følsomme oplysninger, er det reguleret i § 8, stk. 4 og 5, i hvilket omfang en privat institution mv. må behandle sådanne oplysninger. Hvis der foretages anden behandling end videregivelse, finder § 8, stk. 4, anvendelse. Hvis der foretages videregivelse, finder § 8, stk. 5, anvendelse.

Efter § 8, stk. 4 må private behandle oplysninger om strafbare forhold, væsentlige sociale problemer og andre rent private forhold, hvis den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til det. Uden den registreredes samtykke kan behandling, fx indsamling og registrering, kun undtagelsesvis ske. En betingelse herfor er, at betingelserne i § 7 er opfyldt, eller at behandling er nødvendig for at varetage en berettiget interesse, og denne interesse klart overstiger hensynet til den registrerede.

Efter stk. 5, kan videregivelse af denne type oplysninger normalt kun ske med den registreredes samtykke. Videregivelse kan dog ske uden samtykke, når betingelserne i § 7 er opfyldt. Endvidere kan videregivelse ske, når det sker til varetagelse af offentlige eller private interesser, herunder hensynet til den pågældende selv, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrundes hemmeligholdelse.

Hvis en privat institution således ønsker at videregive oplysninger om helbredsforhold til en socialforvaltning, fx ved at sende en e-mail til socialforvaltningen, vil berettigelsen af denne videregivelse skulle vurderes ud fra persondatalovens § 7. Hvis der er tale om videregivelse af oplysninger om væsentlige sociale problemer, vil berettigelsen af denne videregivelse derimod skulle vurderes ud fra persondatalovens § 8, stk 5.

Behandling - herunder videregivelse - af almindelige personoplysninger

34. Det er reguleret i persondatalovens § 6, i hvilket omfang der må ske behandling - herunder videregivelse - af almindelige personoplysninger. Almindelige personoplysninger er fx identifikationsoplysninger, oplysninger om økonomiske forhold eller andre lignende ikke følsomme oplysninger.

§ 6 gælder for behandling af personoplysninger, som foretages for offentlige myndigheder og private virksomheder, foreninger, institutioner mv.

Efter § 6, stk. 1, kan behandling - herunder videregivelse - ske hvis en af følgende betingelser er opfyldt:

1. den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til behandlingen,
2. behandlingen er nødvendig af hensyn til opfyldelsen af en aftale, som den registrerede er part i, eller af hensyn til gennemførelse af foranstaltninger, der træffes på den registreredes anmodning, forud for indgåelsen af en sådan aftale,
3. behandlingen er nødvendig for at overholde en retlig forpligtelse, som påhviler den dataansvarlige,
4. behandlingen er nødvendig for at beskytte den registreredes vitale interesser,
5. behandlingen er nødvendig af hensyn til udførelsen af en opgave i samfundets interesse,
6. behandlingen er nødvendig af hensyn til udførelsen af en opgave, der henhører under offentlig myndighedsudøvelse, som den dataansvarlige eller en tredjemand, til hvem oplysningerne videregives, har fået pålagt eller
7. behandlingen er nødvendig for, at den dataansvarlige eller den tredjemand, til hvem oplysningerne videregives, kan forfølge en berettiget interesse, og hensynet til den registrerede ikke overstiger denne interesse.

Kapitel 5

Lov om patienters retsstilling

35. Lov nr. 482 af 1. juli 1998 om patienters retsstilling trådte i kraft den 1. oktober 1998. (Uddrag af loven er optrykt i bilag 3)

Hvis der opstår spørgsmål i relation til fortolkning af loven kan man rette henvendelse til Sundhedsstyrelsen, Islands Brygge 67, Postboks 1881, 2300 København S, telefon 7222 7400, telefax 7222 7411, E-post sst@sst.dk, hjemmeside www.Sundhedsstyrelsen.dk

Formålet med loven er at medvirke til at sikre at patienters værdighed, integritet og selvbestemmelsesret respekteres. Loven skal desuden medvirke til at styrke patienternes retsstilling og retssikkerhed i forhold til sundhedsvæsenet og

til at understøtte tillids- og fortrolighedsforholdet mellem patienterne og sundhedsvæsenet og de forskellige personalegrupper, der arbejder i sundhedsvæsenet.

Loven finder anvendelse overalt inden for det offentlige sundhedsvæsen samt i praksis og på institutioner inden for det private sundhedsvæsen, hvor der er tilknyttet en autoriseret sundhedsperson. Også sundhedsplejerskers opgaver i relation til børn og unge, hvad enten de foregår i hjemmet eller på skolen, er omfattet af patientretsstillingsloven.

Loven gælder for patienter, der inden for sundhedsvæsenet modtager undersøgelse, behandling, sundhedsfaglig pleje mv. af en autoriseret sundhedsperson og personer, der handler på disses ansvar, med mindre andet er fastsat i anden lovgivning.

Ved en patient forstås en bruger af sundhedsvæsenet, hvad enten vedkommende er rask eller syg. Modtagere af de kommunale sundhedstjenester, som fx forebyggende sundhedsordninger for børn og unge, er patienter i patientretsstillingslovens forstand.

Ved en sundhedsperson forstås i patientretsstillingsloven personer, der er autoriseret i henhold til særlig lovgivning, fx lægeloven, sygeplejerskeloven og loven om jordemødre, til at varetage sundhedsfaglige opgaver, og personer, der handler på disses ansvar.

Ved behandling forstås i patientretsstillingsloven undersøgelse, diagnosticering, sygdomsbehandling, genoptræning, sundhedsfaglig pleje og sundhedsfaglige forebyggelsestiltag over for den enkelte patient.

Af hensyn til såvel patienters som sundhedspersoners mulighed for at overskue retstilstanden er der i patientretsstillingsloven fastsat ensartede regler for sundhedspersoners tavshedspligt og videregivelse af helbredsoplysninger mv. (lovens kap. 5, §§ 23-32).

Patientretsstillingslovens regler om tavshedspligt og om videregivelse af oplysninger mv. gælder sundhedspersoners videregivelse af oplysninger mv., hvad enten videregivelsen sker elektronisk eller på anden måde.

I det følgende vil reglerne om videregivelse af oplysninger mv. blive beskrevet. Der henvises i øvrigt til bilag 3, hvor uddrag af loven er optrykt.

Videregivelse af helbredsoplysninger mv. i forbindelse med behandling af patienter, jf. lovens § 24

Lovens udgangspunkt er, at videregivelse af oplysninger mv. til brug for behandling mv. af patienter - kræver patientens samtykke, jf. § 24, stk. 1. Mundtligt samtykke er tilstrækkeligt og kan gives enten til den, der videregiver eller til den, der indhenter oplysningerne.

Der kan dog efter lovens § 24, stk. 2, ske videregivelse af oplysninger mv. fra sundhedspersoner til andre sundhedspersoner i forbindelse med behandling mv. uden patientens samtykke når

1. det er nødvendigt af hensyn til et aktuelt behandlingsforløb for patienten og videregivelsen sker under hensyntagen til patientens interesser og behov,
2. videregivelsen er nødvendig til berettiget varetagelse af en åbenbar almeninteresse eller af væsentlige hensyn til patienten, sundhedspersonen eller andre eller
3. videregivelsen sker til patientens alment praktiserende læge fra en læge, der virker som stedfortræder for denne.

1. Aktuelt behandlingsforløb, § 24, stk. 2, nr. 1

Videregivelse af/adgang til helbredsoplysninger uden patientens samtykke kan kun ske, hvis der er tale om et aktuelt behandlingsforløb, dvs. et samlet og kontinuerligt behandlingsforløb, hvor der er tale om at fortsætte eller følge op på en behandling.

Når der er tale om at videregive i forbindelse med et aktuelt behandlingsforløb, skal patienten informeres om muligheden for på ethvert tidspunkt af forløbet at frabede sig, at oplysningerne videregives. Der kan være tale om, at patienten ikke ønsker videregivelse generelt eller ikke ønsker, at der skal ske videregivelse til en konkret sundhedsperson.

Når der sker videregivelse uden patientens samtykke i det aktuelle behandlingsforløb, er det en forudsætning, at der er tale om videregivelse af helbredsoplysninger, der er nødvendige/relevante for den aktuelle undersøgelse, behandling mv., og at videregivelsen sker under hensyntagen til patientens interesser og behov.

2. Åbenbar almeninteresse, væsentlige hensyn til patienten m.fl., jf. § 24, stk. 2, nr. 2

Videregivelse mellem sundhedspersoner til varetagelse af en åbenbar almeninteresse, hvorved forstås brede samfundsmæssige interesser, vil sjældent kunne finde sted.

Blandt de hensyn, der kan tale for at oplysningerne videregives, kan i særlige tilfælde også være hensynet til patienten selv. Det er en forudsætning, at patienten på grund af sin tilstand er forhindret i at give samtykke til videregivelsen. Der kan f. eks. være tale om mindreårige, hvor det ikke er muligt at indhente samtykke fra indehaverne af forældremyndigheden. Videregivelsen skal være i patientens interesse.

Der er tale om tilfælde, hvor patienten ikke allerede er i aktuel behandling.

3. Stedfortræder for patientens egen læge, jf. § 24, stk. 2, nr. 3

Der kan være tale om stedfortræder for egen læge i følgende situationer:

1. læger, der virker som vagtlæger,
2. en anden alment praktiserende læge ved egen læges forfald samt
3. en anden alment praktiserende læge, der behandler patienten.

Der kan kun videregives oplysninger om den konkrete aktuelle behandling, som patienten har modtaget hos den stedfortrædende læge.

Videregivelse af helbredsoplysninger til andre formål, jf. lovens § 26

36. Bestemmelsen omhandler videregivelse af helbredsoplysninger mv. til andre formål end behandling mv., til myndigheder, organisationer, privatpersoner m.fl.

Også i denne situation kræves der som udgangspunkt samtykke fra patienten til videregivelsen, jf. § 26, stk. 1. Samtykket skal her være skriftligt, med mindre særlige forhold gør sig gældende, og skal gives til den sundhedsperson, der er i besiddelse af oplysningerne og som træffer beslutning om videregivelse. Samtykket bortfalder senest et år efter det er givet, jf. § 27, stk. 2.

I en række situationer kan der dog ske videregivelse af helbredsoplysninger mv. til andre formål end behandling uden at der er indhentet et samtykke, jf. § 26, stk. 2.

Det forudsættes dog, at sundhedspersonen i almindelighed, med mindre der foreligger særlige grunde, forinden en videregivelse finder sted, forsøger at indhente patientens samtykke. Dette skal ses i lyset af, at der er tale om videregivelse til andre formål end behandling. Af samme grund må der ikke ske videregivelse af oplysninger i videre omfang end påkrævet efter formålet.

Der kan efter § 24, stk. 2, ske videregivelse uden samtykke til andre formål end behandling, når det følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov, at oplysningen skal videregives og oplysningen må antages at have væsentlig betydning for den modtagende myndigheds sagsbehandling, videregivelse er nødvendig til berettiget varetagelse af en åbenbar almeninteresse eller af væsentlige hensyn til patienten, sundhedspersonen eller andre, eller når videregivelsen er nødvendig, for at en myndighed kan gennemføre tilsyns- og kontrolopgaver.

Oplysningspligt, jf. § 26, stk. 2, nr. 1

Der er ikke tavshedspligt, hvor sundhedspersoner efter anden lov er forpligtet til at udlevere oplysninger.

En sundhedsperson kan have pligt til at udlevere oplysninger på begæring, jf. fx retssikkerhedslovens § 11 a - § 11 c. I andre situationer skal sundhedspersonen af egen drift underrette en anden myndighed. Sundhedspersoner har pligt til at underrette kommunen om børn, der antages at have behov for særlig støtte, jf. servicelovens § 35 og Socialministeriets bekendtgørelse om underretningspligt over for kommuner efter lov om social service.

Ifølge denne bekendtgørelses § 3 har bl.a. læger, jordemødre og psykologer som for det offentlige udfører opgaver rettet mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller særlige problemer, pligt til at underrette kommunen, når

de i deres virke får kendskab til en gravid med alvorlige misbrugsproblemer, der må give formodning om, at der er behov for støtte:

Efter lovens § 36 har enhver pligt til at underrette det sociale udvalg om vanrøgt af børn. Sundhedspersonen skal også her forsøge at indhente samtykke jf. bemærkningerne til loven.

Åbenbar almeninteresse eller væsentlige hensyn til patienten m.fl., jf. § 26, stk. 2, nr. 2

Videregivelse på dette grundlag er kun relevant, hvis der ikke er fastsat udtrykkelige pligtudleveringsbestemmelser.

Bestemmelsen vil kunne finde anvendelse i forbindelse med videregivelse af oplysninger til politi og anklagemyndighed, således at videregivelse af oplysninger bl.a. vil være muligt, såfremt der er tale om efterforskning af alvorlig kriminalitet som manddrab, seksualforbrydelse, grovere vold mv., herunder vold mod børn.

Tilsyns- og kontrolopgaver, jf. § 26, stk. 2, nr. 3

Det er kun oplysninger, som er nødvendige til det konkrete formål, der må videregives efter denne bestemmelse. Bestemmelsen giver fx mulighed for, at der kan videregives helbredsoplysninger mv. til brug for behandling af klagesager.

Information og samtykke

Uanset om der er tale om samtykke til videregivelse til brug for behandling eller til andre formål, skal samtykket basere sig på fyldestgørende information. Formålet med videregivelsen skal være konkretiseret og skal indeholde oplysninger om, hvilken type oplysninger, der må videregives, til hvem og til hvilket formål. Formålet med samtykket begrænser rækkevidden af videregivelsesadgangen.

Socialministeriet, den 4. februar 2004

HENRIETTE KJÆR

/ Kirsten á Rogvi

Uddrag af Forvaltningslov (Kapitel 8)

Lov nr 571 af 19. december 1985 (Ændret ved lov nr. 347 af 6. juni 1991 § 2,
lov nr. 215 af 22. april 2002 og lov nr. 382 af 6. juni 2002 § 3.)

Kapitel 8

Tavshedspligt m.v.

Tavshedspligt

§ 27. Den, der virker inden for den offentlige forvaltning, har tavshedspligt, jfr. borgerlig straffelov § 152 og §§ 152 c-152 f, når en oplysning ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet som fortrolig, eller når det i øvrigt er nødvendigt at hemmeligholde den for at varetage væsentlige hensyn til offentlige eller private interesser, herunder navnlig til:

- 1) statens sikkerhed eller rigets forsvar,
- 2) rigets udenrigspolitiske eller udenrigsøkonomiske interesser, herunder forholdet til fremmede magter eller mellemfolkelige institutioner,
- 3) forebyggelse, efterforskning og forfølgning af lovovertrædelser samt straffuldbyrdelse og beskyttelse af sigtede, vidner eller andre i sager om strafferetlig eller disciplinær forfølgning,
- 4) gennemførelse af offentlig kontrol-, regulerings- eller planlægningsvirksomhed eller af påtænkte foranstaltninger i henhold til skatte- og afgiftslovgivningen,
- 5) det offentliges økonomiske interesser, herunder udførelsen af det offentliges forretningsvirksomhed,
- 6) enkeltpersoners eller private selskabers eller foreningers interesse i at beskytte oplysninger om deres personlige eller interne, herunder økonomiske, forhold, eller
- 7) enkeltpersoners eller private selskabers eller foreningers økonomiske interesse i at beskytte oplysninger om tekniske indretninger

eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold.

Stk. 2. Inden for den offentlige forvaltning kan der kun pålægges tavshedspligt med hensyn til en oplysning, når det er nødvendigt at hemmeligholde den for at varetage væsentlige hensyn til bestemte offentlige eller private interesser som nævnt i stk. 1.

Stk. 3. En forvaltningsmyndighed kan bestemme, at en person uden for den offentlige forvaltning har tavshedspligt med hensyn til fortrolige oplysninger, som myndigheden videregiver til den pågældende uden at være forpligtet hertil.

Stk. 4. Fastsættes der i henhold til § 1, stk. 2, regler om tavshedspligt, eller pålægges der tavshedspligt efter stk. 3, finder straffelovens § 152 og §§ 152 c-152 f tilsvarende anvendelse på overtrædelse af sådanne regler eller pålæg.

Videregivelse af oplysninger til en anden forvaltningsmyndighed

§ 28. Oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold, herunder oplysninger om race, religion og hudfarve, om politiske, foreningsmæssige, seksuelle og strafbare forhold samt oplysninger om helbredsforhold, væsentlige sociale problemer og misbrug af nydelsesmidler og lignende, må ikke videregives til en anden forvaltningsmyndighed.

Stk. 2. Videregivelse af de i stk. 1 nævnte oplysninger kan dog ske, når

- 1) den, oplysningen angår, har givet samtykke,
- 2) det følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov, at oplysningen skal videregives,
- 3) videregivelsen sker til varetagelse af private eller offentlige interesser, der klart overstiger

ger hensynet til de interesser, der begrundes hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningen angår, eller

- 4) videregivelsen er et nødvendigt led i sagens behandling eller er nødvendig for, at en myndighed kan gennemføre tilsyns- eller kontrolopgaver.

Stk. 3. Andre fortrolige oplysninger må ud over de i stk. 2 nævnte tilfælde kun videregives til en anden forvaltningsmyndighed, når det må antages, at oplysningen vil være af væsentlig betydning for myndighedens virksomhed eller for en afgørelse, myndigheden skal træffe.

Stk. 4. Samtykke efter stk. 2, nr. 1, skal meddeles skriftligt og indeholde oplysning om, hvilken type oplysninger der må videregives, til hvem oplysninger må videregives og til hvilket formål. Kravet om skriftlighed kan dog fraviges, når sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt taler derfor.

Stk. 5. Samtykke efter stk. 2, nr. 1, bortfalder senest et år efter det er givet.

Stk. 6. Lokale administrative organer, som ved lov er tillagt en selvstændig kompetence, anses som en selvstændig myndighed efter stk. 1 og 3.

§ 29. I sager, der rejses ved ansøgning, må oplysninger om ansøgerens rent private forhold ikke indhentes fra andre dele af forvaltningen eller fra en anden forvaltningsmyndighed.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 gælder ikke, hvis

- 1) ansøgeren har givet samtykke hertil,
- 2) andet følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov eller
- 3) særlige hensyn til ansøgeren eller tredje- mand klart overstiger ansøgerens interesse i, at oplysningen ikke indhentes.

§ 30. Fortrolige oplysninger, der udelukkende er indhentet med henblik på statistiske uddrag eller som led i en videnskabelig undersøgelse, må ikke videregives til en forvaltningsmyndighed til anden anvendelse.

§ 31. I det omfang en forvaltningsmyndighed er berettiget til at videregive en oplysning, skal myndigheden på begæring af en anden forvaltningsmyndighed videregive oplysningen, hvis den er af betydning for myndighedens virksomhed eller for en afgørelse, som myndigheden skal træffe.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder dog ikke anvendelse, hvis videregivelsen påfører myndigheden et merarbejde, der væsentligt overstiger den interesse, den anden myndighed har i at få oplysningerne.

§ 32. Den, der virker inden for den offentlige forvaltning, må ikke i den forbindelse skaffe sig fortrolige oplysninger, som ikke er af betydning for udførelsen af den pågældendes opgaver.

Uddrag af Lov om behandling af personoplysninger (Kapitel 1, 2 og 4)

Lov nr. 429 af 31. maj 2000 (Ændret ved lov nr. 280 af 25. april 2001 § 7)

Afsnit I

Indledende bestemmelser

Kapitel 1

Lovens område

§ 1. Loven gælder for behandling af personoplysninger, som helt eller delvis foretages ved hjælp af elektronisk databehandling, og for ikke-elektronisk behandling af personoplysninger, der er eller vil blive indeholdt i et register.

Stk. 2. Loven gælder tillige for anden ikke-elektronisk systematisk behandling, som udføres for private, og som omfatter oplysninger om personers private eller økonomiske forhold eller i øvrigt oplysninger om personlige forhold, som med rimelighed kan forlanges unddraget offentligheden. Dette gælder dog ikke reglerne i lovens kapitel 8 og 9.

Stk. 3. Loven gælder endvidere for behandling af oplysninger om virksomheder m.v., jf. stk. 1 og 2, hvis denne behandling udføres for kreditoplysningsbureauer. Tilsvarende gælder for så vidt angår behandlinger, som er omfattet af § 50, stk. 1, nr. 2.

Stk. 4. Kapitel 5 gælder også for behandling af oplysninger om virksomheder m.v., jf. stk. 1.

Stk. 5. Uden for de i stk. 3 nævnte tilfælde kan justitsministeren bestemme, at lovens regler helt eller delvis skal finde anvendelse på behandling af oplysninger om virksomheder m.v., som udføres for private.

Stk. 6. Uden for de i stk. 4 nævnte tilfælde kan vedkommende minister bestemme, at lovens regler helt eller delvis skal finde anvendelse på behandling af oplysninger om virksomheder m.v., som udføres for den offentlige forvaltning.

§ 2. Regler om behandling af personoplysninger i anden lovgivning, som giver den registrerede en bedre retsstilling, går forud for reglerne i denne lov.

Stk. 2. Loven finder ikke anvendelse, hvis det vil være i strid med informations- og ytringsfriheden, jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10.

Stk. 3. Loven gælder ikke for behandlinger, som en fysisk person foretager med henblik på udøvelse af aktiviteter af rent privat karakter.

Stk. 4. Bestemmelserne i lovens kapitel 8 og 9 og §§ 35-37 og § 39 finder ikke anvendelse på behandlinger, der foretages for domstolene inden for det strafferetlige område. Bestemmelserne i lovens kapitel 8 og §§ 35-37 og § 39 finder heller ikke anvendelse på behandlinger, der foretages for politi og anklagemyndighed inden for det strafferetlige område.

Stk. 5. Loven finder ikke anvendelse på behandling af oplysninger, der foretages for Folketinget og institutioner med tilknytning dertil.

Stk. 6. Loven finder ikke anvendelse på behandlinger, der er omfattet af lov om massemediers informationsdatabaser.

Stk. 7. Loven finder ikke anvendelse på informationsdatabaser, hvori der udelukkende er indlagt allerede offentliggjorte periodiske skrifter eller lyd- og billedprogrammer, der er omfattet af medieansvarslovens § 1, nr. 1 eller 2, eller dele heraf, når indlæggelsen i informationsdatabasen er sket uændret i forhold til offentliggørelsen. Dog gælder bestemmelserne i lovens §§ 41, 42 og 69.

Stk. 8. Loven gælder endvidere ikke for informationsdatabaser, hvori der udelukkende er indlagt allerede offentliggjorte tekster, billeder og lydprogrammer, der omfattes af medieansvarslo-

vens § 1, nr. 3, eller dele heraf, når indlæggelsen i informationsdatabasen er sket uændret i forhold til offentliggørelsen. Dog gælder bestemmelserne i lovens §§ 41, 42 og 69.

Stk. 9. Loven finder ikke anvendelse på manuelle arkiver over udklip fra offentliggjorte, trykte artikler, som udelukkende behandles i journalistisk øjemed. Dog gælder bestemmelserne i lovens §§ 41, 42 og 69.

Stk. 10. For behandling af oplysninger, som i øvrigt udelukkende finder sted i journalistisk øjemed, gælder alene bestemmelserne i lovens §§ 41, 42 og 69. Det samme gælder for behandling af oplysninger, som udelukkende sker med henblik på kunstnerisk eller litterær virksomhed.

Stk. 11. Loven gælder ikke for behandlinger, der udføres for politiets og forsvarrets efterretningstjenester.

Kapitel 2

Definitioner

§ 3. I denne lov forstås ved:

- 1) Personoplysninger:
Enhver form for information om en identificeret eller identificerbar fysisk person (den registrerede).
- 2) Behandling:
Enhver operation eller række af operationer med eller uden brug af elektronisk databehandling, som oplysninger gøres til genstand for.
- 3) Register med personoplysninger (register):
Enhver struktureret samling af personoplysninger, der er tilgængelige efter bestemte kriterier, hvad enten denne samling er placeret centralt, decentralt eller er fordelt på et funktionsbestemt eller geografisk grundlag.
- 4) Den dataansvarlige:
Den fysiske eller juridiske person, offentlige myndighed, institution eller ethvert andet organ, der alene eller sammen med andre afgør, til hvilket formål og med hvilke hjælpemidler der må foretages behandling af oplysninger.
- 5) Databehandleren:
Den fysiske eller juridiske person, offentlige myndighed, institution eller ethvert andet organ, der behandler oplysninger på den dataansvarliges vegne.
- 6) Tredjemand:
Enhver anden fysisk eller juridisk person,

offentlig myndighed, institution eller ethvert andet organ end den registrerede, den dataansvarlige, databehandleren og de personer under den dataansvarliges eller databehandlerens direkte myndighed, der er beføjet til at behandle oplysninger.

- 7) Modtager:
Den fysiske eller juridiske person, offentlige myndighed, institution eller ethvert andet organ, hvortil oplysningerne meddeles, uanset om der er tale om en tredjemand. Myndigheder, som vil kunne få meddelt oplysninger som led i en isoleret forespørgsel, betragtes ikke som modtagere.
- 8) Den registreredes samtykke:
Enhver frivillig, specifik og informeret viljestilkendegivelse, hvorved den registrerede indvilger i, at oplysninger, der vedrører den pågældende selv, gøres til genstand for behandling.
- 9) Tredjeland:
En stat, som ikke indgår i Det Europæiske Fællesskab, og som ikke har gennemført aftaler, der er indgået med Det Europæiske Fællesskab, og som indeholder regler svarende til direktiv 95/46/EF af 24. oktober 1995 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger.

Kapitel 3

Lovens geografiske område

§ 4. ...

Afsnit II

Behandlingsregler

Kapitel 4

Behandling af oplysninger

§ 5. Oplysninger skal behandles i overensstemmelse med god databehandlingskik.

Stk. 2. Indsamling af oplysninger skal ske til udtrykkeligt angivne og saglige formål, og senere behandling må ikke være uforenelig med disse formål. Senere behandling af oplysninger, der alene sker i historisk, statistisk eller videnskabeligt øjemed, anses ikke for uforenelig med de formål, hvortil oplysningerne er indsamlet.

Stk. 3. Oplysninger, som behandles, skal være relevante og tilstrækkelige og ikke omfatte mere, end hvad der kræves til opfyldelse af de formål, hvortil oplysningerne indsamles, og de formål, hvortil oplysningerne senere behandles.

Stk. 4. Behandling af oplysninger skal tilrettelægges således, at der foretages fornøden ajourføring af oplysningerne. Der skal endvidere foretages den fornødne kontrol for at sikre, at der ikke behandles urigtige eller vildledende oplysninger. Oplysninger, der viser sig urigtige eller vildledende, skal snarest muligt slettes eller berigtiges.

Stk. 5. Indsamlede oplysninger må ikke opbevares på en måde, der giver mulighed for at identificere den registrerede i et længere tidsrum end det, der er nødvendigt af hensyn til de formål, hvortil oplysningerne behandles.

§ 6. Behandling af oplysninger må kun finde sted, hvis

- 1) den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke hertil,
- 2) behandlingen er nødvendig af hensyn til opfyldelsen af en aftale, som den registrerede er part i, eller af hensyn til gennemførelse af foranstaltninger, der træffes på den registreredes anmodning forud for indgåelsen af en sådan aftale,
- 3) behandlingen er nødvendig for at overholde en retlig forpligtelse, som påhviler den dataansvarlige,
- 4) behandlingen er nødvendig for at beskytte den registreredes vitale interesser,
- 5) behandlingen er nødvendig af hensyn til udførelsen af en opgave i samfundets interesse,
- 6) behandlingen er nødvendig af hensyn til udførelsen af en opgave, der henhører under offentlig myndighedsudøvelse, som den dataansvarlige eller en tredjemand, til hvem oplysningerne videregives, har fået pålagt, eller
- 7) behandlingen er nødvendig for, at den dataansvarlige eller den tredjemand, til hvem oplysningerne videregives, kan forfølge en berettiget interesse og hensynet til den registrerede ikke overstiger denne interesse.

Stk. 2. En virksomhed må ikke videregive oplysninger om en forbruger til en anden virksomhed til brug ved markedsføring eller anvende oplysningerne på vegne af en anden virksomhed i dette øjemed, medmindre forbrugeren har givet sit udtrykkelige samtykke hertil. Et samtykke

skal indhentes i overensstemmelse med reglerne i markedsføringslovens § 6 a.

Stk. 3. Videregivelse og anvendelse som nævnt i stk. 2 kan dog ske uden samtykke, hvis der er tale om generelle kundeoplysninger, der danner grundlag for inddeling i kundekategorier, og hvis betingelserne i stk. 1, nr. 7, er opfyldt.

Stk. 4. Der kan efter stk. 3 ikke videregives eller anvendes oplysninger som nævnt i §§ 7 og 8. Justitsministeren kan fastsætte yderligere begrænsninger i adgangen til at videregive eller anvende bestemte typer af oplysninger efter stk. 3.

§ 7. Der må ikke behandles oplysninger om racemæssig eller etnisk baggrund, politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning, fagforeningsmæssige tilhørsforhold og oplysninger om helbredsmæssige og seksuelle forhold.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder ikke anvendelse, hvis

- 1) den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til en sådan behandling,
- 2) behandlingen er nødvendig for at beskytte den registreredes eller en anden persons vitale interesser i tilfælde, hvor den pågældende ikke fysisk eller juridisk er i stand til at give sit samtykke,
- 3) behandlingen vedrører oplysninger, som er blevet offentliggjort af den registrerede, eller
- 4) behandlingen er nødvendig for, at et retskrav kan fastlægges, gøres gældende eller forsvares.

Stk. 3. Behandling af oplysninger om fagforeningsmæssige tilhørsforhold kan endvidere ske, hvis behandlingen er nødvendig for overholdelsen af den dataansvarliges arbejdsretlige forpligtelser eller specifikke rettigheder.

Stk. 4. En stiftelse, en forening eller en anden almennyttig organisation, hvis sigte er af politisk, filosofisk, religiøs eller faglig art, kan inden for rammerne af sin virksomhed foretage behandling af de i stk. 1 nævnte oplysninger om organisationens medlemmer eller personer, der på grund af organisationens formål er i regelmæssig kontakt med denne. Videregivelse af sådanne oplysninger kan dog kun finde sted, hvis den registrerede har meddelt sit udtrykkelige samtykke hertil eller behandlingen er omfattet af stk. 2, nr. 2-4, eller stk. 3.

Stk. 5. Bestemmelsen i stk. 1 finder ikke anvendelse, hvis behandlingen af oplysninger er nødvendig med henblik på forebyggende syg-

domsbekæmpelse, medicinsk diagnose, sygepleje eller patientbehandling, eller forvaltning af læge- og sundhedstjenester, og behandlingen af oplysningerne foretages af en person inden for sundhedssektoren, der efter lovgivningen er undergivet tavshedspligt.

Stk. 6. Behandling af de i stk. 1 anførte oplysninger kan ske, hvis behandlingen er nødvendig af hensyn til en offentlig myndigheds varetagelse af sine opgaver på det strafferetlige område.

Stk. 7. Undtagelse fra bestemmelsen i stk. 1 kan endvidere gøres, hvis behandlingen af oplysninger sker af grunde, der vedrører hensynet til vigtige samfundsmæssige interesser. Tilsynsmyndigheden giver tilladelse hertil. Der kan fastsættes nærmere vilkår for behandlingen. Hvor tilladelse meddeles, giver tilsynsmyndigheden underretning herom til Europa-Kommissionen.

Stk. 8. For den offentlige forvaltning må der ikke føres edb-registre med oplysninger om politiske forhold, som ikke er offentligt tilgængelige.

§ 8. For den offentlige forvaltning må der ikke behandles oplysninger om strafbare forhold, væsentlige sociale problemer og andre rent private forhold end de i § 7, stk. 1, nævnte, medmindre det er nødvendigt for varetagelsen af myndighedens opgaver.

Stk. 2. De i stk. 1 nævnte oplysninger må ikke videregives. Videregivelse kan dog ske, hvis

- 1) den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke til videregivelsen,
- 2) videregivelsen sker til varetagelse af private eller offentlige interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrunder hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningen angår,
- 3) videregivelsen er nødvendig for udførelsen af en myndigheds virksomhed eller påkrævet for en afgørelse, som myndigheden skal træffe, eller
- 4) videregivelsen er nødvendig for udførelsen af en persons eller virksomheds opgaver for det offentlige.

Stk. 3. Forvaltningsmyndigheder, der udfører opgaver inden for det sociale område, må kun videregive de i stk. 1 nævnte oplysninger og de oplysninger, der er nævnt i § 7, stk. 1, hvis betingelserne i stk. 2, nr. 1 eller 2, er opfyldt, eller hvis videregivelsen er et nødvendigt led i sagens

behandling eller nødvendig for, at en myndighed kan gennemføre tilsyns- eller kontrolopgaver.

Stk. 4. Private må behandle oplysninger om strafbare forhold, væsentlige sociale problemer og andre rent private forhold end de i § 7, stk. 1, nævnte, hvis den registrerede har givet sit udtrykkelige samtykke hertil. Herudover kan behandling ske, hvis det er nødvendigt til varetagelse af en berettiget interesse og denne interesse klart overstiger hensynet til den registrerede.

Stk. 5. De i stk. 4 nævnte oplysninger må ikke videregives uden den registreredes udtrykkelige samtykke. Videregivelse kan dog ske uden samtykke, når det sker til varetagelse af offentlige eller private interesser, herunder hensynet til den pågældende selv, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrunder hemmeligholdelse.

Stk. 6. Behandling af oplysninger i de tilfælde, der er reguleret i stk. 1, 2, 4 og 5, kan i øvrigt finde sted, hvis betingelserne i § 7 er opfyldt.

Stk. 7. Et fuldstændigt register over straffedomme må kun føres for en offentlig myndighed.

§ 9. Oplysninger som nævnt i § 7, stk. 1, eller § 8 må behandles, hvis dette alene sker med henblik på at føre retsinformationssystemer af væsentlig samfundsmæssig betydning, og hvis behandlingen er nødvendig for førelsen af systemerne.

Stk. 2. De af stk. 1 omfattede oplysninger må ikke senere behandles i andet øjemed. Det samme gælder behandling af andre oplysninger, som alene foretages med henblik på at føre retsinformationssystemer, jf. § 6.

Stk. 3. Tilsynsmyndigheden kan meddele nærmere vilkår for de i stk. 1 nævnte behandlinger. Tilsvarende gælder for de i § 6 nævnte oplysninger, som alene behandles i forbindelse med førelsen af retsinformationssystemer.

§ 10. Oplysninger som nævnt i § 7, stk. 1, eller § 8 må behandles, hvis dette alene sker med henblik på at udføre statistiske eller videnskabelige undersøgelser af væsentlig samfundsmæssig betydning, og hvis behandlingen er nødvendig for udførelsen af undersøgelserne.

Stk. 2. De af stk. 1 omfattede oplysninger må ikke senere behandles i andet end statistisk eller videnskabeligt øjemed. Det samme gælder behandling af andre oplysninger, som alene foretages i statistisk eller videnskabeligt øjemed, jf. § 6.

Stk. 3. De af stk. 1 og 2 omfattede oplysninger må kun videregives til tredjemand efter forudgående tilladelse fra tilsynsmyndigheden. Tilsynsmyndigheden kan stille nærmere vilkår for videregivelsen.

Uddrag af Lov om patienters retsstilling (Kapitel 5)

Lov nr. 482 af 1. juli 1998

Kapitel 5

Tavshedspligt og videregivelse af helbredsoplysninger m.v.

Patientens krav på sundhedspersoners tavshed

§ 23. En patient har krav på, at sundhedspersoner iagttager tavshed om, hvad de under udøvelsen af deres erhverv erfarer eller får formodning om angående helbredsforhold, øvrige rent private forhold og andre fortrolige oplysninger, jf. dog reglerne i dette kapitel.

Stk. 2. I de tilfælde, hvor en sundhedsperson i dette kapitel er tillagt beføjelser efter de enkelte bestemmelser, påhviler det overordnede ansvar for, at oplysninger videregives i overensstemmelse med loven, den driftsansvarlige myndighed.

Videregivelse af helbredsoplysninger m.v. i forbindelse med behandling af patienter

§ 24. Med patientens samtykke kan sundhedspersoner videregive oplysninger til andre sundhedspersoner om patientens helbredsforhold, øvrige rent private forhold og andre fortrolige oplysninger i forbindelse med behandling af patienten.

Stk. 2. Videregivelse af de i stk. 1 nævnte oplysninger kan uden patientens samtykke ske, når

- 1) det er nødvendigt af hensyn til et aktuelt behandlingsforløb for patienten og videregivelsen sker under hensyntagen til patientens interesse og behov,
- 2) videregivelsen er nødvendig til berettiget varetagelse af en åbenbar almen interesse eller af væsentlige hensyn til patienten, sundhedspersonen eller andre eller

- 3) videregivelsen sker til patientens alment praktiserende læge fra en læge, der virker som stedfortræder for denne.

Stk. 3. Ved videregivelse efter stk. 2, nr. 1, kan patienten på ethvert tidspunkt af det aktuelle behandlingsforløb frabede sig, at oplysningerne videregives.

Stk. 4. Den sundhedsperson, der er i besiddelse af en fortrolig oplysning, afgør, hvorvidt videregivelse efter stk. 2 er berettiget.

Stk. 5. Såfremt der videregives oplysninger efter stk. 2, nr. 2, skal den, oplysningen angår, snarest muligt herefter orienteres om videregivelsen og formålet hermed.

Stk. 6. Sundhedsministeren fastsætter nærmere regler om videregivelse af helbredsoplysninger m.v. efter denne bestemmelse.

§ 25. Samtykke efter § 24, stk. 1, skal være mundtligt eller skriftligt. Samtykket kan afgives til den sundhedsperson, der videregiver oplysninger, eller til den sundhedsperson, der modtager oplysninger. Samtykket skal indføres i patientjournalen.

Stk. 2. Sundhedsministeren fastsætter nærmere regler om det i stk. 1 nævnte samtykke.

Videregivelse af helbredsoplysninger m.v. til andre formål

§ 26. Med patientens samtykke kan sundhedspersoner til andre formål end behandling videregive oplysninger om patientens helbredsforhold, øvrige rent private forhold og andre fortrolige oplysninger til myndigheder, organisationer, private personer m.fl.

Stk. 2. Videregivelse af de i stk. 1 nævnte oplysninger kan uden patientens samtykke ske, når

- 1) det følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov, at oplysningen skal videregives og oplysningen må antages at have væsentlig betydning for den modtagende myndigheds sagsbehandling,
- 2) videregivelsen er nødvendig til berettiget varetagelse af en åbenbar almen interesse eller af væsentlige hensyn til patienten, sundhedspersonen eller andre eller
- 3) videregivelsen er nødvendig for, at en myn-

dighed kan gennemføre tilsyns- og kontrolopgaver.

Stk. 3. Den sundhedsperson, der er i besiddelse af en fortrolig oplysning, afgør, hvorvidt videregivelse efter stk. 2 er berettiget.

Stk. 4. Såfremt der videregives oplysninger efter stk. 2, nr. 2, skal den, oplysningen angår, snarest muligt herefter orienteres om videregivelsen og formålet hermed.

Uddrag af Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (§§ 10-12)

Lovbekendtgørelse nr. 697 af 5. august 2003 (Ændret ved lov nr. 1165 af 19. december 2003 § 2 og lov nr. 1168 af 19. december 2003 § 1)

Sagens oplysning m.v.

§ 10. Myndigheden har ansvaret for, at sager, der behandles efter denne lov, er oplyst i tilstrækkeligt omfang til, at myndigheden kan træffe afgørelse.

§ 11. Myndigheden kan anmode personer, der søger om eller får hjælp, om

- 1) at medvirke til at få de oplysninger frem, som er nødvendige for at afgøre, hvilken hjælp de er berettiget til, og
- 2) at lade sig undersøge hos en læge eller blive indlagt til observation og behandling som led i sagsbehandlingen.

Stk. 2. Personer, der får hjælp, har pligt til at oplyse om ændringer, der kan have betydning for hjælpen.

§ 11 a. Myndigheden kan efter forudgående samtykke fra den, der søger om eller får hjælp, forlange, at andre offentlige myndigheder, uddannelsesinstitutioner, sygehuse, læger, psykologer, autoriserede sundhedspersoner i øvrigt og personer, der handler på disses ansvar, arbejdsløsheds-kasser, pengeinstitutter, arbejdsgivere og private, der udfører opgaver for det offentlige, giver oplysninger om den pågældende, der er nødvendige for at behandle sagen. Dette gælder også oplysninger om en persons rent private forhold og andre fortrolige oplysninger, ligesom myndigheden kan indhente lægejournaler, sygehusjournaler eller udskrifter heraf. Myndigheden kan forlange, at der optages retsligt forhør i overensstemmelse med retsplejelovens § 1018, hvis oplysningerne ikke videregives.

Stk. 2. Myndigheden kan uden samtykke til brug for behandlingen af en enkelt sag eller til brug for generel kontrol kræve oplysninger om økonomiske forhold om den, der ansøger om eller får hjælp, og dennes ægtefælle, fra andre offentlige myndigheder samt fra arbejdsløsheds-kasser. Oplysningerne kan indhentes, selv om den person, som oplysningerne vedrører, ikke bor i den kommune eller amtskommune, som indhenter oplysningerne.

Stk. 3. Ved klage til det sociale nævn eller Den Sociale Ankestyrelse og ved behandlingen af sager i Den Sociale Sikringsstyrelse kan samtykke til at indhente oplysninger efter § 11 a, stk. 1, indhentes ved, at borgeren i den skriftlige bekræftelse af, at en klage er modtaget, bliver gjort opmærksom på, hvilke typer af oplysninger det kan blive nødvendigt at indhente, og får en frist til eventuelt at gøre indsigelse imod dette.

§ 11 b. Hvis borgeren ikke medvirker, jf. § 11, stk. 1, nr. 1 og 2, eller ikke giver samtykke til, at myndigheden kan indhente oplysninger, jf. § 11 a, stk. 1, skal myndigheden behandle sagen om hjælp på det foreliggende grundlag, medmindre oplysninger kan indhentes uden samtykke, jf. § 11 a, stk. 2, og § 11 c.

§ 11 c. Hvis det er nødvendigt for sagens behandling, kan kravet om samtykke efter § 11 a, stk. 1 og 3, fraviges i sager om

- 1) særlig støtte til børn og unge efter kapitel 8 i lov om social service, hvor myndighederne kan påbegynde en sag eller træffe afgørelse uden forældrenes samtykke,
- 2) førtidspension, hvor myndigheden kan påbegynde en sag eller træffe afgørelse i en

sag, uden at den pågældende person selv har rettet henvendelse herom, jf. § 17, stk. 2, i lov om social pension,

- 3) frakendelse af førtidspension, jf. § 44, stk. 1, i lov om social pension, og frakendelse eller overflytning til anden pension, jf. § 44, stk. 1, i lov om højeste, mellemste, forhøjet almindelig og almindelig førtidspension m.v., og
- 4) tilbagebetaling af sociale ydelser.

Stk. 2. Hvis det er nødvendigt for behandlingen af en sag efter stk. 1, nr. 1, kan myndigheden desuden uden samtykke anmode private, der har kendskab til forholdene, om at give oplysninger, der er nødvendige for at behandle sagen. Myndigheden skal ved anmodningen gøre opmærksom på, at den adspurgte ikke er forpligtet til at svare.

Stk. 3. I sager efter stk. 1, nr. 1, kan myndigheden uden samtykke forlange oplysninger efter § 11 a, stk. 1, og indhente oplysninger efter § 11 c, stk. 2, om person er, der er part i sagen,

samt om forældremyndighedsindehaverens samlever eller ægtefælle.

Stk. 4. Myndigheden skal uanset adgangen til at indhente oplysninger uden samtykke, jf. stk. 1-3, forsøge at få samtykke til at indhente oplysningerne.

Myndighedens oplysningspligt

§ 12. Myndigheden skal give borgeren skriftlig besked om

- 1) myndighedens adgang til at indhente oplysninger efter §§ 11 a og 11 c og til at foretage kontrol efter § 12 a,
- 2) konsekvenserne, hvis borgeren ikke medvirker, jf. § 11 b,
- 3) hvilke typer af ændringer der kan have betydning for hjælpen og
- 4) muligheden for, at borgeren kan blive mødt med et tilbagebetalingskrav og eventuelt blive tiltalt for bedrageri efter straffelovens § 279 og efter § 12 b i denne lov, hvis borgeren ikke oplyser om ændringerne, jf. § 11, stk. 2.

Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service

Bekendtgørelse nr. 1092 af 8. december 2000

I medfør af § 35, stk. 1 - 3, i lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 944 af 16. oktober 2000, fastsættes:

Underretning om børn eller unge under 18 år

§ 1. Følgende personer har pligt til at underrette kommunen, når de i deres virke bliver bekendt med forhold for et barn eller en ung under 18 år, der må give formodning om, at barnet eller den unge har behov for særlig støtte:

- 1) Offentligt ansatte og andre med offentlige hverv,
- 2) læger, der ikke er omfattet af nr. 1,
- 3) ansatte ved frie grundskoler og frie kostskoler,
- 4) personer, der er beskæftiget ved daginstitutioner drevet som selvejende institutioner efter aftale med kommunen, jf. lovens § 9, puljeordninger oprettet efter lovens § 11, dagpasning med økonomisk tilskud efter lovens § 26 og private dagpasningsordninger oprettet efter lovens § 63, og
- 5) personer, der er beskæftiget ved opholdssteder, familiepleje, krisecentre, behandlingstilbud eller andre private tilbud, der for det offentlige udfører opgaver rettet mod personer med sociale eller andre særlige problemer.

§ 2. Underretningspligten efter § 1 foreligger, når

- 1) barnet eller den unge har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser, skolen eller samfundet eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, eller
- 2) der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.

Stk. 2. Underretningspligten indtræder, når der ikke er rimelig mulighed for gennem egen virksomhed i tide at afhjælpe vanskelighederne, herunder gennem rådgivning og vejledning af forældrene og barnet eller den unge samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Stk. 3. Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne yder forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, gratis familieorienteret rådgivning efter lovens § 5 samt yder støtte, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte, jf. lovens § 40.

Underretning om gravide med alvorlige misbrugsproblemer

§ 3. Følgende personer har pligt til at underrette kommunen, når de i deres virke får kendskab til en gravid med alvorlige misbrugsproblemer, der må give formodning om, at der er behov for støtte:

- 1) Offentligt ansatte og andre med offentlige hverv, hvis opgaver retter sig mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller andre særlige problemer, og
- 2) andre personer, herunder læger, jordemødre og psykologer, der ikke er omfattet af nr. 1, men som for det offentlige udfører opgaver rettet mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller andre særlige problemer.

§ 4. Underretningspligten efter § 3 foreligger, når der er formodning om, at en gravid har et så alvorligt misbrug af alkohol eller euforiserende

stoffer, at det medfører behov for støtte på grund af sundhedsrisiko for det kommende barn.

Stk. 2. Underretningspligten indtræder, når der ikke er rimelig mulighed for gennem egen virksomhed i tide at afhjælpe vanskelighederne, herunder gennem rådgivning og vejledning af den gravide samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Stk. 3. Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne skal sørge for, at enhver har mulighed for gratis rådgivning, jf. lovens § 3. Endvidere skal det tages i betragtning, at kommunerne skal sørge for, at forældre eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, kan få en gratis fa-

milieorienteret rådgivning, jf. lovens § 5, at kommunerne efter lovens § 68 skal sørge for tilbud om gratis rådgivning til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer, og at amtskommunerne efter lovens § 69 yder gratis rådgivning til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer i tilslutning til de opgaver, der påhviler amtskommunerne efter loven.

Ikrafttræden

§ 5. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. januar 2001. Samtidig ophæves bekendtgørelse nr. 875 af 27. november 1997.

Uddrag af Lov om rettens pleje (§ 115 b)

Lovbekendtgørelse nr. 815 af 30. september 2003

§ 115 b. Politiet kan videregive oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold til andre myndigheder, hvis videregivelsen må anses for nødvendig af hensyn til det kriminalitetsforebyggende samarbejde.

Stk. 2. I samme omfang som nævnt i stk. 1 kan en myndighed videregive oplysninger om enkeltpersoner til politiet og andre myndigheder, som indgår i det kriminalitetsforebyggende samarbejde. Oplysningerne må i forbindelse med det kriminalitetsforebyggende samarbejde ikke vi-

deregives med henblik på efterforskning af strafesager.

Stk. 3. Inddrages selvejende institutioner, der løser opgaver for det offentlige inden for social- og undervisningsområdet, i det kriminalitetsforebyggende samarbejde, kan der i samme omfang som nævnt i stk. 1 og 2 udveksles oplysninger mellem myndighederne og institutionerne.

Stk. 4. De myndigheder og institutioner, der indgår i et kriminalitetsforebyggende samarbejde, er ikke forpligtet til at videregive oplysninger efter stk. 1-3.